

GUSTAF MATTSSON

EN HERRE FOR TILL ZANZIBAR

BORGÅ
HOLGER SCHILDTS FÖRLAG

GUSTAF MATTSSON

EN HERRE FOR TILL ZANZIBAR

EN HERRE FOR TILL ZANZIBAR

AF

GUSTAF MATTSSON

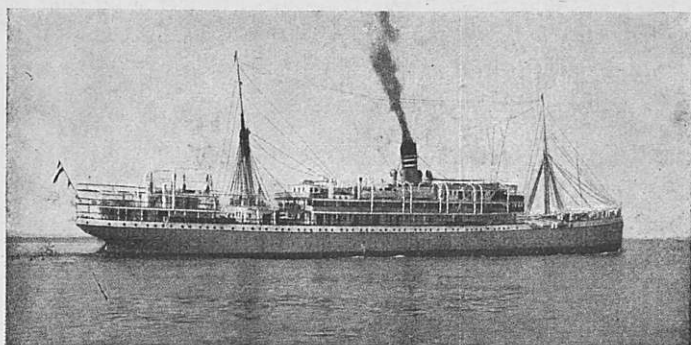
MED ETT 90-TAL BILDER

BORGÅ
HOLGER SCHILDTS FÖRLAG

BORGÅ BOKTRYCKERI, BORGÅ 1914

Föreliggande bok ger intet annat än den flyktiga skildringen af en sorglös färd på oceanen. Den saknar därtill sin egentliga afslutning, ty med augusti kom kriget. Den resande herrn tvangs vid Zanzibar att vända om och runda Kap en gång till. Bland öfriga brister vill förf. betona den ofta otillräckliga anslutningen mellan bilder och text. Den beror på att en stor del af hans egna films i afbrottets villervalla kvarblef hos reskamrater i Afrika. Det var sedermera icke så lätt att ur förrådet ersätta dem med andra lämpliga.

G. M.

Tabora.

I.

STADEN OCH SKEPPET.

»Har ni ett fredligt rum?» sporde jag portiern å Hôtél Bellevue i Hamburg.

»Ja vars, ett lugnt och skönt rum i tredje våningen. Pst, visa herrn här upp till n:r 35!»

Jag steg in och möttes af ett tiotal automobilsignaler. Fönstret mot Jungfernstieg stod nämligen öppet.

»Är det fredligt, det här?» ropade jag så högt jag kunde.

Kellnern försökte svara, men blef två gånger öfverröstad. Tredje gången lyckades han mellan ett par tjut hastigt säga några ord:

»Ja det är ett mycket lugnt rum.»

Det kom i djupaste allvar och jag måste tro honom. För öfrigt är det enfaldigt att på en gång begära ett centralt hotellrum i en stad som Hamburg och fordra

stillhet. Men inte dess mindre hade de ganska rätt: rummet var fridfullt efter 1 på natten. Då domnar lifvet ute och sedan är det helt tyst ungefär till 7. Längre än sex timmar behöfver en fullvuxen herreman icke sofva.

Och i gengäld, hvilken vy från mitt fönster! Hela den berömda »stigen» i totalperspektiv. Hela inre Alstern med båtar och svanar. Bortom den i hundra växlande dagar fonden af kyrkor och hus. I klaraste patina stiga de gamla hjälmarna på St. Jacobi och St. Petri, och i djup klorofyll sluta lindar sin krans kring kajerna, där små varelser skynda långt borta och fina vagnar rulla.

Då man efter några års paus återkommer till den här orten har den ånyö växt ofantligt både inåt och utåt. Månnro det i Europa ges en millionstad som *lefver* tydligare än denna? Det är icke amerikanism, det är inte svampen i natten, det är pulsar och muskler som arbeta och vidgas. Ville man ge detta ett namn, kunde snarast sägas att Hamburg *londoniseras*. Det är ej blott dimensioner och trafik det gäller utan något i hela läggningen. Engelsk arbetsordning är härskande, frånvaron af flanörer, militär, kårstudenter låter en känna att *time is money* just här, och snuddar vandrarens blick vid byggnader med skyltarna »Standard Bank of South Africa Ltd», »Tehuantepec Route», »East India House», slår emot honom detta samma världsfamnande, som han erfar då han vid Victoria Street i London öfver en dörr ser de enkla orden: Nya Zeelands regering.

Sedan är det detta med Elbe, den oförlikneliga, som från böhmiska bergen glider fram genom hela tysklandet och bringar till Hamburg allt hvad markerna föda och samla. Och trots att staden själf har sina åtta mil ut till det salta, är och blir det intet af Brügge öfver den. Ty Nordsjöns tidflöden nå dagligen fram till kajerna vid St. Pauli och skölja dem två meter upp alltjämt, till en evig erinran om att Hamburg är hafvets.

Det är egentligen istiden som vållat allt detta. Ty det var den stora nordiska gletscherbarriären, som tvang vattnen från det sydöstra tyska upplandet att söka sig till Nordsjön. Annars hade Elbe funnit sin

myrning vida närmare, kanske vid Danzig eller så bortåt, och Hamburg skulle stannat som ett litet Wismar, måhända ett Stettin, att vittna om Finlandsbarnas genomfart till Friedrichstrasse, men inte mycket mera. Hamburg är Fennoscandias eviga gäldenär.

Att göra en Rundfahrt med fiaker af gammalt snitt är en behaglig rekreation. Jag tog en sådan i förgår

Gamla Hamburg.

och bad farbror på bocken åka hvar det honom lyste. »Ned till hamnen?» Godt. Det var så mycket lämpligare som jag ville se den nya Elbetunneln, ett fjorton-millioners-företag, fullbordadt hösten 1911.

Tunneln trafikeras i hufvudsak af 20,000 varfsarbetare från Kuhwärder-sidan, där just ingen annan har något att göra. Men den rymmer mellan trottoarerna i hvardera röret också en körbana och den bar jag ett öga till, inte särdeles för åkningens skull, men för att få en ny sensation. Jag har nämligen aldrig förr med häst och kusk och vagn trädt in i en hiss och likaledes aldrig använt droska för vertikal fortkomst. Detta skulle nu ske. Elbetunneln möter vid hvardera änden sex elevatorer, af hvilka de två mellersta bära 10,000 kg hvarje och rymma ett förspändt ekipage.

Farbror på bocken tyckte inte alls om detta. »Hästen är rädd!» Jag tror farbror själf var det. Emellertid rullade vi in, betalade 50 Pf. och hörde väldiga luckor fram och bak slå igen. Så dånade det till, svartingen klippte ett tag med snibbarna, farbror sade »Oh Gott» och hela dosen begynte sjunka. Sakta och nätt gick det ungefär sju våningar djupt och då hissades framluckan. Framför oss låg i skenbar oändlighet den lampglänsande, kakelskimrande tuben och rätt in i den åkte vi.

Nu var farbror med ens helt stolt, vände sig om mot mig, pekade med piskan mot taket och yttrade: »Se det underliga med den här saken är att där gå skeppen nu fram öfver våra hattar.»

Vid motsatta stranden fingo vi ej vända direkt in i återfartstunneln, utan måste först i en hiss, så ned i

en annan och på hemstranden upp igen. Summa 100 meter vertikal vagnresa. Farbror var fullständigt vimmelkantig af detta fyrfaldiga vanvett och sprängde sedan med otillåten hastighet längs kristliga gator.

Det skulle väl höra mig till att beskrifva den nya Alsterpaviljongen, hvars öppnande jag bevistade. Hamburg hade i månader nio väntat på denna dag och nu var den kommen. Infödingar samlades framför dörarna som kattor kring valeriana, rent kataleptiska. Men de studsade häpnat tillbaka då battangerna slogos upp. Ty det togs entré!

Det var dock icke så farligt, det gällde blott första dagen och tillföll Olympiska spelen. Nu är paviljongen fri och valerianan sitter innanför. Det nya templet är en smula dussinpråligt. Men det skall väl så vara coram publico. Nedanom stora salen med läktare och alkover ligger nära Alsterns nivå en verkligt elegant tesalong med bordsdekorerings af dyrbara spetsar under glas. Från diverse balkonger skådar man vällustigt romantiskt ut öfver reflexerna i kvällens mörka sjö, med kanoter och snipor och långsamt glidande hvita fåglar. Det är nog med detta just så som Gustav Wied en gång skref: i Hamburg vore han lyriker, oberoende af att två gånger två ger fem.

Dock var denna gång med min personliga lyrik så bevändt att jag måste dränka den i hundra bodars prosa. Dagarna i Hamburg voro nämligen icke anslagna till lust, utan till beredning af det företag jag denna gång stuckit hufvudet i, en sommartur kring Afrika. Det ålåg mig att anskaffa under- och öfver-

kläder för korsning af de mest olikasinnade breddgrader, sjöplagg och landsplagg, samt därtill kartor, litteratur och tjugotal andra nödigheter, utan hvilka en resa om Afrika blefve ett flarns lösa flykt. Hvad som inte nu beaktades, var sedermera irreparabelt. Därför såg Hamburg dessa dagar en mycket allvarlig och beslutsam kund öppna de skimrande magasinerna.

En färd kring Kap-kontinenten är i normala fall numera ett ganska komfortabelt göra. Man köper i Hamburg biljett å Deutsche Ost-Afrika-Linies kontor, abonnerar plats å en af dess många goda båtar, låter sig sedan föras och är programenligt tillbaka i Hamburg efter 85 å 90 dagars resa, hvilken antingen med eller motsols omslutit hela Afrikablocket. Man lefver ombord såsom å ett hotell-sanatorium och den enda egentliga hasard man möter är ovissheten om det sällskap som för långsamt rinnande veckor skall oblidkeligt taga upp en bland de sina. Hvar och en som gjort en längre färd till sjöss, vet hvad denna risk innebär. Men då man icke har råd att med sina vänner fylla skeppet hjälper ej annat än att gå raskt in i stacken, mellan blickar som fråga detsamma: hurudan ä' herrn?

Trots de goda lägenheterna är det blott några få människor per år som göra rundturen och flertalet af dessa afbryter den någonstädes för en längre tid. Bland passagerarna å den båt jag förtrodde mig till blef jag ensam i kolumnen »Rund um Afrika».

Det är icke någon likgiltig sak hvilkendera ruten man besluter sig för, den västra utfarten eller den östra.

Resan får i dessa två fall en väsentligt olika karaktär. Jag har af flere skäl valt den förra och vinner för öfrigt bl. a. att jag i nödfall kan förkorta återfärden genom att stiga af i Neapel eller Marseille, därest jordbäfning, örlig eller annan orsak drefve mig hem. Det är också icke fullkomligt uteslutet att man redan vid en sådan här resa kan inom ett par månader fattas af det hat till den hopträngda dagliga miljön, som polarfarare, hvaljägare och andra jämna »innesittare» alltid hemfalla åt. Måhända skall på Medelhafvet något sådant komma öfver mig och då blir det godt att få gnola farväl. Västresan norrut ger inga möjligheter till afkortning.

Nyaste Hamburg.

Hvad då själfva skibet Tabora beträffar, som får bära mig sommaren om, är det med sina 8,100 ton såsom oceanångare en af de mindre. Sjundedelen af Vaterlands deplacement! Med systemskeppen General och Kigoma bildar Tabora emellertid Deutsche Ost-Afrika-Linies bäst utrustade flottilj och är under alla omständigheter hvad man skulle kalla en ståtlig galeja. Det märkte man vid utfarten från Hamburg, där ingen

af de för tillfället c. 150 liggarna bar dess resning och stolta fraicheur.

Namnet Tabora? Åh ja, så gärna ville man bakom det se linjerna af en etiopisk drottning, en Nigerias flodgudinna, en nympf från Ruwenzoris skogar. Men det är intet af detta, det är rätt och slätt en negerstad öster om Tanganyika och numera hufvudstation vid den nya tvärbanan från Daressalam till Kongo. Dock ligger det något särskildt i klangen och ordtypen, som återför tanken mot *aliquid olim feminini*, kanske en forn fränka till henne af Saba, som drog genom österns länder.

Båten har härliga samlingsrum — matsal, kaffehall, musikgemak, röksalong —, så stora och spriddt möblerade att man osedd försvinner i en vrå men ändå är med. Skrifplatserna i hörnen invitera omotståndligt, särskildt på kvällen då de skimra i det nya marmornljuset — en vertikal, genomlysande platta, bakom hvilken ett par glödlampor gömmer sig så att hela skifvan sprider ett mildt diffust sken öfver bordet.

Kabinerna däremot är icke gjorda för långfärd. Visserligen hade öfverstewarden på försynens tillrådan gifvit mig ensambostad i en hytt för två. Men klädsåpen voro smaldjupa som kantställda cigarrlådor à 50 st., i ganska riktig proportion. Hvad hyllor beträffar kom jag i dag med mitt bibliotek öfverens om att detta bor i sängen från morgon till kväll, men natttid hålles på mattan. Lifbältet flyttade jag från taket till den ena klaffkommoden och ordnade uti dess hylsa in mitt husapotek. Det såg stadigt ut däruppe, men komme det så komme det med kraft.

Hell dig strand!

Från Petersen-Kai strök Tabora varsamt ut. Musik, flaggor och tårar — —

Oss följde långt ned mot hafs-Elbe en flodbåt, Elise Wrede. När kaptenen på den invid sin skorsten svängde mössan till afsked, såg han från vårt promenadäck ut som der kleine Cohn i en oval ask, lutad mot en svart cigarrett som stod och bolmade för sig själf.

Dagen sjönk och den kalla kvällbrisen dref en till tidig hvila. Första natten ombord är sällan oangenäm. Man sofver godt, småler invärtes åt det försvinnande, det fria, det nya, och vaknar med föresatser som icke tyngas af några energikraf. Ty ansvaret är andras, biljetten är betald och man har blott att låta sig sakta skjutas bort från allt som var.

Hvad gör det att tjockan kom öfver oss tidigt i morse, att vi ligga stilla en tid — vi äro redan borta. Rundt omkring åt alla streck stiga dofva främlingsrop, med enkla pipor och dubbla, och mellan dem höres klämt af klockor. Det är fångslande och vackert. Vattnet är blankt och massor af sjögräs skymta. Vore roligt att veta hvar någonstädes vi egentligen äro. Nyss ljud rätt föröfver en gäll tershvissla, som icke sagt någonting tidigare. Men nu är hon åter lika stum.

Småbarnen gråta af skrämsel när vår grofpipa vrålar till. De arabiska matroserna på skansen stå med högt lyfta näsborrar, som kameler, och draga långsamt in af det fuktiga grå.

Här flyter en liten stad af plåt, sakta och trefvande. Nordsjön sveper tyst om oss alla.

Solnedgång på Biscaya.

II.

ÖFVER SPANSKA SJÖN.

På något ledigt sätt hamnade vi undan dunster och försåt i Boulogne-sur-Mer, så som vi hamna skulle, spjälkte så upp kanalen i hela dess längd, svängde om mot syd och hafva i svinnande stund icke många mil till jordens ändalykt, Finis terrae, där Iberiens sirener sjunga sin bränningskör och mången god sjöman slutat.

Jag har upptäckt en speciell fristad ombord, nämligen fjärde däck nedifrån, hvarest skeppsbåtarna och telegrafstationen befinna sig. Det är icke förbjudet att vistas där, men ingen går dit utom hr Haupt, telegrafisten, som bor allena i sin central. Det är roligt att i kvällsmörkret stå och titta på honom genom gardinen, när han med en dosa mot hvardera örat lyssnar till hvad hans kolleger exekvera i Hamburg, Nauen,

Eiffeltornet, Lissabon och å de farande storskeppen på Atlanten. Då och då rynkar han ögonbrynen — tydligen någon som råddar nu igen — och däremellan knackar han själf några ord. Får jag mannen på tumanhand i St. Helena-trakten skall jag ha honom att lära mig åtminstone de tre första kapitlen.

Det är annars inte godt att komma i någon beröring med befälet ombord. Allt som går ofvanpå Obersteward är gudar, rena gudar. Kapten Gauhe har ingen sett — han säges bo på femte däcket —, första officeren v. Eucken-Addenhausen är likaledes en myt, så ock andra, tredje, fjärde och femte. Ledande ingenjören och hans fyra öfvermaskinister anar man blott, och öfverkassören hr Cleophas utgör en hypotes, på sin höjd en teori. Skeppsläkaren, en ung första resans, är den ende af honoratiores man finner vid måltiderna och äfven han manar med sina trefaldt guldsmidda ärmor, sin gloriosa mössa och sina knappars prakt till skygg vördnad. Öfverkocken heter Hesch, och ehuru man å matsalsdäckets ser tvärs genom hela köksafdelningen har jag ännu icke upptäckt en honom motsvarande dignitär. Jag tror han sitter i en nisch och anför med elfenbensstaf. Måhända är han helt enkelt i land och dirigerar trådlöst. »Hallå, Tabora! Och sedan litet rémoulade till makrillen.»

Det har icke varit några lättjans och flärdens timmar, dessa första 24 på Atlanten, ty vi ha arbetat nästan hela dygnet, jag och tre andra herremän. Ett sällsamt och förtvifladt arbete. Vi ha nämligen lärt oss portugisiska. Lissabon närmar sig hvad det hinner.

Skola vi ha någon framgång där, måste vi kunna samtala med de infödda korrekt och bevekande.

Jag vittjade bland mina färska bekanta för att utröna om någon kände detta samma inre behof och det var som sagdt tre. Jag vet inte hvad de heta, men de se hyggliga ut och äro yngre köpmän. Efter ett kort krigsråd i röksalongen beslöto vi engagera en lärare. Vi fäste vid öfverstewardens anslagstafla en lapp med sålydande text på tyska och engelska:

»Fyra manliga passagerare af första klass önska undervisning i portugisiska, helst af yngre fruntimmer med föräldrar i staden. I nödfall antages ock manlig eller äldre kvinnlig lärare. Villkoren äro att tillfredsställande kunskap i sagda språk meddelas genom 24 lektioner à 1 timme, af hvilka 8 i dag och 16 i morgon. Arvode efter öfverenskommelse. Svar på detta ställe efter precis $\frac{1}{2}$ timme, eller kl. $\frac{1}{2}$ 10 f. m.»

Vi konstaterade att alla matsalstrafikanter läste annonsen, men ingen anmälde sig. Nu sände vi den till andra klass. Ingen kunde heller där portugisiska. En dam underrättade oss om att hennes bror nog lär kunna, men han är i Brasilien.

Efter nytt krigsråd beslöto vi med 3 röster mot 1 att låta också tredje klass veta vår önskan. Där napade det. Det kom två karlar ur skansen, den ena i turban och den andra i fez, ledda af en tysk matros, som meddelade att dessa två kunna stå till tjänst. Han i turban stammade från Zanzibar och han i fez från Lourenço Marques. Bägge voro af naturen gulbruna och af vattuskräck något marmorerade, men annars

gjorde de vänliga miner och började omedelbart på en gång tala med oss. Vi förstodo inte ett verbusculum och afbröto dem med en fråga om detta nu var portugisiska. Det skedde på förrumsluckan och vi hade snart hela tredje klassen omkring oss.

»No no, misters», svarade den ena, »no no». Och så fortsatte båda igen. Med samtliga röster mot noll enades vi om att detta icke erbjöd någon ljusning. Vi lade en slant uti de mörka handskålarna och återvände till röksalongen.

Jag upplyste nu om att i min hytt funnos två läroböcker i portugisiska, en stor och en liten, och tänkte att vi möjligen kunde genom samarbete trän-

Styrbords spatsergång.

gå in i detta förvisso ärevärdiga gamla språk, som långt före engelskan talats vid aflägsna kuster. Däröfver voro alla ense — det var ju den sista resursen och Lissabon hade under våra ansträngningar redan kommit oss 30 sjömil närmare — och så bildade vi ett andelslag med firma »Genossenschaft für Verbreitung der portugisischen Sprache unter die übrigen Völker Europas Limited».

Vi drogo oss undan i musikrummet och jag kom med läroböckerna. »Jag föreslår», sade en och såg på sitt ur, »att vi nöja oss med den lilla». Detta var allas mening, den stora kunde anlitas såsom reserv.

»Vore det inte bäst», hemställde en annan, »att vi

först lärde oss uttalet? Det skall vara ganska svårt, har jag hört.»

Också detta funno vi förnuftigt och togo omedelbart ihop med de portugisiska vokalerna och konsonanterna. Jag skötte boken och läste högt.

Enkla vokaler. a. Uttalas rent och öppet såsom det nordtyska a, t. ex. *ca*, uttalas ka och betyder här.

»Utmärkt», ropade en af andelsmännen, »utmärkt. Jag kan inte finna något svårt i detta. Det är ju alldeles klart. Ka. Ka. Alldeles som i nordtyskan.»

Allmänt instämmande. »Fortsätt», sade de åt mig, »fortsätt. Det var alltså a. Nu kommer b.»

»Nej, mina herrar, vokalerna först. Och det finns ett a till.»

»Ett a till? Donnerwetter. Wozu?»

»Ja var god och hör: a, mörkare färgadt, såsom det tyska a framför u i ordet Haus eller det engelska o i ordet house. Exempel: *mau*, ond.»

»Ah Gott, ja det förstår man ju, nåja det kan ju vara, det är i alla fall enkelt också det. Mau. Ha, ha, ha, ett komiskt språk. Säger jag alltså mau ka, så betyder det ond här. Det betyder att jag är ond här, aber um Gottes willen, det är ju inte alls svårt.»

Med ljusnade drag emotsågo alla fortsättningen. »Alltså nu b.»

»Nej förlåt, inte ännu. Det är icke mitt fel, men portugisiskan synes hafva *ännu ett a*.»

»Zum Teufel, was ist denn *das*?» Ett trestämmigt rop af ovilja. En af herrarna ville rycka boken ifrån mig. Han trodde jag dref med dem.

»Mina herrar, ni måste lugna er, jag försäkrar att det är det sista a't som nu går.» Och jag läste:

»a, mellanljud mellan a och ö, t. ex. *pano*, duk.»

»Mellanljud? *Mellanljud??* Das ist ja zum Verücktwerden. Hvem i kristenheten (den frågande var jude) kan uttala ett mellanljud mellan a och ö?»

Jag nödgades erkänna att uppgiften var betänklig och sedan vi en stund med varierande munställning framstönat allt som kunde antagas ligga mellan a och ö, utan att veta på hvilken punkt af skalan vi faktiskt passerade portugisiskans tredje a, beslöto vi ajournera bolagsstämman och gå ut i luften.

Vi vandrade i olika riktningar, störde flere medresande, som i sina hvilstolar njöto oceanens vida frid, och sporde dem om de kunde få tag i en vokal mellan a och ö, en sällsynt vokal, som i Portugal förekommer vild. Snart hade vi smittat ned hela societeten med det och man hörde däckets i ända de egenomligaste läten. När någon kom upp och frågade hvad i herrans namn detta betydde, svarade alla, att det var första bokstafven i portugisiskan.

Det inses att vårt andelslag hade förlorat sin moraliska sammanhållning. Vi likviderade tyst och jag drog allena hädan med mina läroböcker, den stora och den lilla, besluten att fortsätta solo.

För en fritt löpande herre, som en gång studerat fem ord spanska, är det verkligen häpnadsväckande att närmare skåda huru den fornstora halföns västra strandbor kunnat vränga den klara och ädla kastiljanskan. Betraktom t. ex. maskulina pluralformen af be-

stämda artikeln. Spanjoren skrifer och säger *los*, portugisen skrifer *os* och säger *usch*. »De första stegen»: *os primeiros passos*, uttalas ungefär: *usch primairusch passusch* (hvarvid *a uti primairusch* just är detta outgrundliga mellanljud, som det nyss var fråga om). Ännu ett exempel. »Desamma sköna ljusstrålarna» ljuder: *usch meschmusch bälusch rajusch dasch lusch*. Det är ju inte svårt att förstå och verkar esperanto, men låter det passande?

Hvilka elegier kunde jag icke föda öfver allt det öfriga i portugisiskan, det ohyggliga *l-et*, nasalljuden, nasaldiftongerna. Men jag kryper darrande ihop, ty Camoens ande skymtar vid synkretsen. Ignoranten ser den första svaga skuggan af Estremaduras strandrygg mot mörkblå östhimmel. Såsom en lång och stor förebräelse stiga fram därur gula, gröna och hvita strimmor af ett skönt land.

Vasco da Gamas sarkofag.

III.

EN DAG I LISSABON, EN NATT PÅ TEJO.

Det är högtidligt att första gången närma sig detta Lisboa, som samlat så mycket af seklers öden, skalders lof och farande människors sägen. Cabo da Roca, Europablocket yttersta spets mot väster, signalerar med sin höga hympel, kring hvars topp ofta ett litet molnflak hålles kvar, och så kommer lots ombord vid gränsen mellan det mörka och det ljusa vattnet.

Ganska långt ut till hafs tar nämligen klargrön bölja vid, med skarp gräns mot den nästan lilasskiftande oceanytan, och ett svagt bränningsskvalp markerar omslaget. Det ser besynnerligt konstgjordt ut, men betyder ett allvarligt passopp. Ty här börja Rio Tejos ytterbankar och det är de som måla smaragd.

Med mycket sakta fart söker sig ångaren in mot mynningen mellan citadellet Santa Maria och det ensamma utfortet Bugio, som vid flod har haf rundt om under gluggarna.

Men från detta flyger blicken till de taggiga bergen i norr. Där reser sig som ett Monsalvat Cintras borg, det moriska kungaslottet från fordom, med murar vuxna ur klippan och gyllne kupoler, som kasta sken bort till Atlantis och till allt drömdt och gudaskönt i denna välsignade trakt.

Så hälsar en på afstånd Lissabon. Ja ännu visar sig något: hela Tejo, som här bredd ut sig till en sjö, hvars kust inåt man ej kan se — så vid är den famnen. Men sedan sjunker intrycket tillsammans.

Ty staden, som nu rullar upp sig i hela sin bukande gytring, kloss vid kloss längs norra stranden, är beklämmande ledsam. Man kommer ofrivilligt att tänka på året 1755, då skalfvet i hafvet på fem minuter drog ödesstreckket mellan det Lisboa som var och det som komme. Staden af i dag är en parveny, ty för en plats med sådana häfder — där da Gama, Cabral, d'Almeida, d'Albuquerque lysa bland hjälteled och glänsande herrars rad — är ett snitt af 160 år det bleka intet. Och detta är dock i stort sedt det nuvarande Lissabons ålder.

Terrängen är härlig och gäfve, om den nu finge bebyggas, ett rus af arkitektoniska möjligheter. Men erbarmligt litet har man begagnat sig däraf. Akropolis, hvar är du? Fadda och poesilösa samla sig tusende enformiga hus mellan kullarna och upp öfver

dem, någon enstaka svag skymt af monumentalitet kväfves i massverket och man känner att ens hjärta skulle dö här, inför den omöjliga kontrasten mellan historiens och naturens anbud å ena sidan och det sorgliga kramets faktum å den andra. Det var redan ett folk på retur, som byggde denna stad, och dekadensen — utan ens så mycket som en falnande aftonglöd af hyperkultur — ligger bred och unken.

En del af Cintras borgmur.

Finge jag ge dagens Lissabon i tre drag, blefve de: fisk, snusk och döda kungar.

Emellertid hör verkligheten till de djur, som man omedelbart bör fatta vid hornen. Ergo köpte jag efter en slamrande natt vid kajen något portugisiska pengar af rederiet, omgjordade mina länder med profetens svärd — d. v. s. stack största reservoarpennan i revolverfickan — och gick i land. Större delen af mina medresande hade i två flockar anförtrött sig åt språkvana guider — alla hyste de en stark skräck för det

lokala tungomålet — och blott tre, fyra af oss skattade friheten högre än okunnighetens samlade risker.

Fisk var det. I rader kommo de gående, landets kvinnor, gamla och yngre, på alla gator, hela dagen, med stora flacka korgar på hufvudet. Närmast hjässan en låg svart filthatt med upprullade sidbrätten. På den en diskusformad liten liggdyna och sedan korgen, vanligen full med långa blänkande flerpundingar, hvilkas munnar och stjärtfenor stucko fram under det gröna täcktyget. De gingo så vaggande med hufvudet bakåtlutadt och bördan ned mot pannan i gåsmarsch långs trottoarerna, ofta sjungande, ofta grälände och stundom i skumpande språng förbi hvarandra. Ej sällan var det solida, äldre madammer, företrädda af rullbuk och ofantliga massor barm.

Fisk, fisk, fisk på alla gator. Och i solgasset vid öppnare ställen välde ur de heta korgarna flöden af deras lukt.

Men också finare bördor buros, i synnerhet uppe i staden. Några hade på korgbotten mängder af små krukor med ormbunkar, andra buro orangeglänsande langustförstlingar (finaste kräftsäsong just nu!), en del åter krabbor, musslor, storfrukt och bär. Man hade från alla dessa lass kunnat skumma sig ett ganska godt uppehälle, utan att distraheras af varelsen *under* korgen.

Ty de voro ej vackra, Lissabons kvinnor. Såg man f. ö. i någon vagn en dam af ras, hade hon grönt i hyn, så mycket grönt och oljeglättadt att det var som emaljerad pistasch. Jag ber Madonnan tillgifva mig detta, ty andra mötte jag icke.

Dock, var inte Waldemar Seiers Berengaria i tiden af Portugal kommen? Har väl endast vanbördad och slocknad skönhet numera jord och luft vid Tejo? Orimligt vore det. Men, Madonna, hvarför dölja de sig då alla, när feststämda nordbor gå omkring med flere kubikcentimeter Waterman-bläck i högra bakfickan, beredda att prisa och trå?

Sedan komma vi ohjälpligt till den andra punkten, den som följde efter fisk. Lissabon har elektriska spårvägar. På samma skenor dragas omnibusar af mulåsnor. Dessa djur ägna sig, försäkra fackmän, inte för fortplantning. Men en annan af livvets funktioner, matsmältningen, fullgöra de rikligt. Det är detta som ger halfmiljonstadens körbanor deras prägel. Bäst man går hårdt går man mjukt. Öfverallt. Och ordningsmakten önskar icke beröfva ortens fotgängare denna trötta sulors tröst.

I harmoni därmed är det öfriga. En af de säkraste snygghetsexponenterna för stora städer är centralpostkontoret. Detta ligger i Lissabon mycket förnämt, vid Praça do Commercio, stadens enda verkligt ståtliga plats, prydes af arkader och har skyltar på fyra språk. Men hvilken håla! Först hela portiken utefter skrin-dor med mulspann. Det är postvagnarna. Och sedan en publik och en trafik, ett mångel och krångel sådant att man inte vet om det är marknad eller konkursrealisation. Jag sporde till höger och vänster med oklanderligt uttal hvar man kunde köpa ischtangpiljasch — frimärken —, men det visste ingen. I stället bjöd mig en gumma tomat, en gubbe promenadkäppar och två

pojkar lotterisedlar samt Decamerone med illustrationer, ny upplaga. Slutligen såg jag i rök och dam ett par pompösa mustascher oscillera bakom en gallerlucka och styrde på dem.

Framkommen erfor jag att mustascherna tillhörde poststyrelsen, men hvad jag önskade kunde jag få midtemot. Säljaren talade lyckligtvis franska, det outhärliga hjälpspråket för alla resande här, och dymedels kom dock en helt behaglig affär till stånd.

Oförsiktigt nog såg jag mig emellertid för ett ögonblick om efter en plätdosa i någon vrå. Den vänlige postherrn följde mina irrande ögon.

»Vous voulez?»

»Uma caixa para cuspir», svarade jag tappert. Caixa betyder låda och cuspir är något som också i Portugals spårvagnar genom anslag förbjudes.

»Aaah», utbrast då leende den artige, lyfte armarna med en ursäktande gest och tillade:

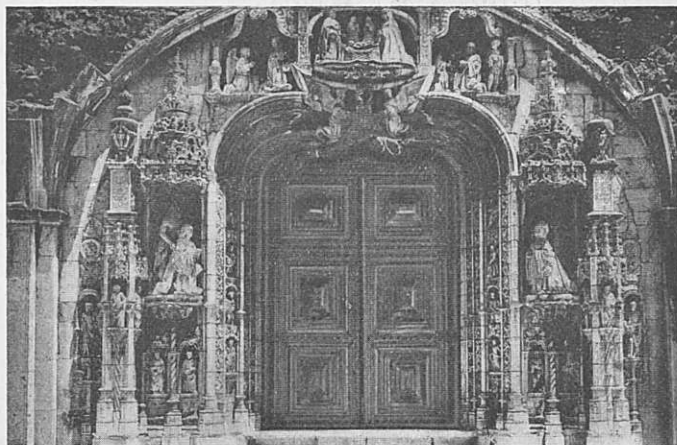
»Oh monsieur, tout le monde est un crachoir.»

Detta var hvad man må kalla odödliga ord. Jag lyfte imponerad min hatt och vandrade ut på torget.

Slutligen hafva vi den tredje punkten: de döda kungarna. De gifva sin egen färg åt republiken och staden. På den plats där jag nyss befann mig stiger stolt mot solen monumentet öfver José I. Går man under triumfbågen upp långs Rua Aurea, öppnar sig Praça Rocio, på hvars midt en korintisk kolonn bär gestalten af den store Pedro IV. Klen och intetsägande stiger sedan ur den ofantliga Avenida da Liberdade frihetskämparnas gemensamma minnespelare, ägnad

»Aos restauradores» och prydd med en repetitionskurs i landets 1600-tals-historia.

Dock ännu något! På samma Praça do Commercio, där jag redan var, mördades för 4 år sedan kung Carlos och hans son Luiz. De hvila nu konserverade med formalin uti Sao Vicentes krypta, som jag inte besökte. Men tror någon att republiken, som genom

Jeronymus-kyrkans portal.

detta dubbelmord kom till, bemödar sig att dölja sina offer? Tvärtom. De ligga i kistor under *glaslock*, ligga grågröna och svampiga, och visas för en dricks-peng åt alla. Men inte nog med det: den hugade kan genom glaslock också få se andra fina lik, t. ex. Brasiliens sista kejsare, Dom Pedro II, den kloke, gamle herrn som hade lefvat helt för sitt land och till belöning skickades öfver Atlanten på en galeas, så inrättad att den skulle sjunka under färden. Den kom emeller-

tid fram och Amerikas sista Braganza andades ännu någon tid. Också han visas i helfigur såsom de andra. Tjugufem centavos för fullvuxna och tio för barn. En ädel kult.

Naturligtvis vore det en blodig oförrätt att härmed säga *voilà tout*. Ty jag var ock i Belem, i Jeronymuskyrkan med Vasco da Gamas sarkofag och de härliga konstverken, jag var i Jesu hjärtas kloster. Och jag besökte artillerimuseet, som bjuder mycket mera än hvad namnet säger. Det är, hvad vägledaren anger, »a maior invocação do nosso passado glorioso» — den största åkallan af ett ärofullt förgånget. Det grundades så sent som 1842, men har tack vare generalerna Eduardo Ernesto de Castelbranco och Pedro de Alcantara Gomes, hvilka regerat det sedan 1876, växt ut till en stor och helig plats, där man tycker sig höra hinduernas rop kring kristfanan på Goa-kusten och monsunens hvin uti stampande koffars tackel. Dagar och veckor behöfdes för att fånga allt detta.

Men är det nuet? Och är det framtiden? Nangu, svara rösterna ur vapensalar och munkhvalf. Nangu, nangu — — nej, nej. Dem lyste jag redan på, med främlingens lampa, och deras färg är endast en: förfallets, likgiltighetens och det kulturella afskummets.

I någon bok såg jag dessa två rader, en afskeds-hälsning till den sköna praçan vid Tejo:

Adeus, Terreiro do Paço,

Adeus, memoria real!

Det ligger häri sammanträngdt allt hvad man ville säga när landgången åter tas in och Lissabon viker. Adeus!

Vi trodde, alla icke invigda, att vår afgangstimme — »precis kl. 7 från Lissabon» — verkligen betydde hvad man därmed förstår. En kvart före sju tjöt ock Taboras hvissla så att allt lefvande vred sig längs den bus-kantade Doca de Alfândega och mulorna klippte med öronen hela strandgatan utefter. Tio före sju dref en gong-gong bort alla portugisiska tittare, som gingo och snokade efter obevakade kikare och kameror. Fem före sju jagades sista vykortsgubben och kängsnöreskärningen i land från fördäck. Två före sju borttogs landgången och lättades trossarna. En före sju gnisslade ett par bogserbåtar till, ute om babord, och på slaget sju gick Tabora från kajen. Detta protokoll är viktigt, ty skulle vi dröjt en half minut längre, hade det betydtt en stor liggepenning till hamnkotoret.

Men ändå foro vi icke. Vi flyttade endast ut på floden, ganska långt ut, och ankaret gick. Hvad nu då? Ja det är en ganska barock historia, som förtjänar läsas ehuru den gäller last och tull. Jag tror inte många varit med om en sådan svindel.

Mot kvällen af Taboras ankomst hade ett halft dussin pråmar lagt sig invid yttersidan och vinscharna börjat speia. En stor del af vår last vindades ut och det var styft arbete hela natten. Mot morgonen lågo pråmarna så djupt att svallvågor skuro in midskepps. Jag följde lossningen länge och såg att det mesta som

flyttades var alkohol i lärar och fat. På en del lästes »Likor», på andra »Nectar», på många fanns ingen varubeteckning, men vissa andra märken rörde innehållet. Allt detta gods, som således af oss bragts från Hamburg hit, var destineradt Beira i portugisiska Öst-Afrika. Nu komme ju också vi att passera Beira, men då vägen Lissabon—Suez—Beira är något kortare än vår väg Lissabon—Kap—Beira, lönade sig tydligen en omlastning till annan, direkt båt, som ännu inte anländt.

Till min förvåning kvarlågo emellertid de sex pråmarna hela dagen vid vår yttersida och när vi nu bogserades ut i floden, följde de med. Men då vidtog någonting mycket besynnerligare. Knappt hade ankarret gått, innan bågglampor tändes öfver storlucka och förlucka, dessa öppnades, vinscharna sattes i gång och hela den laddning som vi sänkt ned i pråmbukarna åter lastades in hos oss. Hvarje kolly, hvarenda »Likor», hvarenda »Nectar», hvart eviga anonyma fat.

Detta fullständiga vainsinne kom en naturligtvis först att tänka på ett kolossalt misstag eller en oväntad kontraorder. Men intet af sådant. Det skedde med berädat mod.

Last från Hamburg till Beira drar en hög utlandstull. Last från Lissabon till Beira drar blott moderlandstull och differensen gör c. 20 procent. Om nu lasten bevisligen från portugisiska pråmar i Lissabons hamn föres ombord på Tabora, är dess hamburgska ursprung utplånadt och inskeppningsorten är Lissabon. Kort sagdt, den går dåmera med lägre tull.

Men införseltullen då? frågar läsaren. Skall det inte betalas tull för vara, som kommen från Hamburg lossas i Lissabon? Motväger inte denna tull hela den anförda rabatten?

Det är nu här hufvudsvindeln ligger. Varan betraktas såsom *icke alls anländ* till Lissabon. Den har icke legat på kaj, icke på portugisisk jord. Hvad kaptenen på ytterbog roar sig med att stjalpa i båtar, det angår på kajsidan ingen.

Med få ord: Hamburgs likörer hafva aldrig kommit till Lissabon, men de gå likafullt ut därifrån, såsom fallna ur den gode gudens rymder rätt ned i dessa intet anande pråmar.

Huru denna humbug kan gå för sig — den är regelbunden och notorisk — känner jag inte, och hvar vinsten slutligen hamnar, vete någon annan eller hans mormor.

Detta enastående spektakel blefvo vi nu vittnen till och det var larm hela natten. På goda grunder förtröt det oss, men vi gjorde däraf hvad vi kunde.

Uppe på backen laborerade vinschmannen, rätt öfver rummet stod en som gaf honom orders, vid relingen manövrerade en tredje, nere i pråmen anförde en fjärde. De skreko inte så mycket, dessa mästare, som loss- och lastningsmästare bruka, men gestikulerade dess mer. Vänstra handleden kunde de alla orma med såsom Schnéevoigt i den högre inspirationens stunder, och när allt gick bra och en bingne nektardosor i obruten båge flög öfver från Portugal till Tyskland, svängde de rytmiskt med alla lemmar på en gång

så man trodde det satt trådar i dem, dirigerade af en liten en på bomnocken.

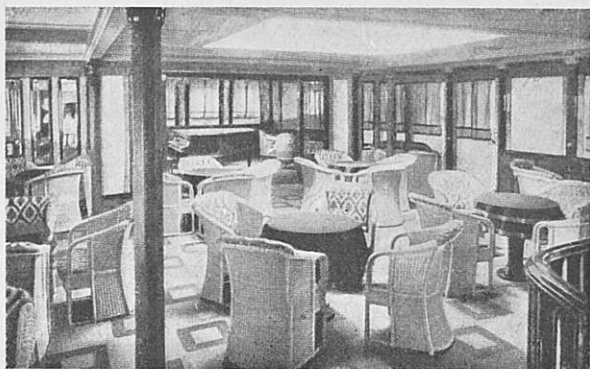
Men sedan blef det rent svårt då musiken tog vid. Ty vår skeppsorkester gaf sin vanliga kvällskonserter på promenaddäcket och man hade bedt den spela valser och one-steps för att låta oss hvirfla ledan bort. Då emellertid de första step-takterna klingade, gick allt i sär. Pråmkarlarna började dansa. Alla hvar för sig med armarna upp. Det dansades ock på ytterpråmens tunnor. Och borta i pråmen utanför den, där redan båggluset tog slut mot en blymörk skugga, dansade en negergosse med en hund. Hvad de gjorde på skeppen längre ute kunde man icke se. Men då vi ha både dragbasun och kontrabas bland instrumenten, är det visst att one-step gick med vinden öfver hela Tejo.

Ur lastrummet stego häftiga rop, mästarna vid katterna dyflade ned mot pråmfolket och ordningsmannen där rusade kring bland likörerna och boxade alla banditer han kom åt. Tonernas makt bröts och arbetet fortgick, medan våra fåtaliga misser och kavaljerer städadt begynte cirkla till tonerna af en Gilbert-vals.

Efterhand tröttnade man vid detta och gick öfver till lovart. Där var godt, där kom bris i ljumma stora tag och där lyste Lissabons alla ljus. Nu voro stenhoparna försvunna, nu glänste blott lyktor och fönster och man kunde bygga in staden kring dem så som den af gudi ämnad var. På kullarna stego ensamma gluggars små lampor till stjärnhöjd och man visste ej hvar himlen hade sin början.

Rasslet från lastningen, musiken och människornas förvirrade röster söfde mig och hart när hade jag rullat från soffan i däck, om inte herr Oxybenz dykt upp.

Herr Oxybenz är en medelålders tysk resande, som tilldelats detta namn af en orsak hvilken kanske kommer upp när jag känner mig mogen att presentera mina medafrikaner. Tillsvidare må vi kalla honom så och

Taboras kaffehall.
I fonden musikrummet.

nöjas åt vissheten att han är en vänlig människa med familj i Magdeburg.

Han närmade sig, stannade, stirrade och sade:
»Aha, Hr Doktor, ich darf wohl sitzen?»

Ja vars. Hr Oxybenz satte sig pustande. Och sedan började en monolog, som jag med läsarens begifvande återger i original, ty annars förlorar den 50 procent. Man kan också hoppa öfver den.

»Ach du lieber Gott. Gut dass man wieder los ist. Die verdammten Portugiesen. So ein Sauvolk.

So'ne Schweinewirtschaft. Nicht wahr? Wissen Sie was mir passirte? Ach so'ne Lumperei. Ich war da auf der Praka da unten, und habe mich umgeschaut, und da kam so'ner Junge, so'ner geriebener Strassenjunge und hat mir einige Bilder gezeigt, Bilder wissen Sie, so was Pikantes, so für Herren, für reifere Herren. Und ich hab mir die Bilder angeschaut, ach Gott man ist ja schliesslich doch nur ein Mensch, nicht wahr, und es waren famose Sachen dabei. Und da hab ich gefragt: was kosten die Bilder, du? Dreitausend hat er gesagt, dreitausend Reis pro das halbe Dutzend. Das macht nun zwölf Mark und so sagte ich: sechs gebe ich. Fünfftzehnhundert Reis. Das ist nun allerdings ein bisschen viel, aber bei uns in Magdeburg daheim gibts überhaupt keine Bilder, so was, so was Pikantes, nicht wahr? Und man ist ja doch schliesslich nur ein Mensch. Und die Frauen haben ja kein Verständnis dafür. Das sind ja aber nur Bilder, das macht ja nichts. Nun da hat er mir also das blaue Couvert gegeben und bekam das Geld und lief anderswohin. Und denken Sie mal, Hr Doktor, was der getan hat, der Schweinemickel? Als ich an Bord kam und in meiner Kabine da unten das Couvert öffnete um die Sachen näher anzuschauen — wissen Sie, wissen Sie was er mir gegeben hat? Sechs *Ansichtskarten*, sechs *ganz gewöhnliche* Karten, mit Kirchen darauf, aber gar keines von dem was er mir gezeigt hat. Er hat die Couverts vertauscht, der Malefizlummel, und ich habe für sechs Ansichtskarten sechs Mark bezahlt. So ein Volk wohnt hier in *diesem* Lande, so ein Lausvolk,

so eine Pestilenz. Ach, du lieber, wenn ich alle diese Portugiesen ins Feuer werfen könnte, diese ganze schmutzige Pestilenz. Sechs Ansichtskarten, und der Lümmel hat mir doch ganz famose Dinger gezeigt. So ein Schuft, so eine Pestilenz.»

Han pustade ut, torkade pannan och jag uttalade min lifliga harm.

Fallet var ur det moraliska systemets synpunkt ganska intressant. En fullvuxen herre, som står i beråd att i syndig begärelse missbruka sina ögon, ursäktande sig med att han inte är mer än människa, återföres genom en gatpojkes bedrägeri till dygdens väg, så att han ser kyrkor i st. f. nymfer. Huru skall allt detta egentligen bokföras uti det stora slutkontot? Är denna portugisiska gamin en utskickad, en missionär, som först lockar gamle Adam ut i solskenet och sedan ger honom heliga bilder och ruelse? Eller måste han i vår tanke förblifva det utstuderade privatnöt han tydligen är?

I sådana meditationer fortgick den milda natten. Vid 2-tiden klättrade jag dock sakta ned, följd af herr Oxybenz, som ännu på lägre botten återkom till ämnet.

»Gute Nacht, mein Herr, Sie haben recht, die Portugiesen sollten sich wirklich in Acht nehmen.»

I gryningen lämnade vi Europa. Lungorna fyllde sig med ny luft och herr Oxybenz drack till frukosten porter.

De behagliga sista femton breddgraderna norr om vändkretsen lågo framför stäfven och inom dem rym-

des mot slutet Kanariska öarna, där vi skulle hälsa på i Santa Cruz de Tenerife. Om de ljumma hafsdagarna och den lätta dansen förbi Cadiz, Sundet, Tanger har jag intet att förmäla, ett tecken till att de voro lättjans och lyckones. Men bittida en morgon, då jag genom ventilen mönstrade tablån, studsade jag. Oceanen var borta, fonden var berg och höga, härliga

Tenerifes lavaberg.

reste sig Tenerifes euphorbiaklädda lavatinnar helt nära. Förbi badrum, kaffesalong och alla ottans lockelser klättrade jag upp på däck och sträckte armarna mot det skrofliga landet.

Det var icke mera än en half dag vi hade att disponera, men med hjälp af en fyrspänd tartana på höga hjul och någon tidigare kännedom om platsen infångade vi på några få timmar hela skaror af de kanariska fröjdernas genier, rasslade ända upp till bergs-

byarna, fotograferade kameler och barn, palmer och pinier, drucko vatten ur ensliga brunnar, sleto frukter från andras trän och lunchade på en veranda där guds sol fritt lyste in och smöret var det enda drickbara. Som mätta pirater kommo vi i laga tid ombord igen och underrättade kaptenen att från vår sida inga hinder vidare mötte.

»Det var ledsamt det», log han, »jag hade väntat bli bjuden i land på en bägare och ett dansande flickbarn.» Ett skri af häftiga afsikter omhvärfde honom och han måste fly.

Kanarisk landskyrka.

IV.

SÖDER OM KANARIEN.

Det var med en underbar känsla af ro jag förnam propellrarnas sakta ljud, då vi åter kommo i gång å redden utanför Santa Cruz de Tenerife. De sista hinduerna hade med sitt kram rusat ned i båtarna, de sista nakna pojarna döko efter spanska kopparslantar och tyska nickelmynt som millionärmessigt ströddes öfver relingen. Agentens fina motorbåt svängde ut från amiraltrappan och i samma stund stack Tabora i en stor, säker båge mot söder.

Det gaf en djup ro i själen detta, ty nu skulle tolf fria oceandagar följa, tolf långa dagar utan början och slut, med himlen, hafvet och skeppet.

Jag förvånade mig korttänkt öfver att inte alla kände det så som jag, ja där var nog rätteligen ingen som gjorde det. En del hade rest denna väg förr,

andra visserligen icke, men det fanns ingen utom jag som for för att fara. Utan de foro för att komma fram — till Angola, Svakopmund, Kap, Durban — och dessa tolf döda dagar grämde dem.

Tenerife följde oss med sin långa sydspets. Moln lågo kring de lägre bergen och skymde de högsta grupperna af små hvita hus. Men Piken stod fri och trolsk öfver skyarna. Och åter såg man detta mirakel, som hör till alla Atlantikfarares minnen, att toppen steg allt mera ju fjärmare han dröjde och till sist tonade bort i höjden som en glimrande triangel, ett ensamt gudsöga.

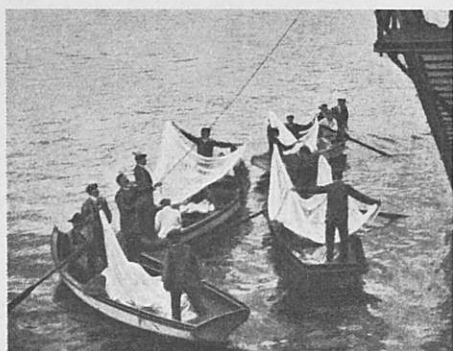
Mjukt och smeksamt porlade det under hyttventilen hela kvällen, och passaden kom i små, sökande stötar ända in till bädden.

Jag låg och skrattade för mig själf, af ett otroligt välbehag, och kände det som om Gud Fader lagt hela mänskligheten i en liten pillerdosa framför mig på kanten af en bottenlös brunn och sagt: »Du får knäppa den där asken, min son, om det roar dig.» Och jag kände att jag hade knäppt den. Den var i brunnen, den var borta, och jag gick allena vidare genom en skön värld, där passaden blåste kring min nacke och teet väntade kl. 7.

Dock var jag redan tidigare uppe. Det var söndagsmorgon, det var ljus helg öfver hafvet och så konstifikt ljufligt att jag velat slå en stor hammare i skallen på en oskyldig, för att på något sätt expandera.

Då skedde igen ett litet mirakel: den första flygfisken spratt upp om babord. Detta enkla fenomen

var en verklig händelse. Ty när man stirrar öfver oceanen, ligger den för en såsom en massiv inkarnation af det oorganiska. Dess ofvanskikt lefver, men det är vattenmolekylernas kinetiska lif, oförgänglighetens kyliga pulsar. Och så, medan man sjunker i detta och följer vindens rif med den tunga vätskan, springer där plötsligt ut en tingest, en spänstig blank liten varelse som gör en fri bukt öfver vattnet, dyker in, hoppar

Indiska duksäljare vid Tenerife.

ut än en gång och försvinner långt borta.

Hela den rika förgängligheten stiger med detta sändebud på en gång ur djupet. Oceanen får med ens sin glömda rang

af enormt akvarium, »det bäst försedda af nutidens samtliga».

Flygfiskens slag öfver vattnet äro högeligen estetiska. Man skulle ha ett illusoriskt intryck af fågelglid, om inte bakom de långa bröstvingarna ännu bukfenornas par spärrade. Det är snarare, med förlof sagdt, något af mikro-Farman uti detta, ett slag biplanmodell som dras upp med kautschuksnöre och kländerfritt exekverar sina modiga 100 meter. Merendels göra flygfiskarna icke höga paraboliska bågar, såsom man kunde tro, utan helt flacka kurvor som förvåna genom

sin längd och äfven genom sin ögonblickliga upprepning flere gånger efter hvarandra. Som prima flatstenar studsas de bort öfver vattnet, och blänk på blänk låter en räkna hoppen.

Fram på förmiddagen sökte sig en öfver fartyget, i stället för att vänta några sekunder, stötte mot en båt och föll i däck. Det var ett ovanligt stort exemplar, 42 cm från nosen till stjärtfenans spets. Bröstfenans längd var 26 cm. Fenhuden är särdeles tunn, klar och elastisk, en af de mest eteriska djurhinnor man väl kan få se. Den stackars förstlingen, som af stöten var afdömd, dräptes skonsamt och omhändertogs af en

Drakblodsträd å Tenerife.

entusiastisk kodakherre, som önskade knäppa den i flykten. För detta ändamål hängde han den vid promenaddäckets tak i svart silkesgarn. Men hvarje gång han var färdig att knäppa, dunsade den tunga piscis i golfvet. Den flög som f-n, men orätt. Efter fyra upprepningar tillgrep han ett bastant snöre, som nu naturligtvis kom med på bilden och fordrade skicklig retusch.

Retad af alla motgångar gick han sin väg och lämnade fisken att dingla på anletshöjd, med dess häpna

sillögon stelt gloende mot universum, sakta pendlande för vind och rullning. Hvad jag nu motsåg, skedde inom fem minuter. Där kom en tant skridande. Innan någon hann säga hoj hade hon piscis i ansiktet. Hon ropade högljudt på Gud och det blef en lång upp-görelse, som slutade med att den tillkallade kodakherrn måste bli hennes stol- och bok- och shawl-slaf för tiotal breddgrader framåt.

Mot aftonen fingo vi fåglar i kölvattnet. Afrikas fastland låg här blott 35 à 40 km ifrån oss. Det var svalor, lifliga rostbruna klippare med en ljusare strimma öfver vingen och ett bredt hvitt band rundt bakkroppen. Först voro de två, snart tolf och nästa morgon öfver 100. Men våra bortkastade smulor äro nog inte heller att förakta. Nästan hela dagen småregnar det matrester från de olika klassernas pantry's.

I skymningen frågade jag en matros när dessa oförtrutna varelser tänkte kila i land. »Oh», svarade han, »det göra de icke. När det mörknar komma de ombord och krypa vanligen ihop på något segeltak och i gryningen flyga de ut igen.»

Ganska riktigt, matrosen letade om en stund rätt på deras gömsle. De lågo på förbackens soltält ute vid kanten i en tät rad, som leksaker på en butikhylla. En enda liten stackare hade flugit rätt in i röksalongoens marmorglans. Då den sirlige whiskystewarden tog upp den och vänligen ville ge den sodavatten, högg den efter fingrarna på honom så att han svor till på renaste tyska. Detta var blamage, ty en verklig whisky-steward bör svära på engelska. Han slängde missdå-

daren ut i natten och snart satt denne på seglet vid de andra, tapper och ilsken, och småskrot tills de hyssjade ned honom.

Jag hade tagit reda på att vi skulle dubblera Cap Blanco underst bittida. I den första svaga måndagsljusningen trädde jag tofflor på fötterna, en öfverrock på nattskjortan och min t. v. obehöfliga tropikhjälm på hufvudet samt smög mig ut. Jag bebor en styrbordshytt och den ger inga landvyer vid rundresan motsols. Däruppe mötte jag två andra kustoder, klädda ungefär som jag, ehuru skjortan hos dem inte syntes under paltåkanten.

Denna högtidliga trio satt kikarväpnad och blickade mot Mekka. Och den belönades. Ty vid half-femtiden trädde tydlig en gul strimma Sahara fram, låg och slät som man väntade den, och en kant hvitt därunder, de rullande vågornas strandskum. Vi svängde hattarna mot Cap Blanco, en af det franska ökenväldets förposter, utbytte högtidliga bugningar och återgingo, med första afrikabilden på hjärnbarken, till våra kabiner.

Stora morgonsvablingen på alla däck tog redan vid och skeppets andar gäspade revelj. En trepipig

Stadsbud i Santa Cruz.

fransman passerade om styrbord. En jättestor röd tupp mot gul botten målad på hvarje skorsten.

En svala passerade ventilen. Jag somnade, i en oredig förnimmelse af att jag låg i fågelbur och värdinnan på Cap Blanco sköt in en ask åt mig, sägande: »Monsieur, lite hampfrö.»

Kanariska flanörer.

Pinielund nära Santa Cruz.

V.

VID SENEGALS BANKAR.

I morse foro vi Gröna udden förbi, Afrikas och Gamla världens fasta västspets. Det fanns inte mycket hopp om att alls få den i sikte, ty framför Senegals mynning tog en molnvägg vid och den hittills så klara luften tjocknade. Men vi sågo den dock vid 7-tiden såsom en ganska hög, starkt buktad relief i grått. Af Cabo Verdes historiska grönska syntes tyvärr intet, och öarna åter lågo vida bortom vår västra horisont.

Den berömda udden, som med sin lilla stad Dakar hör franska Senegambien till, heter numera officiellt

och internationellt Cap Vert, men det gamla portugisiska namnet lär väl det oaktadt stanna i bruk.

Vi komma här in i en högst sammansatt sjögång, med åtminstone tre olikartade vågstråk, och samtidigt slog den godmodiga nordosten om till en energisk sydväst, en af vindstillebältets privatnycker. Följden af all denna oordning på morgonkulan vardt att St Ulrik, som hittills slumrat, gick från hytt till hytt som en tågröfware i fjärran västern, anmodande herrskapet att ge ifrån sig hvad herrskapet hade. Och herrskapet lydde snällt, i synnerhet på damsidan. När jag i kabinvåningen kryssade fram till uppgången, hördes den sorgliga kören, och skeppsläkaren lopp från dörr till dörr med atropinspruta.

Men det varade icke länge. Hafvet sansade sig vid Gambia och rättnu hade vi vårt sköna, jämna oceanlunk åter, med städade böljor och herrskapsvind.

Snart var det något att se på. Vi skuro genom ofantliga skaror af seglande mollusker. De verka skämtsamma. Den obligatoriska geléklumpen bär på ryggen ett vertikalt, halfcirkelformigt, orangekantadt, med »ekrar» försedt segel, som ensamt sticker upp öfver vattnet. När de komma farande, dessa epikuréer, se de ut som en massa på kant ställda halfva citronskifvor. Ofrivilligt känner man en konturlös lust att hålla litet konjak i hafvet och slänga några sockerbitar efter. Helt och hållet kalltoddy blefve det icke, ty vi mätte just ytvattentemperaturen och den var + 30. (Vi befinna oss för ögonblicket på vattenårsisotermen + 27, vid nordvästkanten af Guinea-strömmen).

De bruna svalorna följde oss ej längre, men flygfiskar fanns det alla tider på dagen och det förljöds att andra klassen redan fått soppa på bordlagda exemplar.

Medan vi sålunda saligen låta oss föras mot en otåligt väntande ekvator, är stunden lämpad för en kort presentation af mina märkligare medresande. De ingripa, trots min personliga passivitet, mera eller mindre i mitt lif, och då dessa blad spegla detta, måste också miljön reflekteras.

Kaptenen. Jag tror mig vid resans början hafva skrivit något om befälets gudomliga osynlighet. Denna upphörde dock väsentligen i Engelska kanalens västra vatten och numera ha vi kapten Gauhe, Jupiter navis, dagligen nere vid ett af matsalens bord. Så ock Jupiter machinae, ingenjör Hermann, hvarom nedan. Kapten Gauhe är en kortväxt, äldre herre med ett mycket sympatiskt sätt och ett par kloka, vänliga ögon, hvilkas iris har en inre brun ring och en yttre blå. Kaptenen har i tiden såsom segelskeppare haft timmermän från Finland påmönstrade och förklarade att det var extra dugligt folk. SjälF hade han på 80-talet besökt Helsingfors och Kotka. Att min fader och farfader voro af hans skrå befanns utgöra ett mycket godt visitkort och han uttalade sitt lifliga gillande af att jag nu seglade i deras gamla kölvatten. Kort sagdt: öfverguden kommer knappast att slå mig.

Maskiningeniören. Han är blond och fet och en smula astmatisk samt liknar mycket en af mina gamla polytekniska kamrater, som bar smeknamnet Sali, med

kort a. Han talar ej mycket, men går man en stund på med slingertancs eller naftabränsle eller något i de trakterna, kan han ej underlåta att falla in. Vid 4 glas i kvällsvakten reser han sig och säger: »Ja nu är klockan tio och nu skall jag göra en rond. Godnatt mitt herrskap». Dessutom yttrade han en afton af sig själf: »Den där damen har de längsta ben jag i mitt lif skådat . . .» Det gällde en ung engelsk fru, 190 cm hög, hvarom nedan.

Skeppsläkaren. En prydlig ung man, lydande namnet Paul Wolff. Beklagar sig öfver att ha för litet arbete och sporde häromdagen om inte jag kunde stå till tjänst med några lidanden.

»Vänligt sagdt», sa jag, »ska vi börja uppifrån?»

»Haben Sie Kopfweh? Vielleicht rheumatisch?»

»Nein, aber mein Haar fühlte sich etwas heruntergekommen.»

Doktorn gick vidare. Emellertid synes subkutan atropinbehandling verkligen hjälpa mot alla former af sjösjuka och häri fyller vår läkare ändå sin mission.

Sydmaffar. På de flesta Afrikabåtar finnas bland passagerarna ett par, tre af species sydmaffe. Därmed är att förstås en afrikand, boer, tyskjude, engelsman, som äger millioner och tid efter annan med familj besöker Europa. Vår ena heter Efraim Goldberger, angli-serad nürnberggerisraelit, med rasren fru, tre småttingar och två bonner. Bor i Johannesburg och den heta tiden i Durban. Hans kabin gränsar till min och alla morgnar ser jag framför hans dörr på de putsade hvita skorna en assiett med två apelsiner. Det är herr

Goldbergers gryningsregulator före badet. För öfrigt känner han genom Kaptidningarna ganska detaljeradt vår politiska situation och gör förståndiga, klara frågor om fallet Viborgs hofrätt. Ber mig alla dagar inte glömma bort att från Delagoa-bay sticka af till Johannesburg och telefonera till honom. »Det kostar 50 cents att telefonera. Så kommer jag på ögonblicket med min starkaste automobil och så titta vi på Transvaal ett tag.» På sitt sätt ganska lockande, det medges. »Men ring nu också sedan, det kostar bara 50 cents.»

En annan sydnaffe är Mister Levinson of Durban.

Mère triple. Detta är en tysk generalsänka, fru v. G., en pigg och lustig dam i de äldre åren, som tillbringar sitt lif på resor och trots sitt skadade höftben — ett bananskal på en gata i Sorrento och åtta månaders italiensk kirurgi — en vigilant varelse. Hon är nu på väg till Tyska Sydväst och ledsagar en nevö, som skall varda något slags borgmästare därborta. Hon ser moderligt om honom hela oceanvägen utefter och har i anledning därpå fått det något vidlyftiga namnet *Mère de mer du maire*, d. v. s. Borgmästarens hafsmamma. Bekvämare kallas hon, med samtidigt beaktande af det goda hullet, *Mère triple*. Hennes moderlighet sträcker sig äfven bl. a. till mig, som hon med bekymmer funnit hafva en något belagd stämna, hvilken absolut bör och kan korrigeras medels hälsovattnet amol, ett slags vademecum för allting. Jag måste alla morgnar taga in 40 droppar amol, hvilket man sedan känner på den aromatiska andedräkten, och generalskan kontrollerar mig hvarje dag kl. 8 f. m., då

jag på passande distans aflåter en suck och Mère triple med fint sinne analyserar denna. Egentligen skulle den gamla damen nära nog ha hela min sympati om hon inte vore en sådan förskräcklig skvallerpipa.

Emellertid berättar hon trefliga historier, t. ex. om en nattlig ridt och soluppgång på Oljoberget, ett hotelläventyr i Toledo, ett oväder i Bretagne.

»Men i Finland har generalskan väl inte varit?»

»Jaså inte? Och ändå har jag ätit en god kvälls-
vard med hornmusik i en trädgårdsrestaurang, som hette, — ja hvad hette den nu — »Die Kapelle»
hette den».

»I Helsingfors?»

»Ja i Helsingfors. I Schtockholm var jag en månad och i Åbo har jag varit, där de ha ett slottsmuseum, och Imatra har jag besökt och där ämna de ju ta ut de många hästkrafterna nu, har jag läst. Sedan for jag till Eremitaget, det var fyra saker jag ville se där, och då reste jag hem igen. Det var 1912.»

Ja hvad skall man säga härom? Att utanför Sierra Leone plötsligt höra talas om gamla Kapellet, som om det låge ungefär i aktersalongen, det är åter ett af dessa himmelens små erinranden om att jorden är en fotboll. Men Mère triple är en paradmutter, trots den välsignade amolen, som jag stryker på mustascherna.

Oxybenz. Tysk commis. Reser i en massa saker, men ämnar närmast välsigna Kapkolonin med en ny lampa, som matas med luft och benzolångor. Däraf namnet *Oxybenz.* Jag råkade tyvärr vid resans början af höflighet säga några förstående ord om benzolens

lyskraft och om dess för tropiken betydelsefulla egen-
skap att förflyga något mindre lätt än de lägre benzi-
nerna. Följden är att Oxybenz antagit mig till andligt
stöd, hvilket jag tidigare torde med ett exempel ha

Atlantisk kväll.

belyst. Sydmaffarna och ett par andra afrikander skoja
förskräckligt med honom, ty han vet ingenting om det
land han reser till.

»Ni tror att bara ni svänger ett tag med er lampa
hundratusen kaffrer och tiotusen hvita skola rusa emot

er, hva? Vet ni ens hvem som är kung därnere nu, hva?»

Nej, det visste herr Oxybenz rodnande icke.

Kamerullan. En förträfflig yngre man från Elsass. Järnvägsingeniör i Kamerun, äger en splendid kamera, har aflagt en kameral koloni-examen och är till de flesta delar rund. Däraf med nödvändighet namnet. Är en utmärkt berättare och vet djupa ting om negerstammarnas vandringar, antropologi och naturmedicin. Vi träffas på däck midt i natten, när hettan ej unnar oss sömn, och då prata vi saktligen under solarna.

Irene och Clara. De äro från Berlin, Irene c. 30 år, späd och mörk, Clara åter c. 22, stor och blond. De hänga vid hvarandra såsom ogifta damer partals ofta göra, och ser man Claras uppnäsa bryta horisonten, är Irenes konvexa dito högst en half meter därfån. De resa till Kap såsom »Mädchen für alles» och torde, enligt ortskunniga herrars utsago, inom sex vecor efter ankomsten vara gifta med hvar sin t. v. intet anande kolonist. Lediga hvita damer få sig män i de här trakterna ungefär så snabbt som helst. Men det blir ledsammare sedan (röster från nordn: hvar blir det inte det?).

De ha talanger. Clara sjunger till gitarr med en stämma af omkring sex toners omfång, alltså en koncentrerad begåfning. Irene åter spelar klavér. Specialitet: Sindings Frühlingssrauschen.

Jag har ofta undrat hvilken dödssynd den sympatiska norrmannen i tiden begått, då försynen så oåterkalleligt bussar alla pianotiska kvinnor på hans

Frühlingsrauschen, och just på den. Hvert jag mig i världen vänder, tas ett ljusrödt häfte Sinding fram ur den blygt medhafda portföljen. Och alla komma de af sig vid löpningarna i basen. Och då säga de: »Oh, jag är så ovan vid det här instrumentet». Sinding's Frühlingsrauschen är öfver hela jorden lediga damers arpeggierade horisont, och bli de icke gifta förrän det där stället i basen upphör att krångla, bli de aldrig.

Portugisiska kvartetten.

Fyra ytterst små svarta her-
rar som stego ombord i
Lissabon. En ser proper ut,
är officer och uppträder
stundom i gala. De tre an-
dra torde vara affärsmän.
Utmärkande för alla är att
de från morgon till kväll
föra ett oafbrutet, ljudligt
samtal och vid promenad
rundt däckat slå handfla-
torna i här och där före-

Barnplask i hamnen.

kommande bord. Mère triple hatar dem ända in i
mårgen och en gång, då kvartettens vänstra flygel-
man åter slog i bordet bredvid henne, rappade hon
sin käpp i samma skifva så att alla de fyra republika-
nerna fingo en nervchock som de mindes den dagen.
För öfrigt dricka de italienskt landtvin till alla mål,
också till morgonkaffet, och hafva den jämförelsevis
originella uppfattningen att ostsorten Brie fattas med
fingrarna.

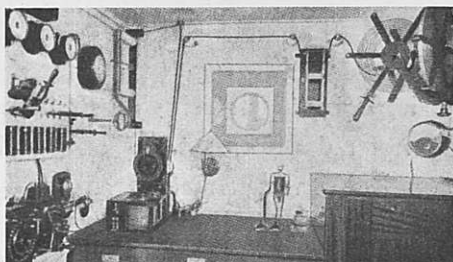
En af de fyra är sedan i går min vän. Anledningen är den att han i röksalongen något sjöblek närmade sig stewarden och sade: *bitte*. Denne stod stum och portugisen upprepade: *bitte, bitte*. Hvertill stewarden i brist på annan uppfattning leende genmälde: *bitte, bitte*. Nu blickade portugisen förtviflad mot mig, som satt allena och läste. Han pekade på sin mage och skrek *bitte*. Det gick upp för mig att han möjligen menade Bitter, Magenbitter, och nämnde ordet *angostura*. Det lyste till som en liten sol i hans redan förvridna anlete och stewarden skänkte i ett betydande kvantum af den bruna välsignelsen. När glaset var tömdt, kom lisboanen fram till mig, tryckte min hand och sade en lång och hjärtlig historia, hvars etiska koefficient tydligen utgjorde: »Gud skydde er, ädle främling.» Hvarefter han började rulla med hvitorna och störtade till relingen.

Konsuln och lilla frun. Han är en af båtens få engelsmän och skall för ett par år gräfvat sig i Angola såsom H. M. George V:s ombud. Presenterade sig och sin gemål så: »I am mister Blake and that's my little wife.» Denna fru, ett hufvud längre än mannen, är just den ofvan antydda 190-centimetriga. Hon har ett vackert ungt ansikte, men en så osedvanligt pyramidal statur att, om hon i simdräkt ställde sig på däck med fötterna en meter från hvarandra, tre af portugiserna skulle med en lätt hufvudböjning felfritt passera porten. Den fjärde behöfde icke böja hufvudet.

M. Pichon. Enda fransman i I klass. Grufingeniör i engelsk tjänst. Reserverad och stillsam. Sak-

nades en dag vid andra frukosten. Söktes i hytten, på promenaderna och å alla tänkbara ställen. Ofinbar. Oro bland damerna. »I fjol föll en öfver bord.» »Ja, och en gång kastade sig en i hafvet.» Diverse stewardar sändes ut. Det dröjde, oron steg.

»Han hade också någonting besynnerligt i sin blick.» »Ja det fäste också jag mig vid, och han kunde stå en half timme och stirra mot hafvet fastän där inte

»Trådlösa centralen» å Tabora.

syntes någonting.» Några afbröto måltiden. Verkligt obehaglig stämning.

Plötsligt anlände en liten tallrikssteward, gjorde honnör vid ingången och rapporterade med klar röst och djupt allvar:

»Monsieur Pichon ligger på knä bakom trådlösa telegrafan och kastar opp.»

Moltystnad. En befriad kvinnostämman ropade:

»Gud vare lof, då är ju allting bra.»

Läsaren bör förlåta mig dessa små kontakter med ett på fasta landet intolerabelt samtalsämne. Ombord på en oceanångare uti en gropig Atlant griper proble-

met inälvor så starkt in i societetlifvet, att små reflexer däraf uti tidskrönikan icke kunna utebli.

Pinguine och Pigline. Bland förstaklassfruntimren cirkulera några, hvilka till sätt och yttre en hårsman sticka af i riktning mot det sant folkliga. Det är species enklare hushållerska m. m. d., som af hvita enslingar eller familjer i Sydväst rekvireras från Europa och plägar förbehålla sig fri öfverfart i klass I. Därom är ju intet särskildt att säga. Men när de bli hushvarma ombord, och det bli de utan större svårigheter ungefär andra dagen, och börja blanda sig i de flesta samtal, och börja berätta hvilka slag af inomhusinsekter de äro mest rädda för, och börja sätta sig vid flygeln och spela Kattvalsens med variationer — då går genom ens toleranta själ en dallring.

Denna gång är det väsentligen två af sorten, som göra sig breda. Den ena går på ett särskildt sätt. Kamerullan började kalla henne Pinguine, men tyckte att äfven den andra borde få ett namn. Jag tog mig friheten föreslå Pigline.

»Pigline? Was ist das? Ist es auch so ein Vogel?»

»Ja, es ist auch so ein Vogel. Der kommt in Finnland vor, in ziemlicher Menge.»

De öfriga. Det vore ämne för många sidor att skriva något äfven om dem. Men jag har måhända redan varit för vidlyftig in personalibus och inskränker mig till meddelandet att vi ha en hel rad unga äkta par ombord, älskvärda och anspråkslösa varelser, som redan pröfvat det tunga lifvet i kolonierna, varit hemma

i norden på en tripp och nu vända åter till de ensamma farmerna. Bland dem finnas flere af gammalt blod och andra af äkta byråkratmaterial, från hvilka the struggle of life skrapat hvarje rest af klassglasyr, så att rena rama människan återstår, med hela charmen af kulturkänsla *plus* den diskreta och nästan skygga själfdimensionering. som endast lifvet, det verkliga, framtvingar.

Öfver hufvud göra de, hvilka redan arbetat därute, mänskligt sedt intryck af en högre cert än sådana som första gången ge sig af, vanligen med hela den barlast af mopsighet och halfvett som européen hemma hos sig så rikligt bär omkring.

Jag borde väl ock tala litet om publiken af klasserna II och III, hvilken — åtminstone från våra upphöjda kuloarer skådad — förefaller mera samsinnad och urlad än hvad kottorisjälarna i klass I märka med. Och detta trots att t. ex. klass II denna gång hopfört ett sällskap missionärer och en teatertrupp. Men dessa måste nu förbigås.

Menschen, Menschen sind wir alle, påstås det. Så när som på doggen Petrus, hvilken dagarna om ligger i en korg på förluckan, tjudrad vid en stålkabel, och kring alla udda breddgrader ylar en stump.

Kustbild mot solen.

VI.

LINJEN.

Icke långt söderom Cap vert smög den stora hetan öfver oss, oblidkelig, oslipplig. Det blåste starkt, men som ur en spisel. Hafvet dansade med oss i ett slags ung friskhet, men var intill 32 grader varmt. Glace serverades dagen om, och lemon squash skvalade genom hundra halmpipor, men våra porer voro som springvatten och våra skjortor — ja det var ej annat än att gå ned och byta och komma upp våt igen.

Hvarje hytt har en elektrisk fläkt och det är ur leksakssynpunkt suveränt att med en trött gest, värd en större krets, sätta den på helspänn. Det är ock högtidligt att se matsalongens 18 takpropellrar på en gång snurra. Men det vore mycket barnsligt att af vare sig det ena eller det andra rotatoriet vänta något positivt. Det är bara ögonsvalka.

Vi ha en simbassäng ombord och i den lefva många. Den är naturligtvis ingen jättehäll à la Vaterland, men fyndigt och trefligt arrangerad. Den ganska rymliga däcksytan på styrbordssida om storluckan omramades en dag under kräftans vändkrets med en hög ställning af pålar och plankor. Den c. 60 kubikmeter omfattande låda, som härigenom uppstod, bekläddes invändigt med ett enkelt skikt segelduk. Så pumpades vidpass 50 ton hafsvatten upp och när duken var geblött höll den. Denna vattenmassa förnyas helt och hållet två gånger i dygnet och dessutom permanent genom oafbrutet tillopp ur en slang och samtidigt aflopp genom ett par nivåöppningar. Man simmar förträffligt i denna Atlant-filial och ett soltak högt öfver den skyddar för alla heliotismer. Det enda felet är att vattnet icke kan skaka ifrån sig öfverflödiga tolf grader.

Likväl skänker anstalten ett slags tillflykt för det tropkvalda sinnet. Det ges badtider för herrar och för damer. Men såsom ofta gå fruntimmersuren orätt. Man kan därför få se t. ex. skeppsläkaren, telegrafchefen, M. Pichon och tre, fyra primadonnor på en gång tritoniskt plaska, med mondän skicklighet undvikande alla stötande kollisioner och med naturligt behag pardonnerande de lindriga. Bassängens luft, 10 kubikmeter, korsas af böner och aflat.

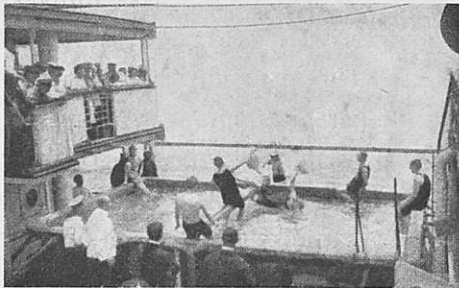
En af donnorna simmar företrädesvis på rygg. En tillfällighet gör att just hon tar sig bäst ut så. En annan vistas mindre i vattnet än på den breda bassängkanten, där hon i sfinx-attityd drömmer, med blicken

beslöjadt riktad norrut. Slumpen fogar återigen att just hon har den sanna rygglinjen.

Också resanden Oxybenz var i går uti familjebadet. När han kom upp, yttrade någon:

»Na na, Hr Oxybenz, das hätte Ihre Frau sehen müssen.»

»Aber bitte», utbrast han med ärlig indignation, »bei dieser Temperatur ist doch jede Liebe ausgeschlossen».

Familjebadet å Tabora.

Han torde ha träffat det rätta. Faktum är att äfven inom kretsarna ombord hvarje spår af flirt är försvunnet. Sådant fordrar kontraster, fordrar både svalka och échauffement. Men här är det hela så genuint ugnsvarmt att allt mänskligt blir förgäta och det goda gudsbelätet högst beskedligt danas ut.

En passagerare gjorde en tabell öfver de faser af kostymering han dessa dagar vid olika breddgrader känt behof af:

14 grader nordlig: hvit kostym utan väst,
12 » » underkläder,

10	grader nordlig:	skjorta,	
8	»	»	skinnet,
6	»	»	bükhinnan,
4	»	»	skelettet.

Då seden ombord betecknar den förstnämnda dräkten såsom den på däck lättaste tillåtna, och den fysiologiska konvenansen icke ens i enrum tillåter de två sista kostymerna, inser läsaren huru man känner det.

Det blir bättre, sade kaptenen, så snart vi upphöra att tätt runda Sahara. Småningom skära vi ut öfver Guinea-bukten och då verkar hafvet. Godt att veta. Men det minskar t. v. icke det hemska i att till hvarje middag (kl. 7) klä sig i full evening dress och höra sin kippande själ ropa på hjälp.

»Det kommer regn», sade öfveringeniören. Och det kom, midt i natten. Jag drömde att en yngre kvinnlig släkting stod och stänkte vatten mot min näsa och jag reflekterade öfver huru framfusiga nutidens barn ändå äro. Men så vaknade jag och fann att icke blott näsan utan hela den på täcket hvilande personen var fullständigt nervätt af en regnström, som genom den stora ytterventilen flödade snett inåt ända till 2 meter från öppningen. Det var tropikregnet och det var häpnadsväckande.

Jag stängde, gick upp i pyjamasdräkt och ställde mig vid styrbordsrelingen. Det var en dusch. Hvarje droppe kändes som om den bestått af ungefär 5 gram vatten och denna här af ljumma skvättar klatschade så intensivt och oafbrutet emot en att man måste hålla

i sig med alla tio. Störtskyarna i min ungdoms äfventyrsböcker fingo sin första realitet, kraftigare än jag kunnat ana.

En hel rad passagerare samlade sig efterhand på däck och det var ett nummer för sig att se negrerna och araberna föröfver ligga som sniglar utsträckta i det fria precis som de vid 10-tiden somnat. Regnet tycktes icke ens väcka dem och deras tunna plagg svepte som vått silkespapper kring kropparna. Doggen Petrus gnällde till då och då, när det öste för argt, men inte heller hos den var mycket att ändra.

Alla styrbordsmän tänkte med en stilla rysning på huru man skulle restaurera sina kojplatser — babordsfolket låg torrt — och länge hördes muttrande monologer.

Så gick solen upp och den nya morgonen lade ännu några streck Fahrenheit till konsul Blakes gårdagsobservation.

Hvad som ger stämningen någonting yttermera ökenartadt är vattenfältets absoluta tomhet. Flygfiskarna ha upphört, citronskifvorna äro försvunna, inga delfiner skjuta rygg och så när som på ett par små hvalfångarfartyg utanför Monrovia hafva vi flere dagar i följd icke sett en enda skuta, en enda rök. Blott de elektriska vågorna signalera att i fjärran också andra båtar gå.

Det var därför ett ofantligt evenemang när hr Haupt, radiotelegrafisten, i dag sände ned till anslags-taflan rapporten: »*Windhuk kommer*». Windhuk är nämligen en af de sex ångare som Deutsche Ost-Afrika-

Linie sänder rundt Afrika medsols. Det kändes rent storartadt att ute i dessa vatten få detta rendez-vous.

Vi stirrade. Vi väntade. Slutligen sändes stafett upp till hr Haupt: »När kommer Windhuk?»

»Var god och vänta, jag skall fråga var hon är nu.»

Det dröjde en god stund innan svaret var färdigt. Men det lydde i önskvärd klarhet:

»Vi möta Windhuk om 4 t. 25 min. General Joubert och baron Nisco äro bland passagerarna.»

General Joubert, allom bekant från boer-kriget — det var ju nästan en notis. Hvilken roll baron Nisco spelar i mänsklighetens nyare historia, kunde ingen upplysa om. Ny stafett till hr Haupt: »Var så vänlig och fråga Windhuk hvad baron Nisco är för en herre.»

Snart kom upplysningen att det var en stenrik portugis. Mera behöfde vi knappast veta.

Om cirka 4 t. 10 min. steg rök föröfver, snart syntes det höga skrofvat, och 4 t. 27 min. efter hr Haupt's notifikation om mötestiden saluterade de två systemskeppen hvarandra. Det var nästan gripande att bevittna den kolossala entusiasmen med hvilken hundratals händelsehungliga oceanslitare på de båda båtarna hälsade den sällsynta passagen, fränsedt flaggfrändskapens och linjesamhörighetens verkan på sinnen.

Men så slog hr Haupt ut en ny trumf: fem minuter efter mötet hängde på Taboras tafla en maskinskrifven fullständig lista öfver Windhuk's passagerare. Där fanns en mängd bekanta ombord, sade våra sydvästfarare. »Jaså nu reser Mayers till Europa igen, ja de ha då ingen ro i kroppen.» »Och se på fröken

Stern som vänder tillbaka.» Den andra båten fick naturligtvis vår lista att titta på och skvallra öfver.

Någon timme senare afsände jag till Åbo ett s. k. oceanbref på 30 ord. Denna angenäma postform består däri att texten telegraferas till ett i motsatt riktning gående fartyg, i detta fall den allaredan försvunna Windhuk, som från första hamn (Lissabon, Southampton, Hamburg) befordrar depeschen vidare såsom rekommenderadt bref. En dylik försändelse, som mottages af tyska och engelska ångare, kostar Rmk 5: 50, hvilket icke kan anses dyrt, i betraktande af att den når adressaten flere veckor tidigare än vår närmaste ordinarie brefpost (från Kapstaden). Man kunde ock via landstationer — vi stå för tillfället i samtal med Guineabuktens städer — expediera ett veritabelt telegram till Finland, som skulle nå fram redan samma dag, men så viktiga saker har jag inte att berätta. Taxan vore omkring 5 Rmk per ord. I alla händelser är det lustigt att veta att man också ur denna ändlöshet kan ropa ett förnimbart hallå, som skulle tränga in genom en känd tamburdörr i hemlandet några timmar efter det man låtit det flyga.

»Världen är så stor, så stor» sjöng i tiden det kända märket Z. T. Detta är alltjämt sant. Men tyvärr menade författaren endast jorden. Och den, ädle onkel, är vorden komiskt liten.

Kaptener ha aldrig orätt. Därför slog ock den kärlekslösa temperaturen om vid ungefär 4 grader nordlig bredd. Det vardt behagligt i luften och natten

gaf sömn. Den svinnande kontinentens kvalm var borta. Vi styrde nu rakt på Benguella, och den läsare som känner jordens skepelse vet att detta betyder en fri oceanbåge, som skär ekvatorn norr om S:t Helena.

Den stora linjepassagen är alltid ett högtidligt moment. Vår ort kl. 12 på dagen utmärkes som vanligt å en väggkarta medels små nålflaggor, som andra officeren sticker in. Samtidigt anger en »navigationslapp» exakta läget vid sagda klockslag, farsträckan under det gångna dygnet och medelhastigheten å denna. Medels dessa data kunde vi utan att störa befälet fixera tiden för ekvatorsnittet. Detta borde äga rum den 27 juni vid 8-tiden på kvällen.

Stämningen steg märkbart mot aftonen. Kl. 8 samlades skeppsorkestern på promenaddäcket. Kl. 8.10 rullades en mörk tunna fram öfver backen. Kl. 8.20 ställdes tre matroser med något slags plåtslefvar vid babordsreling på tre olika höjder. Det var omotståndligt spännande.

Kl. 8.24 gafs en klocksignal från kommandobryggan. Orkestern stämde upp — kl. 8.24.30 ljud en pipa, ett kanonskott brakade — och under tonerna af Finska rytteriets marsch skar Tabora ekvatorn!

Ett dånande hurra långs skeppet. I samma ögonblick tände de tre matroserna innehållet i sina slefvar och en bengalisk trikolor flammande upp: Ost-Afrika-linjens signalfärger. Och nu firades ock den mystiska tunnan brinnande ned i hafvet, ett flytande tjärbloss, som snart låg ensamt och illuminerade ett stycke ekvator allt längre i nordväst.

Farväl, du slitna norra halfklot, du många ruskgig-

heters skådeplats och oräknade f. d. meduslingars feta kalott, farväl!

Himlen hvälfde sig öppen och glindrande öfver vårt hus. En på rygg liggande nymåne glänste i väster och ännu sågs vår rödlysande linjevakt vagga på vågen, sakta med passaden drifvande mot norr.

Följande dag var helgad ekvatordopet. Förrättningen är vorden något antikverad och lär allt mera kommit ur bruk. Likväl var publikum denna gång åter upplagd för en ordentlig dopparefest, alla linjeförstlingar till hugsvalan. Deltagandet vore likväl frivilligt och då jag kände den något grofva aktens egenheter, beslöt jag i likhet med ett 20-tal andra förbli hedning söder om nollstrecket. Det var inte högfärd, utan en smula försiktighet i anseende till hälsan.

Kl. 2 tågade cortègen upp. Först gick orkestern, utklädd till köksor. Sedan följde Neptuns hofstat och så gubben själf jämte två gemåler. Och därpå hela raden dopbarn till ett antal af öfver 100, de kvinnliga i stor toalett, de manliga tvärtom.

Hofvet samlades på en estrad invid simbassängen. Neptun reste sig och harangerade kaptenen, slutande med orden: »Och för resten kan jag hälsa från kollegan Wilhelm». Tack vare vår skådespelartrupp gjorde både majestätet och en del dignitärer sin sak mästertligt och hafs biskopens predikan var grandios.

Nu ropades damerna upp. Först Mère triple, som med världsdamens hela säkerhet skred fram till dopbänken. Hofläkaren applicerade sitt stetoskop, förklarade att Madame led af en kronisk amolitis och gaf

henne omedelbart ett jättepiller af choklad. Därpå utropade bispen hennes nya namn, en sky af eau de cologne pustades mot Mères glada ögon och så var hon döpt. På samma småtrefliga sätt expedierades de öfriga fruntimren.

Men sedan kom karlflocken och det blef ett ganska ursinnigt folknöje. Dopbänken togs bort och mannen i fråga fick sätta sig på bassängkanten. Först skedde då igen den medicinska besiktningen och patienten nödgades tömma ett halft dricksglas af en mixtur, som på morgonen komponerats med biträde af en å fartyget förefintlig kemist. Den bestod af hallonsaft, hafsvatten, pickles-sås, ricinolja, pulveriserad gorgonzola, kinadekokt, såpa och senap. Det var en vackert rödgrågul, icke alldeles klar vätska. Vägrade någon svälja den, kallade Neptun på sina morianer och under täta stötter af deras trävärjor gick hälsomedlet klunkvis ned.

Därpå inskred hofbarberaren med biträde. På en ofantlig strigel af segelduk, hvars ena ände medels en repögla trädades kring delinkventens nacke och hvars andra ände rytmiskt drogs ut af biträdet, hvässade Figaro sin en meter långa rakknif, också den af trä. Biträdet tvålade in mannen medels en skeppssvavel, doppad i en lödderbalja, och så strök rakkniven i hårda tag fram öfver öron, näsa och allt som erbjöd sig. Man tyckte sig höra knastret af bristande brosk. Och plötsligt, utan någon inledning, fattade barberaren och biträdet om offrets smalben och välte mannen baklänges ned i bassängen, där en kostymerad sjökonstapel yttermera doppade honom tre gånger.

Detta upprepades med smärre variationer raden utefter. Föremålen skickade sig mycket olika, men utvecklade all önskelig tapperhet, ehuru de som inte kunde simma hade det nog så svårt.

När ungefär hälften var expedierad, skedde emellertid någonting oförutsedt. En reslig man af II klass hukade sig framåt i det ögonblick barberartyrannerna skulle gripa tag, fattade dem med hvar sin arm och störtade med ett ryck båda hufvudstupa i vattnet samtidigt med det han själf for öfverända. Det uppstod vild extas och jublet bland åskådarna öfvergick till ett enda tjut, när den svårt derangerade öfverbarberaren, med kåpan och toppmössan förlorade, steg ur bassängen och befanns utgöra den välklädda Johannesburgmagnaten Efraim Goldberger, gammal nürnbergersjude och sjusiffrig kapkrämare. De flesta hade ej en aning om att den skickligt grimerade storinkvisitorn var denne, och han såg förskräckligt flat ut.

Emellertid skrattade han med i den allmänna kören och fortsatte kallblodigt förrättningen. Likväl fann man af greppen att ett tyst raseri urladdade sig, hvilket bl. a. den hyggelige dr Wolff, som på alfabetiska grunder döptes sist, fick känna af. Det glunkas dessutom att Goldberger är en smula jaloux för sin lifliga frus skull och han sågade med sitt ojämna verktyg den oskyldiga doktorsnacken furioso.

Proletariatet — alla de pinade — hade fått salt på tungan och omringade nu hotfullt biskopen och aktuarien, i tydlig afsikt att låta också dem simma. Följden var att hela ceremonin, som skulle slutas med tal

och solenn afmarsch, plötsligt upplöste sig. Neptun schappade med skrikande gemåler, hofvet fördunstade utan hållning och orkesterskönheterna störtade med instrument och notställ in i tvätteriet, där en liten kines reglade dörren om dem.

Nu kom efterspelet: det odöpta manskapets infångande. Det blef en vild jakt på kockar och lättmatrosor. De förra lågo snart i plurret, men med sjökarlarna var det svårare. Som ekorrar klängde de i märsen och högre, massor af förföljare klättrade efter och det såg hemskt ut när en vaggande bingefar armar och ben däruppe försökte klara sammanhanget. En yngling fingade de alls inte ner, ehuru mössa, rock och byxor sletos af honom. Skämtsamt var ett gatlopp på soltaket föröfver. Vinden spände upp den tunga duken till två stora kuddar och i dessa trampade, sjönko och rullade blindt ett tjugutal matrosor för att få tag i en skeppsgosse, som nyss funnits där men redan var borta.

Bastarder, gula och svarta voro af princip uteslutna från de hvitas ädla nöje, men huru det kom sig låg där med ens en vanyamvesineger midt i rektangeln och bölade för lifvet. Då vredgades högbåtsmannen allvarligt och lät tömma bassängen, hvarmed ekvatordöpseln, som pågått i c. 4 timmar, definitivt afbröts.

Middagen var festlig. Hela salongen dekorerad à la chinois. Före desserten släcktes belysningen och till kinesmarschen ur Tschaikowskys »Casse noisette» skredo 12 mandarinklädde stewardar in, hvarannan med lykta på spö och hvarannan med glace i musslor, radade kring isblock med röda lampor uti.

Dagen ändades med ett långt program, utfördt af teatermänniskorna, hvilka allesamman voro verkliga för-
mågor. Den unga österrikaren Erich Nachod, komponist och klaverherre, utgjorde truppens conféréncier.

Vår längtans palm.

Dir. James Bauer utförde jämte honom bl. a. Wildenbruchs gamla Hexe (såsom melodram, till musik af Schillings) och jag tror inte att många Afrika-resande under öfverfarten haft en ädlare konstnjutning än den vi helt oväntadt mötte. Deklamatorn påminte mycket om August Lindberg («Stormen»!) och det passionsfyllda numret fick en sällsynt akustisk fond — oceanbruset, som genom ett tjugotal vidöppna fönster vällde in i en låg, sjungande böljegang. Flygeltonerna höjde sig öfver denna som om de stigit ur hafvet. Och den ensamma mansrösten sände tal och rop och klagan från en klosterö i dunklet.

Det är alltid charm öfver vaganta artisters stryk genom världen, men speciellt stark blir den då det går lös på färder till aflägsna ökenkolonier, där en kinematograf med kasserade films är kulmen och personlig konst sällsyntare än nya källor i sanden. Till höstsåsongen skola våra oförskräckta komedianter vara

hemma vid sina scener igen, i Berlin och Dresden. För lilla fröken Schenck från Schiller-teatern blir det kanske svårt, ty har man för mig skildrat Sydvästmännen rätt, komma minst tjugufem af dem att erbjuda henne en sorgfri existens, lika rik på svart tjänstefolk som blottad på omväxling.

Den natten sofvo icke många ombord. Jag retirerade vid 1-tiden, men väcktes två timmar senare af höga röster i spatsergången.

»Hr Marting», hörde jag någon ropa, »hr Marting, kom ut.» Bultningar, protester. »Hr Marting, kom ut». Slutligen måtte den ifrågavarande ha stigit fram, ty nu fortsatte rösten:

»Hr Marting, ni må-må-måste slita en tvist, en-en-en tvist. Hr O-O-Oxybenz påstår att en hvalfisk *inte* kan få re-re-reumatism, och jag på-på-står motsatsen. Ka-kan ni slita den tvisten åt oss, hr M-M-Marting?»

Det uppstod en lång och oredig debatt. Alla tre gingo upp tillbaka och frid rann åter in i korridoren.

Följande dag gick en aktörs vackra fru med ombundet hufvud. Damsocietetens rapport till hvem som bara ville veta: »Han slog henne i natt, han är så förskräckligt svartsjuk.»

En lycka att Afrika åter närmar sig. Ocean-viddens veckolånga tryck ligger tungt på hjärnorna, och hvad som är fåtalets ljuflighet blir för majoriteten en mara.

Vildmarkerna stiga snart som oaser ur vågen.

Garnisonen i Mossamedes.

VII.

TVÅ ANGOLANÄSTEN.

Vid 6-tiden i morse, då dagen grydde grå och osäker öfver oceanen, skönjdes i öster ett land. Jag hade länge suttit uppe och vaktat därpå med kikare, karta och ficklampa, hade sett månen gå ned och sydkorset blekna, och ryckt till vid den första blinken från en fyr. Afrikas ljus — —

Helt långsamt gled vi fram och långsamt höjde sig kusten. Jag kände mig högtidsstämd som aldrig förr. Det är på detta sätt man skall möta en stor ny värld — en morgonstund på hafvet, med stäfven in mot en obefolkad, jungfrulig strand. Ty här bor ingen, här stiga sandstensterrasserna och bortom dem sierans granitryggar sådana de genom massor af tusenden år mött solen, här tändas inga eldar, skjutas inga skott, ryckas inga fiskar ur vattnet. Ty här bor ingen.

Sällsamt och sant. Bahia da Lobito är en liten naturlig hamn, som utåt skyddas af ett långt, kloformigt

sandref. Den smala infarten är mot norr. Kontinentstranden är naken bergöken, från hvars yttersta branta sluttning Atlanten genom tiderna afslitit ett bälte, så att det hela ser ut som om Vår Herre efter skapelsen gått fram där med en stor, vertikalt hällen knif. Snittytan är gul och visar horisontal skiktning. Ofvanytan är gråbrun och hvad geologen kallar moutonnerad, med uttorkade bäckbäddar mellan ryggarna. Ned mot refvets rot kommer grönt i bilden, låg buskvegetation. Och ute på den smala sandbågen, som i en annan värld, ligger en rad hus: orten Lobito.

Den ligger där som en besynnerlig trasa halfkultur, blott något decennium gammal och utan aflägg på den obebodda kusten. Den består af några officiella baracker, några varuskjul, bungalows, arbetarkyffen och en krog med bar, biljard, pianino, grammofon och en stor veranda mot oceanen, i någon bättre trakt värd en miljon.

Landet är portugisiskt, närmare sagdt kolonin Angola, distriktet Benguella. Längre mot söder finnes den 400-åriga staden med detta namn. Hvilka herrars mark vi närmat oss, ses ej blott af anletena å den korta piren, utan ock af Republica Portuguesas flagga på taket af posthuset, som med den lilla skylten »Correio e Telegrapho» idylliskt reser sin enda våning af gips och korrugerad plåt bland tamarisker och unga palmer.

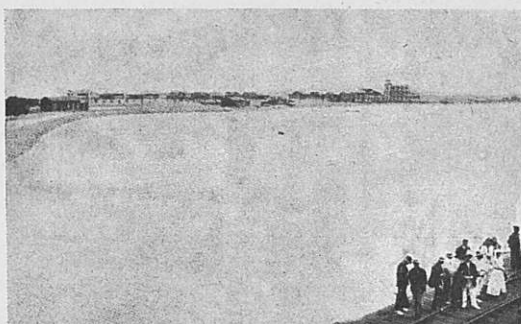
Det har sin speciella historia med detta Lobito. Dugliga hamnar vid afrikanska västkusten äro, i synnerhet söder om ekvatorn, betydande rariteter. Hela

långa Tyska Sydväst har sålunda ingen enda hamn — utom den centralt liggande Hvalfiskbukten, hvilken engelsmännen äga. Nu är ju Portugals finansnöd känd. Alla antaga att det förr eller senare måste sälja sina Afrikakolonier. En offentlig hemlighet är ock att mellan England och Tyskland i denna punkt en preliminär öfverenskommelse träffats, i stort gående ut på att i sinom tid Moçambique tillfölla den förra makten och Angola den senare, som därmed vunne en värdefull nordlig fortsättning på sitt karga Sydväst.

Dessa perspektiv hafva begynt irritera portugiserna, hvilka trots allt bevarat en hög tro på sitt väldes bestånd. Hvad Angola beträffar, hvars ofantliga inre delar (kolonin är nästan 4 gånger så stor som Finland) dölja oanade rikedomar, har denna nervositet tagit sig ett dubbelt uttryck. Dels har man genom allehanda klausuler sökt hindra andra makters fartyg att alls anlöpna kusten, dels har man med plötslig ifver begynt arbeta upp kolonins i fyra sekler obeaktade bästa ankarplats: just denna fridfulla Bahia da Lobito.

Ända till 1 januari 1914 fingo tyska ångare traktatsenligt icke besöka Angolas hamnar, mot ett praktiskt betydelselöst reciprokt förbud beträffande portugisisk skeppsfart på Tysk Öst-Afrika. Men Tyskland gick i föl ej längre in på att förnya kontraktet härom och till Lissabons förbittring angöra numera Deutsche Ost-Afrika-Linies båtar både Lobito och Mossamedes, där vi i morgon vika in. Man känner på sig att dessa regelbundna kulturvisiter af välustrustade tyska rikspostångare beteckna början till bofast tyskt affärlif och

stadig, stilla eröfring af i århundraden försummade, obrukade marker. Ute mot hafvet drager visserligen den långa Namib-öknen sitt afskräckande, vattenlösa band. Men bortom den klart synliga, 1,700—2,000 m höga Sierra Corvo d'Andrade tager Angolas fruktbara högland vid, där regn och sol härligt växla och Lobitos blekfeta fruar låta negrerna i mångmila marscher hämta mylla för sandrefvets glesa blombäddar. Däruppe

Lobito-bay, en blifvande världshamn.
Oceanbåtarna lägga till direkt vid refvet.

därinne ligga väntande miljarder, och Taboras hvissla sände i morse åter en af dessa hatade germanska signaler dit bort.

Detta är Lobito.

Jag kysste icke marken, där jag steg i land. Ty hundratal niggerer trampade rundt omkring och europeerna hade till skada för min nation skrattat åt mig. Men jag tog en näfve sand från mitt första fotspår och tömde den i högra byxfickan. Ombord flyttade jag den öfver i en aluminiumdosa, och kommer jag behållen hem skall den hvila helig i ett Afrika-skåp.

Medan posten, mitt och andras första mål, belägrades af tiotal kunder — halfblodet innanför luckan förstod inte ens portugisiska — gjorde jag en vandring längs hufvudgatan och återvände utmed järnvägen. Lobito har nämligen ock en färsk hamnbana, som fortsätter ända till Catumbela och Benguella. Oss erbjöds ett billigt extratåg till sistnämnda ort, oansenlig och ruslig, men genom sin ålder och äkthet lockande. Ehuru personkostnaden hade utgjort blott 6 Rmk för hela färden, anmälde sig endast åtta villiga, och företaget torkade in, till de åttas djupa grämelse. Däremot rusade en ofantlig majoritet till Restaurant Lobito för att dricka flasköl — dyrare, sämre och varmare än ombord, där mörkt och ljust äkta Bier från fat fås för hyggligt pris hela Afrika rundt.

Roligt folk, majoriteten. Där har den i tolf sköna dagar våndats öfver huru den skulle göra slut på den gränslöst enformiga oceantiden. Och nu, när en sällsynt och värdefull liten omväxling presenteras på bricka, reagerar man icke, utan sätter sig att öla, på den finaste ökenkust Atlanten ännu har i behåll. Några skylldes på att 6 Rmk är pengar. Den synpunkten kunde respekteras, ifall icke dessa sundt sparsamma naturer med visshet också i afton drucke champanj ur många men stora glas.

Jag hatar dem hjärtligt, dessa juveler, ty de ha hindrat mig att besöka jordens mest berömda slafhandlarnäste, dit fordom på hemliga karavanvägar det levande svarta elfenbenet forslades, alltsedan de stora sjöfarnas tider, och lönligen under falska rubriker

skeppades ut till plantager och grufvor vid många kuster. Sådant ville man känna doften af, ty det hör till conquistadorernas stora saga, af hvars skepnader skuggorna ännu korsar hafven.

Ingen af de svarta har sitt hem ute på refvet och öfverhufvud i nära nejder. De vistas här blott såsom hamn- och järnvägsarbetare, bo sammanpackade i någravgångsskjul och lefva sitt fattiga dragarlif under befäl af mulatter och namnhvita. Hos nästan alla såg jag den goda, förvånade barnblick, som är den ofördärfvade negerns. Och huru litet berörda af världstrafiken dessa voro, fann man af deras fullständiga brist på efterhängsenhet. Ingen ropade ut något, ingen trugade sig på en såsom ciceron eller tolk, inget barn tiggde.

Höfdingar från Angolas uppland.

Tre kvinnor gingo tyst och afsides omkring med fruktkorgar på hufvudet och togo försagda ned dem, när någon stannade för att köpa. Handeln skedde så att kunden grep hvad han önskade och negerfruntimret sträckte upp ett, två eller flere fingrar, hvilket betydde 10, 20 o. s. v. reis.

Då min vän från Kamerun gaf 100 reis (en half franc) för 80 och vinkade afböjande mot de framsträckta 20, något som man i slika fall knappast bör göra, log fruntimret icke tacksamt utan följde oss en lång sträcka. Då vi stannade, kom hon fram och räckte stilla ut sin kopparslant. Jag tog den. Hon såg på mig förvånad, betraktade oss båda och pekade sedan på den rätta ägaren. »Det är hans.» Men då han fortfarande afböjde, tog fruntimret med en åtbörd af själfskrifvenhet myntet tillbaka ur min hand, tvekade ett ögonblick, grep så fyra bananer ur korgen och räckte dem åt Kamerullan. Intresserad af fortsättningen nekade han ånyo att taga hvad honom tillkom. Då hukade sig kvinnan ned, lade de fyra försiktigt på sanden, drog med pek fingret en krets kring dem, reste sig och gick bort.

En liten lektion i naturrätt. Huru som helst, negressen var vinnande part och de hvita krångelmakarna betraktade brydda bananerna på marken, undrande om ringen betydde tabu eller kvitt.

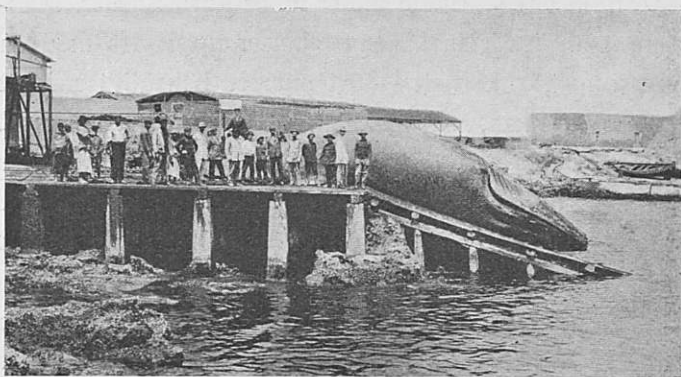
Någon timme senare passerade vi samma ställe, där under tiden flere tiotal vandrat fram. Bananerna lågo kvar. Ringen sade alltså tabu: dessa frukter ha en ägare, ingen annan må röra dem.

Det är hvad jag påstod, en sällsynt och jungfrulig plats. Om ett år eller två finnes af detta icke mycket i behåll. Måhända var det redan en af de sista ringarna i sanden, den vi sågo.

Lobito sjönk. Bergen i fonden böjde sig, men blånade snart bort till ett med himlen. Hafvet slöt

oss igen i sin gård utan gården och bjälkars knarr i väggar och tak mindre om en gammal gungas gång i sommarkvällen.

Nästa dag kommo vi midt in i ett större parti hvalfiskar, som koketterade i styr- och babord, mellan c. 50 och några 1,000 meters distans från fartyget. Vi hade redan i flere dagar spårat hvalar och äfven sett

Hvalbryggan i Mossamedes.

några yrkesfångare på utkik. Men nu simmade de tätt, nästan hvarje tionde minut sprutade de sina lockande geysirs upp i olika väderstreck, feta ryggar stego som undervattensbåtar öfver vattnet och stundom ställde sig en lifligare individ nästan rätt på munnen, med den ansenliga tvestjärten slående i luften såsom på ordentliga gamla hvaljaktsbilder.

Det var ett ganska mäktigt spektakel och vi önskade ännu blott att få se själfva det spännande infångandet. Något dylikt syntes dock icke komma att unnas oss,

ty snart föll mörkret på och i morgon vore vi troligen ur leken. Likväl mötte vi en hvalbåt, som på bogser hade en dödad jätte, dock ej fritt akteröfver utan långsides om babord. Djurets hufvud hölls upp öfver vatt-net, däraf kunde man ungefär sluta sig till kroppens storlek. Den lilla enmastade ångaren passerade på bekväm kikardistans, men icke nog nära för att ge en tydlig plåt.

Morgonen grydde under tidiga hornsignaler. Mannen, som i regeln kl. $\frac{1}{2}$ 8 »bläser upp» oss med en visstump för kornett — ett mycket behagligt sätt att väckas — kan, då ny hamn är i sikte, vara brutal. Kl. 7, $\frac{1}{2}$ 7, 6 och $\frac{1}{2}$ 6 har han i sådana fall haft order att tuta till lifs. Väl uppe på däck, njuter man den döende stjärnenattens skönhet och solspelets början i öster.

Så närmade vi oss Mossamedes, Angolas gamla sydstation. Här kunde Tabora icke landa. Orten ligger blankt ute vid fri ocean och det står högt skum hela stranden utefter. Ankaret gick och myndigheterna nal-kades i hvita båtar, rodde af våtglänsande negrer. Också några frukthandlare stucko ut och mandarinhoparna i deras korgar lyste på långt håll som det röda gull.

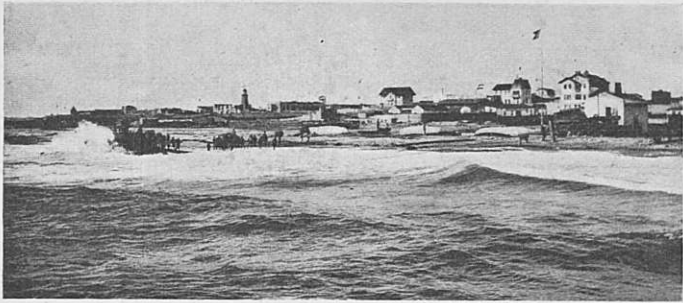
Om den lilla staden är ej mycket att säga. I sitt nuvarande skick räknar den ungefär 75 år, men platsen omtalas redan i tidiga färdeböcker och äfven här har slafhandeln blomstrat, enligt uppgift ännu omkring 1890, men enligt våra små förmodanden också 1914. Totalvyn är en länga hus vid vattenbrynet, en palmallé, spridda fattighyddor i utkanterna, ett i sandstensbädden uthugget

fort med 12 spensliga kanoner, ett väldigt skeppsvrak, en kyrka i gulbrunt — också ett fall af mimikry — och som ram och fond återigen Namib, den stora öknen.

Höjdsträckorna inåt land, hvilka fram på dagen trädde ut ur blåtonade dunster, visa taffelbergsstruktur, rester af mäktiga forna lager med »taket» i behåll och branta sidor. En af dessa relikter är från alla håll så anfränt att öfverst blott en helt liten horisontal plattform ligger kvar och käglan ser ut som en ensam vulkanhöjd, dödt drömmande i flygsanden.

Det gömda landet längre in har ett lätt belägg af kulturhistoria, om man så får kalla det. De alltid vandrande boers hade nämligen på sina radiala tåg från urboplatsen Kap hunnit ända hit och grundat en koloni Humpata. Det var för årtionden sedan. De trufdes, anlade farmer och gäfvos trakten lycka. Men portugiserna fattade dem blott som skatteobjekt, började orimligt trakassera dem och en vacker dag rullade de tunga oxvagnarna bort, tillbaka öfver vadställena i Kunene, och återvände aldrig. Lejonen tassa förvånade genom tysta, köttlösa gårdar.

Hela fartyget doftade sött af mandarinskal när vi vände stäfven till hafs igen. Och då Tabora rundade södra udden, där bränningen gjorde solfjädrar och brudslöjor högt i luften, gled fröken Irene kongenialt ned på klaverets stol och spelade Frühlingsrauschen.

Svakopmund.

VIII.

I PETER MOORS LAND.

För några sekler tillbaka fanns nära floden Svakop inemot södra vändkretsen i sydvästra Afrika en vik, Sierrabai kallad på gamla engelska kort. Äfven här hade sydostpassaden hopat upp en arm af tät sand, som inom sig slöt lugnvatten och lagunfrid. Denna plats fann år 1485 en portugisisk kapten, Diogo Cao, och han reste ett kors där. En gång, man vet icke när, bröt en storm ned hela vågskyddet, dynen plånades ut, oceanen välte sina massor mot den blottade kusten och Sierrabai var för alltid borta, jämte Diogo Caos kors. Af detta lefver emellertid minnet i namnet på udden närmast invid: Cape Cross.

Detta var den första kända mänskliga kontakten med hvad som nu utgör Afrikas yngsta och i vissa ting märkligaste kolonialstat: Tyska Sydvästafrika, kor-

tare benämnd så som Gustav Frenssen täljer i sin bok om Peter Moor: *Sydväst*.

Icke långt senare kom Bartholomeo Diaz. Det var 1487. Han upptäckte söderut en annan och fastare bai, Angra Pequena, »den lilla bukten». Den ligger inom ryggar af gneis och granit och utgör tyskarnas nuvarande Lüderitzbucht. Också Diaz planterade ett kors. Det var af järn, infälldt i en pelare af marmor och stod där ännu för hundra år sedan. Nu finnes det i engelsmännens Kap-museum och ett oansenligt märke anger dess forna plats.

Detta var det andra besöket i Sydväst.

Sedan öfvergafs det för långa tider. Ty Diaz, da Gama och de Saldanha nådde Kap och vikarna däromkring, funno vatten, frukter och mycken härlighet och mötte faret till Indien. Det torra, dystra Sydväst förgats, och först in på höjden af 1700-talet dök det åter upp ur det oomtalda. Hvaljägare från Kap — holländare, engelsmän, amerikaner — styrde med glupande lystenhet in bland Sydvästhafvets späckfeta stim och samlade i Walfishbai, Bahia das Balêas, sina traniga skutor. Detta var ånyo nära Svakop, den sinande strömmen. Senare kommo säljägare och på 1820-talet guanografvorna, med en Liverpool-firma Livingston i spetsen. Anno 1844 gungade samtidigt 300 skepp med 6,000 man vid kustöarna, där pingvin-dyngan samlat sig allt från Adams dagar och låg 12 meter djup. Det var tider.

Sedan kommo missionärerna och parallelt med dem 1800-talets upptäcksresande, bland hvilka svensken

Karl Johan Andersson på 50- och 60-talen såsom storfjägare, kommersare och negerfältmarskalk intog ett märkligt rum.

Tyska missionen, som begynt 1844 och äfven bedref handel, förberedde i någon mån hvad som nu är faktum, men klafven till Tyska Sydväst gaf en köpman i Bremen, Adolf Lüderitz, som 1884 vågade färden dit för att anlägga ett faktori och troligen ock i guldetarsyfte.

Två år senare försvann han spårlöst, då han med en matros i en liten tygbåt försökte hafsvägen återvända till Angra Pequena från mynningen af Oranje. Vissa omständigheter tyda på att han redan hade kommit i besittning af hemligheten med ökendiamanterna, som nu bilda poängen för hela Sydväst. Men den gick med honom och i 22 år glänste sedan åter eldstenarna i solen, oplockade som i alla seklers sekler, tills 1908 en kaffer tog upp en näfve af dem, visade rosket åt en tysk banmästare och därmed satte i gång en affär som i fjol renderade 50 millioner netto och inalles är värd minst 1 miljard, blott efter hvad man nu kan se.

Den 24 april 1884 telegraferade Bismarck till tyska konsuln i Kapstaden att riket tar köpman Lüderitz faktori under sitt beskydd. Därmed var Tyska Sydväst grundlagdt.

Hvilka otroliga mödor Tyskland och kolonisterna sedan haft att genomgå för att af denna skrämmande vildmark, med Namib vid oceanen och Kalahari i öster, göra något, måste jag lämna åsido.

Ankomsten till Svakopmund är den tyska västroutens största evenemang. Hornorkestern blåser germanska stycken innan solen stigit ur fatet. Fosterländska dukar smälla vid topparna och kaptenen bär hvit väst med gullknappar.

Också för en utsockne kändes stunden betydelsefull. Jag såg en mängd af mina reskamrater stå med handväskor och fina hattar, beredda att flytta i land.

Med Mère triple var det uppståndelse. En half timme före debarkeringen for det plötsligt i gumman

Tyskt fort i Namib-öknen.

att landet såg ledsamt ut och att det var bra ombord och att hon lika gärna kunde fara till Ceylon, där också Häckel har vistats och där det lär vara så vackert fast det finns tigrar, i hvilket fall alltså hon förblefve på Tabora några veckor till. Hon stod på öfre däck och hvarje gång någon herre nalkades lade hon käppen tvärs för hans mage och tvang honom att yttra sin åsikt. »Skall jag gå i land här eller skall jag fara till Ceylon?»

Kaptenen kom. »Jag skulle råda fru generalskan att fara till Ceylon, det är bestämdt angenämare.»

Öfverstewarden kom. »För all del, visst skall generalskan gå i land här, det är ju Tyskland.»

Mister Levinson kom. »Jag skulle råda fru v. G. att gå och lägga sig.»

Jag lämnade platsen, gick ett hvarf rundt och fick i min tur käppen tvärs. »Snälla generalskan, Ceylon är vackert nog, men det är smått. Jag skulle välja Mada —»

En tjudrad huskatt (Gepard).

Här afbröts jag af att Mère skrek till. »Herrigud, herrigud, där far ju mina saker.»

Riktigt. I en stor pråm bogserades som bäst alla svakopmundares effekter i land och bland dem Mères samtliga koffertar.

Det blef ett hastigt slut på enquêten, och generalskan rultade, såsom för munnen slagen, stum ned till mellandäck, där passagerarna firades ut. Till följd af den ständiga dyningen kan man utanför Svakopmund aldrig komma trappvägen ned i transportångaren, hvilken med ett par meters amplitud snabbt höjer

och sänker sig. Man vinschas. Fyra till sex sätta sig i ett slags karosseri, närmast likt en familjegunga med två bänkar och vägg rundt om. Möbeln hissas från däck, svänges öfver relingen och firas till den andra båten eller en släppräm, där hjälpsamma händer fatta tag och alla komma lyckligt ur. Det var dramatiskt att se Mère triple häpen teckna sig mot firmamentet och under femton pekningar med käppen sakta sjunka till präms.

De foro, och med dem nästan alla de trefliga människorna från klasserna II och III. Med nästa släptur gingo ock les beaux restes i land för att se orten i hvitögat. Jag bör bekänna att en mera proper och städad liten ökenstad ej

Hottentottpar från Tyska Sydväst.

låter tänka sig. Visserligen anmärkte någon om de 41 barerna, hvilket per 1,800 hvita förefaller väl rikligt, men ordningen lär vara mönstergill. I butikerna köper man ungefär allt hvad Berlins bodar bjuda, från juveler och pälsverk till flugpapper och frimärksalbum. Blott dyrare än i Europa. Gatorna ha behagliga

trätrottoarer, mellan dem sticker öknens omålad fram.

Lüderitzbucht, där vi ankrade dagen efter, ser med sina underliga berg och de leksaksmässigt kringströdda små husen ut som en stadsbild från 1600-talet. Fanns det i Svakopmund något planteringar, är allt dylikt här så helt obefintligt att det heter: »Far det någongång i en Lüderitzare att vilja se litet grönt, går han till hotellet och beställer en gurka.»

Här lämnade mig min gode vän Kamerullan. Jag knäppte honom på däck en face. När jag sedan bad om profilen, svarade han med sitt öfverträffliga allvar: »Jaså på det sättet och sen vill ni ha fingeraftryck?» Jag följde den präktige banditen i land och högaktade leendet i den blick med hvilken han öfverfor detta förskräckliga näste, där han i tre år skall kampera.

»Jaså det här är min nya miljö. I Kamerun fanns det palmer och brödträn och blommor och elefanter och stora ormar och regn. Här förefaller det att finnas sand. Jaha, jaha. Skrif nu, som ni lofvade, till min gamla pappa i Colmar och berätta att jag lände väl an och har det bra, och kom ihåg, doktor, att ett bref från Helsingfors någon gång i året är behöfligt. En vacker dag får ni i stället från Sydväst en låda sällsynta mineral. Adjö nu.»

Så slogo vi hand och ses väl ej mera.

Jag ströfvade ensam kring mellan vågplåtsbarackerna och betonghusen och fann bland de daskiga kaféernas och krambodarnas mångfald helt oväntadt en stor bokhandel. Det var verkligen lustigt. Där

stod på hyllorna allt hvad man rimligen kunde begära, från Goethe och Byron till Lagerlöf och Wolzogen, på borden lågo *Simplicissimus*, *Woche* och hela raden. Tittade man ut genom fönstret såg man en ruggig mulåsna glätta baken mot korrugerad plåt och en sandhvirvel putsa den trottoarfria gatan.

Jag begärde senaste nummer af ortens blad, *Lüderitzbuchter Zeitung*, ögnade i det, läste i ledaren

Diamantfältet när oceanen.

några kraftord till kollegan i Svakopmund och sade småleende till herrn bakom disken: »Det vore roligt att göra bekantskap med den gode redaktören för en sån här tidning.»

»Det går nog för sig», svarade han med en lätt bugning, »redaktören är jag».

Pang, heter det.

Nå ja, här hvila inga ledsamheter och snart gjorde vi en rond i tryckeriet, som bor i andra änden af samma hus. Sydväst utger inalles fem tidningar. De två i Windhuk (hufvudstaden uppe i landet) polemiserar

sera inbördes häftigt och representera hvar sin agrargrupp. De öfriga peppra sig blott för yrkets skull.

Stadsfullmäktige i Lüderitzbucht hade nyss haft ett viktigt möte och ett fullständigt tryckt diskussionsprotokoll medföljde det lösnummer jag köpte! Hvad säges i vissa europeiska städer till detta? När är vår ökenvisdom vorden nog djup att följa exemplet?

Den sig glättande mulåsnan började uppriktigt sagdt förefalla nästan hyfsad. Jag såg system i dess

Diamantplockning i lös sand.

rörelser. De voro dessutom offentliga och det ingaf förtroende.

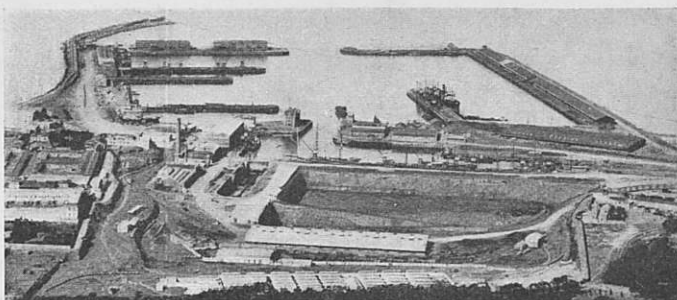
Skönt kändes emellertid att komma ombord, om-sider. När man i fyra veckor bebott en välförsedd oceanbåt, har hemkänslan vis-à-vis denna växt stark.

Farväl, Sydväst! Farväl, I osedda diamanter! Jag var uppe på en höjd, där man hade en af de västliga fyndsänkorna helt nära. Men dit ned fick man inte komma utan guvernörspass och entrébiljett à 30 Rmk, ståplats. Jag måste resignera.

Farväl ock, du stolta Diaz-klippa, höljd i seklers minnen, sköljd af kvällens skum! Ut bär det igen, mot det mörknande hafvet.

Till Kap går kosan nu direkt. Själen kännes mig som en champanjbål, där pärlor af förväntan i ständiga strimmor stiga.

Endast gubben i månen bär sydrymdens ve: han är upp och ned.

Capetowns dockor.

IX.

VID KAP.

En långväga klang af klockor kom ur nattdimman. Två enstaka klämtare, som aflöste hvarandra, sjungande samma ton. Hafvet låg glatt, men häfde sig tungt och lyftande. Mycket sakta gled skeppet fram och långsamt fylldes rymden af klockljuden. Capetown låge helt nära, men intet syntes och intet hördes utom desamma två som kallade.

Nu plaskade åror rätt under min plats vid relingen och en båt med en ensam man strök mot fartygs-sidan. Han höll änden af en tross, som fångades in, och så var han borta, utan rop och prat. Trossen halades mödosamt ombord och dess fortsättning strök rakt in i misten utan att man begrep hvem eller hvad som höll den uppe.

Plötsligt trädde ett magasin fram nästan på armhåll, så en kran och en kaj och inom tio minuter låg

Tabora ceremonilöst förtöjd vid East Pear, där ett par poliser med velociped, några hamnbetjante och en rad hotellhansoms, vagnar och autos korrekt väntat i tjockan på the German Mail Boat. Detta var den enkla och stillsamma entrén till sagornas Kapstad.

»Hallå, doktor, damerna här och jag ämna resa upp till staden och fråga om ni kommer med.»

Roparen var skeppets medicinman och damerna fröknar Irene och Clara.

»Godt», genmälde med något styf entusiasm den inviterade och snart satt man i en vagn med två mulor i spannet och en mulatt på bocken. Han talade endast holländska, den unge mannen, men begrep hvad vi önskade, en snabb och eldig uppfart till det osynliga Capetown.

Genom stenkolsvarta utmarker och dunkelhudade huliganhopar, godsvagnsgnissel och lukt af stockfisk hastade vår charabang. Till allmän förvåning började symptom af stad visa sig. Ett stenhus, tre stenhus, en gata, en tvärgata, en biograf, en spårvagn — holloo, farten var vild — och sedan kom mycket stad på en gång, storstad, världsstad — mulatten stramade med tyglarna så plötsligt att ej mindre Clara än Irene skufades framöfver, hvarvid de rodande tvungos taga i sina kavaljerers ben. »Adderley street», vrålade bastarden, och då fattade vi att det var fullbordadt. Centrum låg för vår syn.

Tio shillings ville han ha. Det första vi alltså gjorde i Capetown var att anropa polis. De tu herrarna utbytte några nederländska repliker och resultatet

var att färden kostade sex. Mulatten rullade leende bort, hvaraf jag sluter att taxan var fyra.

Likagodt, nu stodo vi på Adderleystreet, midt för den majestätiska Standard Bank of South Africa, ej olik börsen i London, men snöhvít. Populacen var redan i full marsch. Tätt besatta double-trams surrade förbi och längs trottoarkanten ljödo i böljande kör blomster-säljarnas rop. Rika fång af liljor och gladioler, mimosa och orkidéer, violer och ljung lyftes emot oss af svarta, bruna, gula madammer, och en liten kafferstump svängde framför mig en silfverträdksvist från Table Mountain. Ännu låg dimma därnere och gatan försvann på ett kvarters håll. Men lifvet strömmade och nu begynte det kännas i hjärtat hvar man befann sig, i Staden vid Kap.

Jag hade mitt privata program, lyfte med sydländsk älskvärdhet hatten, önskade de tre angenäm fortsättning och skred bort i det okända, följd, antar jag, af tyska reflexioner om finsk ohöflighet. Att pladdra bort en stor dag, som aldrig komme igen, var emellertid mera än jag förmådde.

Vid en haltpunkt inväntade jag om en stund spår-vagnen till Camps Bay och snart befann jag mig ute på den linje som kallar sig »The finest tram ride in the world». Jag önskar nästan tro att superlativen här är riktig. Ty när man kommit ur staden och villagördeln, går vagnen högre och högre in i pinieskog, en hall af raka stammar med dunkelt hvalf och glimtar af himlen. Och när träna till vänster glesna och rymden med ens öppnas, ligger i väldig makt, i oskild-

rad klarhet och kraft det stora Taffelbergets fårade massa fri mot det blå.

Dalen solar sig och stadens hus flyta ihop till en ljus slätt. Oceanens skumkrans sluter om plager och klippor, och där — — åh, där anar man bort mot sydhafvet en bergig, mörk, ensam spets: Cabo da Boa Esperança, jordens Kap framom alla.

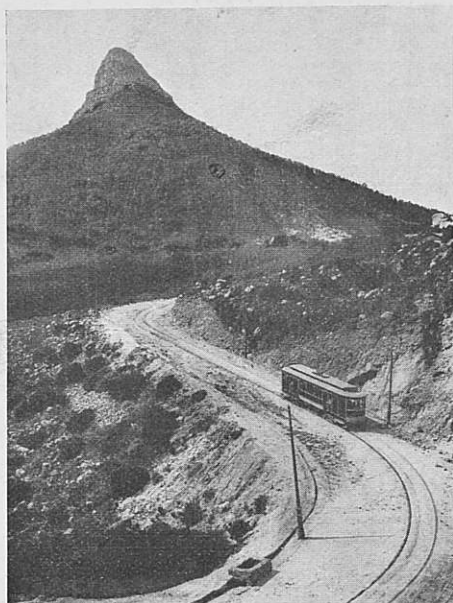
En sådan summa af samlad skönhet kan göra en fullväxt karl ganska generad. Ty det händer att den drifver tårar i hans ögon och kommer honom att känna sig ställd i himmelens öppna port, brydd och bondsk.

»Please adjust your dress», lyder elfte budet. En eller två minuter senare var jag alltså klar igen. Livvets sanna kulminationer ha icke några vida höjdplan, de äro spetsar och moment. Man möter dem aldrig åter, vare sig sökta eller oväntade. Det är detta som ger dem intensiteten af det absolut singulära, af gudsstunder. Att de snabbt försvinna ur allt, utom ur hågkomsten, är deras helighets signum.

Thy åke vi vägen fram och mäte fältspatkristallerna i graniten. De äro nämligen ovanligt stora och porfyriskt framträdande och hela bergarten liknar den Schwarzwaldgranit ur hvilken Lederer mäjslat Bismarck. Table Mountains öfre hufvudmassa är en hvitgrå sandsten, som nedåt blir ockrefärgad och purpurröd och hvilar på en sockel af urberg. Kontakten ser man flerstädes vid vägen. Ute mot Sea Point går den ned under hafvet men stiger längre fram ånyo.

Spårvagnen passerade med god fart den höga sadeln mellan Table Mountain och Lions Head. Detta

lejonhufvud, som har den typiska formen af en transvaalsk kopje — en naken, trasig stentopp som framträder ur en brant, slät hympel af förvittringsgrus, ensam vittnande om att inom detta ännu en fast kärna står kvar — utgör änden af Kaps andra berömda berg.

Lions Head.

Ute mot sjön ger detsamma, det fann jag vid afresan, verkligen en monumental illusion af hvilande lejoninna, på vakt vid en af brittväldets största skatter.

Hvad man däruppe mest häpnade öfver var den utomordentliga floran. Hela den vidsträckta sadelsidan mot The Mountain lyste som en enda botanisk trädgård, isynnerhet hvad buskväxterna vidkom. Men äf-

ven örters mångfald klädde klippan och så sant vi lefde i juli, sydlandets midvinter, så sant fanns det blommor öfverallt. Ingen trakt af jorden, Hongkongnäjden undantagen, torde inom viss begränsad rayon räkna en sådan rikedom på species som vildfloran vid Kap. Ensamt de hittills funna Erica-arterna här närma sig femhundra. Hvit, gul, blå, röd, purpursvart ljung. Orkidéer af hundratal slag aflösa hvarandra året rundt — »endast verkligt dåliga år blomma de stundom icke i april», skrifver Kap-orkidéernas stormästare, dr. H. Bolus, F. L. S.

Vagnen rullade utför, mot Camps Bay. Höjderna visade nya konturer och jag försökte utgrunda hvar några af de 60 vägar ledde, som hittills användts vid bestigning af Taffelberget. För två veckor sedan dog en berömd klättrare af ett fall 500 meter ned från den lodräta stig n:r 61 han ville inviga. Det lär icke vara någon svårighet att långs en del klyftgångar nå platån. Den tidigaste som gick ända upp (1503) var en af de första européer som öfverhufvud besökte Kap, Antonio de Saldanha. Berget bar ock länge hans namn och kunde gärna göra det än, ty taffelberg är ett geologiskt kollektivum och träder såsom proprium en smula klumpigt ur sin sägneslöja. I bergets krönika nämnes f. ö. med särskild respekt svenska botanikern Thunberg, som åren 1773—76 femton gånger besteg detsamma.

Utför gick det, med spända bromsar. I den långa vagnen för 61 personer befunno sig tre: föraren, konduktören och jag. I Capetown bära spårvagnsfunktionärerna icke uniform. Några äro klädda si, andra så,

men det verkar icke randigt, ty hvarje af dem är i ren stärkekrage och fläckfri kostym. Det ser ut ungefär som när herrarna i verket hemma profköra en ny vagn. Hjulen skrapade och enshillingsfärden var slut.

Jag befann mig vid den skönaste badstrand. Meterhöga dyningkammrar rullade in i ändlös följd och gledo stilla tillbaka. I en från hafvet afskiljd, för hajar otillgänglig bassäng vadade en hop småtingar. Skylt vid kanten: »Endast för europeiska barn.»

Ett litet tehus lockade. En plats på ytterverandan — »tea, cakes, newspapers please!» — och jag kände mig ofantligt själfhärskande och väl till mods.

Ett fnitter störde mig. Någon stod inne i glas-paviljongen och stirrade mot min nacke. Jag vände irriterad på hufvudet — tre näsor tryckte sig platta mot glaset: Claras näsa, Irenes näsa och skeppsdoktors. Ytterlig skadeglädje blänkte i deras anleten.

De måtte hunnit med vagnen före min och nu belogo de mitt läge. Jag hade dock haft en alltför skön solofärd för att behöfva önska dem till pepparn, som f. ö. växte nära utmed vägen. Kvartetten slog sig alltså ihop och snart kom den vagn, som öfver Sea Point skulle föra oss rundt berget andra vägen åter till staden. En ny lång tur utan longörer. Rikmansvillor, det ena belvédèret efter det andra. Lager och myrten kantade spåret, cypresser ooh araucarior, tamarinder och thujor skuggade husen, och mot berget steg åter pinieskogen i ädel resning.

Blott sällan såg jag en palm och detta glädde mig. Ty palmer göra mitt sinne trist. De må svaja som

nödvändig siluett på Tahiti och programenligt fabricera dadlar och nötter. Men det är någonting kallt och känslofrämmande i deras väsen, någonting som inte hör Homo till, utan buskmän och pavianer. Huru härlig stod däremot icke koniferernas mångfald för min själ och huru fin fläktade ej kådornas svaga vinterarom fram ur de mörka lundarna! Under Kaps sol är cypressen inget grafträd och tamarinden nästan en lind.

Runden slöt sig och vi stodo åter i Adderleyvimlet.

»Nu, mitt herrskap», sa' doktorn, »föreslår jag frukost.»

»Ack, inte än, jag måste köpa en pleureuse», kvigde Clara.

»Och jag ett parasoll», fyllde Irene in.

»Jag far till Groote Schuur», upplyste jag obetänksamt.

»Hvad är det? Är det intressant?»

»Vet icke, det är Cecil Rhodes gamla villa. Adjö nu, tiden flyger.» Hvarpå jag gick till närmaste auto och satte mig.

»Nej, det där ser alldeles för bekvämt ut», ropade medicinmannen och i en blek blink var hela sällskapet ombord. Fatum, mitt fatum, var gifvet: att *inte* få allena skumma Kap. Likväl tillät jag mig intaga den goda platsen bredvid chauffören, som var en blandning af boer och kvarteron, och med en belåten nick ställde han in fart och kosa på Groote Schuur, sju miles.

Stället ligger vid nordsidan af Devils Peak, en fri fortsättning på Sierra de Saldanha, och bildar en myc-

ket stor, sluttande park, i hvars nedre del Cecil Rhodes forna cottage hvilar och hvars öfre prydes af Rhodes Memorial, nationalmonumentet.

Bilen tog af, en enkel skylt sade hvar vi voro, och dämpadt rullade vi den brunröda vägen fram mellan lindor och skogiga grupper, under hvalfvet af höga vaktträ. Ingen människa syntes, ingen vid porten,

Groote Schuur, Cecil Rhodes landtgård.

ingen längre in. Men allt var vårdadt och åkbanan hård och slät.

Groote Schuur — »den stora ladan» — lyste emot oss, hvit och fin med sin enda våning och sina holländska linjer. För ett ordentligt besök hade man behöft minst en hel dag. Redan Rhodes skrifrum och bibliotek skulle rätteligen kräft timmar inclusive den konstprydda sofkammaren, där Marcus Aurelius tänkebok ligger med några ord förstreckade å det uppslagna bladet: »Minns att du är romare, men glöm icke att du är Caesar.»

Un peu pathétique, säga väl klara själar om detta arrangemang. Ty jag tror inte att Rhodes höll Marcus Aurelius' maning för ögonen då han sista gången sof i Groote Schuur. Men det är dock i stil, och han var notoriskt caesarernas hängifne studiosus. I biblioteket finnas maskinskrifna öfversättningar af alla upptänkliga romerska kejsarskrifter, som icke utkommit på engelska, och man ser att de varit i bruk. Likasom hela den stora Napoleon-afdelningen.

Kännare skulle väl ha fröjd af de dyrbara porslinerna och väfnaderna i detta prakthem, men starkare träda dock relikerna fram, alla de heliga insignierna från Rhodes tid bland matabelerna, konung Lobengulas sigill, trasade fanor.

Men vidare. »Där är lord Gladstones hus», sade chauffören och visade på en villa till vänster. »Och där brukar sir Rudyard Kipling bo», i en tredje liten byggnad högre upp.

Undan bar det, alltjämt uppåt. Till höger skymtade mellan träden flere slags antiloper, längre bort två zebbor — en sällsam syn midt i den kultiverade parken. Delar af denna äro nämligen bebodda af sydafrikanskt vildt och stängslena ordnade så spatiöst och föga synligt att hvarken åskådarna eller djuren själfva få intryck af någon egentlig inburning. Undantag göra blott leoparderna och några till, hvilka bo trängre, men också de fylla ut den kopia af Rhodes skapelse som detta stycke lif från den vida veldten vill utgöra.

Nu svängde bilen skarpt af åt höger och ilade på vågrät mark mellan täta snår. En glänta — ett

sakta rop — och templet lyste fram. Det var vårt mål.

Rhodes Memorial är en dorisk pelarhall, till hvilken en bred trappa i flere afsatser leder upp. Det hela är nästan marmorhvitt, men stenen enbart granit. Trappa, pelare, arkitrav, listverk, allt taget ur Kaplan-dets prekambrium. Stora block och få fogar.

Rhodes Memorial.

Bäddad i barrskog hvilar helgedomen under bergets front. Nederst vid midten står en ryttarstaty, »Physical Energy», en senig naken man tyglande sin häst. Rhodes hade en gång sett verket hos bildhuggaren Watts och lifligt beundrat det. När sedan minnesmärket uppfördes, skänkte konstnären statyn åt organisatörerna och den har fått en lycklig placering. Dess vildt kraftiga grupp, hvars brons är ytbehandlad

så att den verkar vittrad sten, spänner alla muskler till språng ut mot det vida landet i norr, en till det yttersta exakt symbol för Mannen, för hans vilja och starkhet.

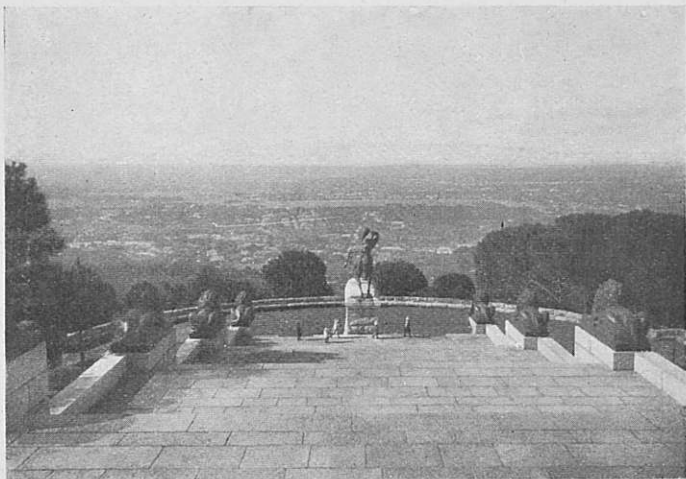
Längst inne i portikens skugga hvälfver sig en nisch, som fylles af Rhodes bild i brons. Det stora hufvudet är lätt lutadt mot ena handen, ögonen riktade öfver ryttaren där nere, ut i det vida, där bortom dalar, ryggar och slätter Sydafrikas välde förtonar. Det var där Rhodes stakade nya, ofantligt vidgade gränser för imperiet, och gjorde det *allena*.

Jag glömmet aldrig skildringen af huru han med tre tjänare, oväpnad såsom de, gick ut i vildmarken vid Buluvayo och under bar himmel väntade i veckor tills Lobengulas krigare kommo emot honom, huru han talade till de dystra männen, vann deras öra, deras tro, deras hjärta och förmådde dem att inse förmånen af en fri tillvaro under brittiskt skydd. Jag kan heller ej glömma berättelsen om huru matabelerna begingo Rhodes likfärd upp till Matappos, där han är begrafven under en tung häll, bland flyttblock. De sörjde honom såsom sin störste höfding, de slaktade femton oxar och trådde urfädrens dans kring den hvite döde.

Egentligen är kapitlet Rhodes för den som närmare ägnat det uppmärksamhet någonting så till häpnad stort, manligt och framom allt brittiskt, att en aldrig komme därur om det toges så som värdt vore. Ty finnes väl någon gräns för hvad som rymmes i Kiplings ode öfver hans drömmar:

»I dream my dream by rock and heath and pine,
of Empire to the northward. Ay, one land from Lions
Head to Line.»

Ynglingen kom, lungsjuk och dödsdömd, ned till Kap, stärktes af dess luft, grep in i diamantspekulationerna, förtjänade något och for hem till England

Blick mot vidderna från tempeltrappan.

för att fortsätta vid Oxford. Lungspoten bröt åter ut, Cecil John Rhodes reste ånyo hit bort, vann än en stycke hälsa, gjorde diamantkuppen om igen, i stor skala, blef mångmillionär och politiker, drömmare och siare, krigare, höfding, rese, jätte — — och gaf *allting* åt sitt land, millioner, makt och lif. »He loved and served it», säger inskriften i graniten. 48 år gammal blef han. Då var höljet förbrukadt och molekylerna i systemet Rhodes gingo åtskils för att kanske i en ultra-

violett framtid samlas till ett aggregat af hans klass, men snarare icke. Ty för en man af de mätten har jorden ej längre rum.

Stilla och af allvar fylld var platsen här uppe. Ingen vakt störde en med obegärda upplysningar, inga souvenirer och vykort syntes till, inga anslag och varningar funnos.

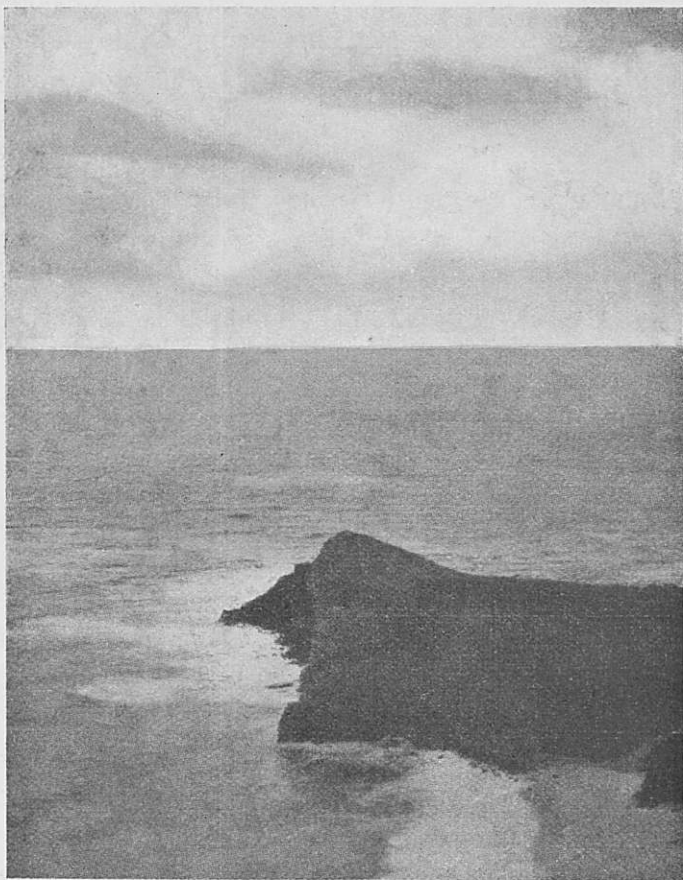
Det var tungt, absolut tungt att lämna Rhodes Memorial. Huru man än ställde sig: på terrassen med ögat mot hallen och berget, eller på högsta podesten med blicken öfver milsvidder Kapland, kustsvall och blå höjder, var det så obegripligt fint konstrueradt alltsamman, att det helt säkert icke kan vara riktigt att dö efter Neapel. Det är efter Kap man må göra det.

Dagen hade ännu timmar kvar. Vår luncheon på Cleghorns veranda smakade ambrosia, vårt kaffe i Grand Hotell var skänkt af änglar och vår lilla nuck i fåtöljens djup bar en öm hemländsk accent af 1 glas benediktin med påtår.

Sedermera strök jag i syndig fart genom det gamla »Kasteel de Goede Hoop», njöt långsammare af det berömda naturhistoriska museet och gjorde en vördnadsfull rond i biblioteket, hvars Shakespeare-tryck och Africana uppges väga mycket guld. Men småningom var den personliga litern bräddad, det rymdes inte mera i den och jag lät mig slukas af fem världsdelars folkliif i hamnen.

Vid affärden blåste min resas första stormvind. Kap hette ju ock ej ursprungligen så som Joan II af Portugal döpte det. På de äldsta kartorna läses »Capo

di Diab». Saldanha kristnade udden Cabo Tormentoso, den stormiga. Och till en erinran härom blekte redder denna kväll många kinder.

Goda hoppets udde.

Men det friska restfolket stod i vaggande rad och sög apelsiner, medan de tolf apostlarnas berg i söder och de spetälskas ö i norr bevittnade vårt tåg genom

dyningarna. Kvällen låg redan öfver oss, fyren på Robben Island stod tänd och med sinnet fullt skildes vi från den oglömbara dagen.

Det råde djupt mörker då Cape Agulhas drog förbi. Det är Afrikas sydspets. Hafvet som vår morgonsol lyste på var Indiska oceanen.

Kaffer-orkester.

X.

IN I MOÇAMBIQUE-STRÖMMEN.

För ungefär 100 år sedan residerade i Kapkolonin guvernör Donkin. Han hade en ung, skön och klok hustru, lady Elizabeth, dotter till domprosten i York. Man stod i beråd att anlägga en ny, rent engelsk hamnstad på den rika kusten öster om Kap och det tillkom guvernören att döpa den. Men i desamma tiderna sjuknade hans lady, tynade bort och dog. Och då reste mannen öfver hennes minne monumentet af ett namn. Staden fick heta Port Elizabeth.

Vi ankrade långt ute och fingo ett par timmar på håll betrakta orten. Den liknar hvilken engelsk småstad som helst och kunde, hvad landskap, hustyper och anläggning beträffar, utan förkonstling placeras vid

Kanalen eller Nordsjön. Slutligen hämtade oss hamnbåten Talana och mellan lifliga tumlare och slöa medusor stäfvade vi mot en af de tre bryggor Port Elizabeth från sin öppna strand sänder rätt ut.

Ombord på Tabora hade vi tyckt att oceanen låg som en städad linoleummatta. Men när vi skulle stiga ur hamnbåten tedde det sig olika. Bäst man var kant mot kant låg man fjärran från trappan och antingen en meter öfver den eller en under. Emellertid hade de ett klokt arrangemang med knutförsedda fallrep hvilka vid en horisontal järnställning uppe på bron hängde fritt ned. Fattade man om ett par af dem, kunde man i hvilket moment som helst raskt svänga in på trappan, där starka armar fångade en. Sålunda kommo vi dock ledigt i land, till och med lilla runda fru Hartmann, hvars egenhet är att i alla lifvets skiften ropa på hjälp. Hennes joviale man synes visserligen för längesedan ha upphört att reagera. Men horisonten ger alltid någon ny herre, likasom Gud ständigt skyddar liljan på marken.

Knappt hunna till strand mötte vi plakat som förkunnade att kort före vår ankomst prisen på strutsfjädrar sjunkit med 40 procent, hvarför oss unnades lyckan att omedelbart kunna göra de härligaste inköp. Jag förmodar att här såsom vid många andra rabatteringar ursprungspriset i samma mån hissas, för att språnget inte må demoralisera köparen. En del af sällskapet försvann likväl i närmaste plybutik, bland dem fru Hartmann, som dock därförinnan hann dö ett par gånger af att negrer snuddade vid henne.

Port Elizabeth är en långsträckt backe med en horisontal hufvudgata och ett tjugotal tvärleder, branta som Jakobs stega enligt Doré. Långs en af dem för-
mår dock en spårvagn pressa sig upp och det är ett behagligt faktum, ty öfverst grönskar en vidsträckt

På redden.

park, där träna susa utan paus och den från norden komne för första gången får se kolibris glänsa bland grenarna.

På en större byggnad hängde skylten Museum. En trio, bestående af hr Beuster, chef för millionfirman Rudolph Hertzogs Afrikahus och nu på väg från Sva-

kop till Daressalam, vidare hr Sachers, journalist och korrespondensleverantör till 30 tyska blad, och slutligen moi-mème, beslöt inskrida. Första intrycket var öfverraskande. Vi trädde fram på en bred läktare som omgaf en ofantlig hall. Golfvet i denna och ett parti af läktaren voro tätt belagda med balar af fårull, finaste Angora. Museum — ja det var en för oss ny typ, lärorik också den.

Genom vandringar, vid hvilka ej en människa syntes till, klarnade det att vi befunno oss i Port Elizabeths varubörs. Orten är jordens främsta centrum för strutsfjäder och ett af de större för fin fårull.

Men museet? Genom en halföppen dörr skymtade någonting uppstoppadt. Vi skyndade fram och ganska riktigt: två salar i börshuset voro öfverfulla af sevärdheter. Där funnos kakaduer och pungråttor, hajar och elfenben, kormoraner och pythoner, mineral och grufhackor, lejon och gamla tidningar. Midt i en hop djur stirrade ett Hadrianus-hufvud, kopia efter ett bekant britanniskt fynd. En häpnare caesar-min hade jag ej kunnat tänka mig. »Mehercle, hvad skall väl jag bland all denna fänad skaffa?»

Hvad den sistnämnda beträffar erbjöd museet en sensation, som åtminstone min själ icke förr erfarit. Bäst jag stod och inspekterade de många skåpen med alla deras preparerade zoologica, behagade nämligen ett af de uppstoppade djuren, en mungon, stor som en kanin ungefär, *vända på hufvudet och betrakta mig.*

Det rädde intet tvifvel om att han gjorde det, ty han blinkade dessutom ett par tag.

Det hade varit värdefullt att just då fotograferas. Min hjärna korsades af oräkneliga hjälplösa föreställningar, bland hvilka den mest konkreta var att firman Hertzog i går kväll bjudit mig på Brauneberger. Visserligen icke någon tung mosel, men vin i alla fall. Det var likväl i går.

Och i dag vände en uppstoppad faraokatt i Port Elizabeths museum på hufvudet när han fick sikte på mig. Att jag stundom i lifvet burit mig besynnerligt åt är mig inte obekant. Att jag vore en *sådan* märkvärdighet kändes tryckande.

Jag såg för ett ögonblick bort, betraktade ett långt ormskelett, började räkna refbenen, hann till 200, men måste slutligen snegla på den djäfveln igen.

Nu stod han på bakbenen och stödde framtassarna mot glaset.

Denna absoluta orimlighet återgaf mig jämvikten. Och då fann jag att museets direktor på enstaka ställen bland allt det döda skickligt smusslat in burar med smärre lefvande vildt. Uppenbarelsen hade i själfva verket väggar mellan sig och omgifningen, men det upptäckte jag först senare.

Sakteligen hade då Port Elizabeth gifvit oss hvad inom några timmar skänkas kunde och vi närmade oss ånyo hafvet. Här såg allt förändradt ut, flodtid var inne och ansenliga böljor vräkte mot strandvägen. På bryggan stod herrskapet Hartmann med paket och ängsliga miner. Hamnbåten vippade vid broänden.

Jag erfor att Kap-parlamentet nyss beviljat c. 40 millioner mk för en piranläggning vid Port Elizabeth.

Den sydligaste bron skall byggas ut till tre gånger sin nuvarande längd, därpå i en båge fortsätta mot norr och nära den nordligaste bron lämna en smal infart öppen. Den sålunda projekterade redden kommer att få en areal dubbelt så stor som Capetown-hamnens och ge skeppsfarten på denna oskyddade, men värdefulla kust en ofantlig förmån. Staden har nu 30,000

Ett kafferspel.

invånare, men antages komma att de närmaste åren snabbt växa till.

Redden är f. ö. en snart fyrahundraårig ankarplats, som sjömän emellan heter *Algoa Bay*. Högre upp, vid Lourenço Marquez, ligger *Delagoa Bay*. Dessa två namn sammanhånga med portugisernas gamla, ännu hållna besittning i Främre Indien, Goa, hvilken Albuquerque år 1515 eröfrade. När hans män seglade mot Goa, al Goa, lågo de öfver här. När de återvände, de la Goa, hamnade de vid en annan och bättre

bukt. (Artiklarna harmoniera icke inbördes, men det må romanisterna klara upp.)

I samma stund vi skulle embarkera passerades brofästet af tre svarta som buro en reklamskylt:

»Rök den utmärkta cigarretten 606.»

Det var en tobaksbeteckning i sitt slag. Hvilka framstående egenskaper den smarte fabrikören kunnat ge sin vara känner jag icke och beklagar att jag ej hann få tag i en ask till hemförsel och förevisning.

Mera död än lefvande och mera skrikande än död låg M:me Hartmann i de mest olika armar ombord på transportfarkosten, som verkligen också stampade så att man tidvis såg bara himmel, tidvis bara vatten och endast blinkvis vårt väntande skepp. Då hon slutligen hjälptes uppför amiraltrappan skötte jag den framstickande vänstra skon som hotade mitt anlete. Hennes öfriga jag bars af ett halfkompani andra riddersmän, som enligt egen senare utsago allesamman kittlade henne hela trappan upp, hvilket lär vara en radi-kalkur mot sjösjuka. Hade jag vetat detta, skulle det inte mött någon svårighet att lätta på skon och mildt frottera det sylfidiska fotbladet. Men en första resans afrikand känner ännu icke alla konster.

Nästa morgon lågo vi framför en ny stad, som har tre namn. Officiellt heter den East London, i praktiskt bruk Buffalo-Harbour och bröder emellan Penmore. Det mellersta rör sig om en liten flod, Buffalo River, som under höga stränder idylliskt möter hafvet och ger kajplats åt smärre fartyg. Tabora gick inte in och befälet lät oss veta att den som beger sig i land gör

det på egen risk. Det har nämligen passerat att resande efter strandhugget ej fått återvända ombord, af orsak att sjögången under tiden ökats öfver strecket för transportmöjligheterna. Också i Svakopmund lär dylikt icke sällan inträffa.

Att man här kan motse ganska lifliga fall framgick af utskeppningssättet. I Sydväst vinschades offren öfver i en öppen kaross, här däremot i en mansdjup, grof, cylindrisk korg med dörr vid sidan.

East London gör såtillvida skäl för sitt högfärdiga namn att Buffalo River är sydafrikas Thames. Här förforsiggå stora roddregattor, hvilkas resultat detaljeradt kablas till London, Australien och Kanada. Detta tilllägg i min vetenskap tvang mig att än en gång höja kikaren och med ökad respekt mönstra flodmynningen. Cambridge, Oxford, outriggers, Old England — — Old England forever!

Färden vidare mot nordost var rogifvande och skön. Hela faret från Kap till Port Natal visar dagen i ända klar kust. Och om denna ock är utan synnerlig växling — dyner, dyner och flacka berg — drar likväl ett band af levande grönska genom buskar och lågskog fram längs kullarna och man skulle ingenstädes sakna lust att för ett pic-nic gå i land. Vid en del punkter lyser bränningen som vingar af på en gång lättande tusen tärnor, vid andra kastas genom något klipphål ett springvatten upp öfver skogskanten och man känner sig femton år ung skynda naken in i fallet. Fröjd följer dessa otämnda stränder.

Och när man länge betraktar dem, formar sig sol-

belyst ett stim mör med svart skinn och hajfena på korset, hvilket allt står allvarsamt vackert mot skumvallarna och kommer en att minnas honom från Ithaka som fruktade strandens sång.

Många fartyg mötte i dessa vatten och redan i den tidiga kvällen drog ett slags gles karneval på båda sidor förbi oss. Topplantärnor, färgade lyktor, rader af

Stilla hamnbild.

ventilögon. Några af ångarna bytte ord per optisk telegraf och man undrade hvad de täta blinkarna sade.

Då solnedgångspurpurn öfver landet tonat bort i grått och konturen ej längre kunde följas, lyste det i väster som af brand. En ostadig glömlinje, hvilken tycktes flamma upp i vinden och åter nästan slockna. På flere ställen. Korta streck och längre. En dunkel-andarnas parodi på de farande skeppens Morse-samtal.

Hvad detta var beträffade en matros på mellandäck: kaffrernas skogseldar.

Kusten försvann alltså icke, den lefde upp i ett nytt lif. Nu visste man att svarta gestalter sjungande

lupo där kring brinnande trån och fåglar flögo mot lågorna. På dagen hade blott några lätta cumulus-rökar låtit en tro att man såg moln bortom tyst och tom skog.

Afrika sänder sina bud ut till yttersta randen. Savannernas krypande eldblomma speglar sig i hafvet.

En ricksha-station.

XI.

I VASCOS JULKVÄLLSVIK.

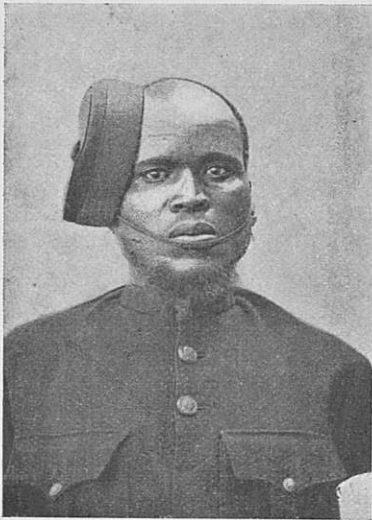
När man nalkas Durban, bör man lära sig fem ord: Bluff, Point, Town, Beach och Amanzimtoti. Kring dem rör sig lifvet i denna förträffliga stad. De fyra första termerna äro lätta att memorera, den femte fordrar begåfning.

Bluff är alls icke det som någon läsare kanske föreställer sig, utan benämningen på en hög, skogklädd bergkam som längst ute bär ett fyrtorn och genom sin relief för alltid inpräglar sig såsom vakten vid Port Natal. Vår ofta åberopade vän Vasco da Gama seglade af lutter nyfikenhet in här 1487 på Kristi födelses dag, fann en stor vacker hamn och döpte den Porto Natale. Landets nuvarande namn Natal borde alltså egentligen bära tonvikt på andra stafvelsen.

Point är den udde som från kusten skjuter snedt ut mot Bluff och jämte denna omsluter reddan. Långa insidan af *Point* sträcka sig kajerna med sina utmärkta lyftkranar, ett tjugotal i rad, ställda på spår. *Point* har sålunda småningom blifvit kollektivnamnet för hamnen. Bukten är vidsträckt och ännu blott till en bråkdel utnyttjad. Vid ebb ser man bankar höja sig ur den blinkstilla ytan. Man kan utan att märka tidens flykt stå ett par timmar vid relingen och skåda ut på vattnet. I en vid båge ligga mangrovegrupper, ensamma hus, slätter och skymlande höjdstråk. Mot Bluffens mörka ås teckna sig tre hvita engelska kryssare för ankar, en af dem bär amiralflogg. Nära under den silfvergrå fjärdspegeln bolla sig gula och orangevärgade klumpar: medusorna, som långsamt röra sina slemmiga klockor. De verka nästan massiva, äro stora som pumpor och i sin skenbara organlöshet underligt vidriga. Man ville hellre se spelande octopus-armor än dessa odefinierbara plasmakupor, som aldrig visa hvad de ämna göra.

Men ännu två måste jag tala om, som färdas därnere. Tummlaren skifvar sig, som vore han hemma, lustigt och närgånget tätt intill fartygen och i synnerhet vid roddbåtarna, från hvilka negrerna slå efter honom med åror och hakar. Vida allvarligare förhåller sig *the beagle shark*, hajen. Rakt, tyst och snabbt skär han ytan med sin bakåtböjda uddfena, som gör små svallvågor och lämnar en rad bubblor på vattnet. När han går fram tycker man att den tiggande fjärden blir ännu tystare. Tummlaren är borta och det är som om allt

hölle andan. Så försvinner den svarta jagarflaggan med ens — — man väntar — — stundom sticker den upp igen ganska långt borta, stundom icke vidare. Beagle shark har troligen åter skurit ut till hafs, där barn bada vid stränderna och skeppsfolk faller i vatt-net, sällan men skönt.

Polis i Durban.

Town är icke hela staden, utan en bestämd del därpå, platsen framför stadshuset och posten. Säger man åt en åkare *Town*, så hamnar man alltid här.

Med åkare menas emellertid inte hyrkusk eller taxameterchaufför, utan ett brunsvart individuum, som drar en tvåhjulig kärra, en såkallad *ricksha*. Jag vill genast förklara att *ricksha* skrives på lika

många sätt som Shakespeare. Man stafvar mer eller mindre japanskt riksha, rikshah, rikhsha, rikshaw o. s. v. samt hela serien om igen med ck. I Natal användes oftast formen *ricksha*, som jag med all reservation här anammar.

På Point lurar en lång rad boys, klädda i buffelhorn, indianfjädrar, kattuntröjor, simbyxor och hvita strumpor. Dessa äro icke af garn utan *målade* direkt

Ricksha-boys, Durban's dragare.

på benen halfvägs upp till knäna, stundom i mönster. När en passagerare stiger i land störta omkring 15 dylika vidunder emot en, dragande sina lätta trillor med meterhöga hjul, sits för två i bredd och baktill ett järnutsprång med en liten säkerhetstrissa, som skall hindra ekipaget att vippa öfver. Halfvägs mötes den vilda hopen af en ännu vildare ordningsmakt, en svart polis. Han bär sabel vid sidan, i högra handen en battong och i den vänstra en käpp med bred blank spjutspets. Han skriker förfärligt, svängande samtliga vapen framför rickshamännen, väljer ut en af dem och jagar de öfriga 14 tillbaka.

När man satt sig i kärran och sagt Town, hvartill den brunsvarta svarar yes, med ett mycket lent s, fattar han om skalmarna så långt bakut som möjligt och reser af med en i glidande fart, icke öfver sig snabb men fullkomligt jämn och ungefär motsvarande måttligt hyrkusktempo. Man har mannens bak inpå sig och de stadiga länderna gunga som på ett fullblod. Det är mest zulukaffrer som draga och de äro resligt folk. Rickshaöket forslar ända till fyra personer på en gång och allt går det i samma regelbundna glidlunk. Men när man stiger af och betalar ser man på svetten i det mörka anletet att det dock varit ett arbete.

I svag utförbacke ändrar boy'en ställning och hvilat hela underarmen mot skalmen. Detta ombyte signalerar han med en vid högra handleden bunden bjällra, ty nu lutar kärran med ens bakut och det måste man vara beredd på. I starkare utförbacke rullar rickshan ofta snabbare än boy'en förmår springa.

Då tar han ett slags öfvernaturliga flygande steg eller ock släpper han helt och hållet Moder Jord, hänger i hukläge uppe i luften och låter sina hjälplöst bakåtvräkta kunder njuta säkerhetstrissans bistra skrap mot marken.

Staden gör genomgående ett intryck af god förvaltning och i solid mening europeisk regim — trots

Stadshuset i Durban.

vimlet af indier och kaffrer. Träder man in i stadshusets konsertsal med dess väldiga orgel i fonden och dess 3,000 sittplatser, fyllda med en välklädt publikum, och njuter ett helaftonsprogram af förstklassig musik — solopjeser, körer, oratoriesatser, symfoniska nummer —, adderar sig till yttreffekten det bästa af hvad engelsk kultur kan ge en. När jag satt med slutna ögon och hörde orgelbruset och violinernas sång, var det en besynnerlig association att återkomma till be-

greppet Afrika. I sanning: »South Africa is not a colony, it is white mans land.»

Durban verkar vida mera Europa än hvad Capetown gör, beroende kanske delvis på att naturen här icke så starkt accentuerar det exotiska, men säkert i hög grad därpå att Durban är så alltigenom engelskt. I Kapstaden lefver den rustiska boerandan, där myllrar det af malajer, där äro negrerna fräcka och hinduerna expressivt själsäkra — medan här allt detta icke någonsin slagit egentliga rötter trots invånarproportionen i staten Natal: 100,000 hvita, 120,000 indier, 1,000,000 negrer.

Apropå boers har det intresse att efter sydafrikanska unionens bildning den språkliga jämnställningen af engelska och holländska är officiellt fullt genomförd också i sådana delar af förbundet där det icke vore af behovet påkalladt, såsom t. ex. i Natal. Hvarje besökare af posten eller telegrafan i Durban har rätt att fordra holländsk expedition. Detta ser man ock på de nuvarande frimärkena. Kungens bild har till vänster engelsk, till höger holländsk text och där möter ens öga nedtill i fin skrift såsom pendant till det engelska »Revenue», ett genuint »*Inkomst*», oväntadt såsom fynd på ett brittiskt kronopapper.

Beach. Detta är hafsbadet, hvilket man från centrum når på 5 minuter. Helt kunna durbaniterna icke utnyttja sina härliga dyningar, ehuru säsongen varar året om. Ty hajarna gå i ständig parad där ute. Man har af denna orsak för en kostnad af öfver 400,000 mk byggt en stor båge af järngaller, så glest att brän-

ningen ganska obruten rullar in, men tillräckligt tätt för att hålla bitfisken ute.

Innanför detta preventivum badar Durban. Herrar, damer och ungdomar i en enda mixtur. Barnen ha dessutom två egna stora plask-bassänger uppe i stranden och det är oändligt roligt att se de hundrade småttingarna lefva lifvet här, från rultor som jämnt

Badstranden med hajgallret.

upp hållas på benen, till misser och gentlemän af en meters längd.

Det ofta censurerade sambadandet förlorar åtminstone i Durban hvarje spår af frivolitet. Visst ser man en och annan ung dam i helskulptur, men den eventuella erotiska effekten häraf uppsuges fullständigt och omedelbart af det faktum att man samtidigt har henne i framtidsgestalt, d. v. s. hennes kära mamma, som också i helskulptur låter sig smekas af Indiska oceanens starka anlopp. Bredvid henne åter står i lika stor plastisk uppriktighet kära pappa och totalverkan är odeladt hjärtlig.

Separat sinnade och skyggare damer ha en särskild, med rep isolerad sektor af den stora halfrunden, men man kan alls icke finna att maskulina åskådare skulle, jagade af männens bekanta estetiska impulser, vid denna del af området samla sig tätare än annorstädes.

Vid badtid — 11 f. m. och 3 e. m. — äro många tusen människor nere vid Beach. De som icke vistas i vattnet promenera på strandvägen eller halfligga i långa rader af bekväma segelduksstolar med soltak, njutande 2:dra South Staffordshire-regementets präktiga musik i paviljongen mellan babybassängerna. Det är stor hornbesättning, c. 45 man, med träblåsare af alla slag — också oboer och fagotter — samt två basfioler. Ynglingarna stå kapprika i sin röda uniform och sköta sig som herrar.

Sätter man sig nu allena uppe i ett af tehusen närmast intill, brygger en het, brun portion af den aromatiska Mazavattee-drycken, ser på hafvet, på människorna och himlen, och lyss till sköna gamla låtar ur Rigoletto, står lyckans så lätt vältande bågare ånyo en gång väl fylld och låter sig lyftas till en tyst skål.

Vid ebb, då stora delar af badplatsens strandbädd läggas torra, går det lustigt till uti sanden. Hvilstolar kors och tvärs, mellan dem jordliggare af alla åldrar, bullbakande småfolk och gubbritande gamlingar, feta mulattdaddor med hvita lindebarn, blixtpgrafer som för en shilling ge ens konterfej färdigt inom 90 sekunder, säckpipblåsare, indiska gycklare och trollkarlar.

En af de sistnämnda ordnade sin föreställning. Han bad herrskapet vänligen maka åt sig en smula, det behöfdes en öppen yta af några kvadratmeters omfång. Alla villforo hans önskan utom en strängt blickande tant med ett stort Victoria-ansikte. Hon lät absolut inte flytta sin stol och så kom hon att ensam kvarstanna ungefär i ena brännpunkten af en annars tom ellips. I den andra satte sig då med korslagda knän trollkarlen och lät sin engelska tunga flöda. Han gjorde mynt, ägg, lefvande dufvor och allt hvad reper-toaren bjuder. Det gick med mycken brio och alla följde intresséradt hans visning — utom tant Victoria, som stelt skådade vinkelrätt ut, visserligen utan att se något annat än den packade människomuren en yard från hennes näsa.

Nu grep mannen i ormkorgen, tog fram ett par cobrainvalider och lät dem krypa som de ville. De kröpo mot tanten.

Det blef fullkomligt tyst i kretsen. Alla väntade med halföppen mun hvad som nu skulle hända, barnen i skräck, de äldre under tillbakahållen förtjusning. Hinduen satt och smålog med kulpipan framför läpparna.

Äntligen märkte Victoria hvad som försiggick. Hon sneglade på ormarna, utan att ändra hufvudställning, hon sneglade med en storartad blandning af rysning och tapperhet — redan nu hade hon bort få medalj — men i samma ögonblick började indiern blåsa. De två cobras stannade och vände.

Tanten upphörde att snegla, hon skådade åter

vinkelrätt ut, tvärs genom människomuren. Hon hade inte kapitulerat. Och ormarnas trötta svängar framför spelmannen intresserade icke längre.

På hemvägen långs West-street kommo bland öfriga flanörer emot mig fyra elefanter. Det var två indiska, flankerade af två afrikanska, alla med afsågade betar. De gingo perfekt i bredd ute på gatan, och

Det badande Durban.

när en spårvagn mötte, delade de sig utan vidare på ömse sidor om den och förenade sig ånyo. Det såg imponerande ut, ty någon människa som skulle ledd dem syntes icke.

Emellertid uppstod en viss stagnation på trottoarerna, de fyra granderna stannade och sågo sig litet oroligt om. Då lopp där fram en mager hindupojke med ett spö. Han hade på långt håll följt djuren åt och rappade dem nu af fulla krafter på hasorna, med

påföljd att de under tydlig belåtenhet i god ordning fortsatte.

Amanzimtoti. Så heter en flod, hvars mynning nås genom halfannan timmes färd med norra kustbanan från Durban. Det är hit man ledsagar främlingar som önska se urskog och niggerlif in natura. Vid stationen hyres en båt och så rör man makligt uppför den lilla strömmen, på hvilken blott något blad eller en afbruten kvist anger vattnets drag. Strändernas snårskog hänger långt ut öfver roffästena och bildar tunnlar med grönt ljus och dofter af multet.

Firman Hertzog och trådlösa hr Haupt rodde och resten af laget hade siesta. Hafsbruset, som småningom mildrats till ett svagt, djupt tremolo, dog bort och allt vardt mycket tyst. Inga papegojor och inga apor, icke antilopens fjärran skri och leopardens rytande. Alltså ej heller någon riktig urskog. Men helheten ändå undersamt oberörd och två-, tre-, fyrahundraårig.

Snart var man vid den stora kafferkraalen. Det blef egentligen inte något praktnummer. Ty karlarna voro som i staden, blott näsvisare, de äldre kvinnorna hemska att skåda och de yngre anmälde att de för 1 shilling per hyäna vore villiga att aftaga den vid gästernas ankomst pådragna tröjan — ett förslag som till deras förvåning inte gjorde någon effekt alls. Tidigare turister hade tydligen haft det sjätte sinnet mera utveckladt än herrarna från Tabora.

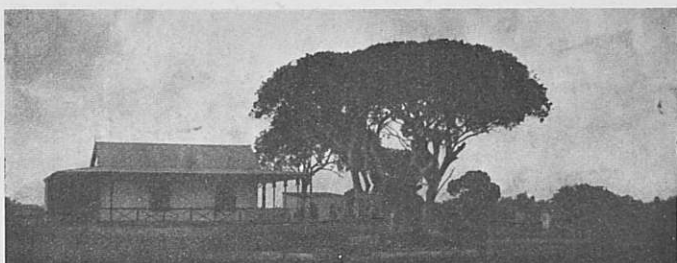
För att låta sig fotograferas begärde det väna herrskapet 5 shillings. Kort sagdt, till den stora och berömda kafferkraalen vid Amanzimtoti råder jag ingen

att fara. Den har naturligtvis haft sin oberördhets tid, men nu shtinker den ohejadt. Floden är vacker och blir i minnet såsom en förgård hvars bortre port man skulle låtit vara.

En annan utfärdspunkt är hindubyn Umgeni. Där ligger en mäktig strömbädd med ett fall och sparsamt vatten mellan bankarna och i fåran två öfvergifna skeppsankaren. De hvilade där som ämnen till en lång saga och ingen kunde säga mig huru och när de stannat. Jag strök solo omkring på sluttningarna och bland sockerrörsfälten och köpte min fruktmiddag hos handlanden Hajeb Habeb Baux. Kommererådinnan satt på trottoaren och oljade sitt hår.

Att besöka det namnkunniga trappistklostret Marian Hill hade nog hört till ens plikter, men när fullgör man väl hela sitt moraliska program? Dagarna i Durban, tre och inte flere, runno bort som kvicksilfver.

Jag tror man velat stanna där för en lång tid. Klimatet är Sydafrikas allra skönaste. Människorna verka fria och glada. När hvalbåtarna mot kvällen styra in från oceanen, bringa de alltjämt med sig något af de samma strykande, fjärrfödda vindar som i sägnernas morgon fyllde storpiraternas dukar. Vi blefvo alla en smula kära i Durban och jag drömde om en villa öfverst på The Bluff, en stor hvit villa med sköna stolar för trefligt folk och falluckor för de andra.

Silhuett vid steppranden.

XII.

EN DÄCKSROND.

»Vill klarinetten vara vänlig och låta oxygenol-flaskan stå på sin plats.»

Denna egendomliga uppmaning, som en julimorgon 1914 på 33 grader sydlig bredd af en resande herre riktades till en af fartygets anställda, fordrar kanske en förklaring. Likasom alla bättre oceanhotell har Tabora en, af mig redan omtalad, orkester. Såsom brukligt är tjänstgöra dess medlemmar på musikfria tider i annan bransch. Klarinetten städar min hytt och har, ehuru annars påpasslig, vanan att möblera om mitt lösöre. En skum morgon, när vi jagades ur bädden för någon af sydhamnarna och jag inte brydde mig om att tända, fann jag mig stå i beråd att gjuta gummi arabicum i munvattnet. Klarinetten hade ställt klisterburken där oxygenolen ägde sin gifna plats. Farligt var det inte och gud vet hvilken mening det

kunde ligga i att häfta min tunga vid dess gom. Men principen kräufde en tillrättavisning. Klarinetten bockade.

En af medgästerna — han steg af vid Kap — berättade däremot en gång att han bedt sin steward om någon liten extra tjänst. »Jag är inte för sådant», hade denne svarat, »jag är basun och kapellmästare».

»Kanske basunen då är god och ber kapellmästaren dra åt f-ders», genmälde sagesmannen.

Ja det är verkligen fallet, basunisten är dirigent på det här skeppet. Orkesteru har utom honom herrar för kornett, klarinett, piano, basfiol och två violiner. I heta zonen, där det är omöjligt för stråkarna att hålla stämning med klaveret, blåser pianisten flöjt.

Att anförä med basun har sina sidor. Instrumentets svängningsradie är i vissa lägen betydande och i stycken med känsla gör den blanka mässingen skimrande bångar, hvilka säga mycket mera än en pinnes eller stråkes enformiga rörelser. Ännu mäktigare skulle nog basfiolen te sig såsom takt- och nyans-pendel, men musiker med sådan styrka i sentimentet fås inte för stewardlön.

Trots den icke fullt akademiska uppsättningen spelar septetten vissa pjäser njutbart. Har kompositionen sin tyngdpunkt i blecket, står företaget bäst, ty de två hornisterna blåsa oklanderligt. Andra fiolen däremot ligger mera för det finare vedhuggeriet och klarinettens klaffar borde oljas.

Entusiasmerade aftonlyssnare — det spelas alla kvällar en timme från $\frac{1}{2}$ 9 — kunna emellanåt bjuda

orkestern på fatöl öfver lag. När de skummande glaset bäras fram midt i ett långt nummer och radas på pianolocket inför septettens ögon, är det intressant att observera hurusom — i full öfverensstämmelse med Pavloffs undersökningar öfver vätskeafsöndringen hos hundar vid aptitretning — salivbildningen hos musikanterna påskyndas. Basunen måste då ideligen dra ut bygeln och skaka på den, hvilket vår redan bortgångne reskamrat Oxybenz antog bero på att »luften tog slut i det smala röret». Och tempot hos styckets återstående del plägar i sådana fall öfvergå till hvad recensenterna kalla ett öfverdådigt stretto.

På tal om båtens personal bör jag ej lämna onämnda Hassan och Ali Noa. Den förre är en ung, icke vacker, men fix och pålitlig arab, som assisterar vid det delikatare köket och ibland bär omkring specialiteter. Jag har sett honom med en hög tallrik falla hufvudstupa i salongstrappan och resa sig med tydliga blesyrer men hvarje tallrik hel. Hassan är en utmärkt man. Ali Noa åter hör till suahelis stora stam, är djupsvart — hvilket negrer sällan äro —, har sjutton år bakom sig och rör sig i sin propra hvita dräkt så graciöst och blygt på en gång, att jag tror han damer emellan finge betyget förskräckligt söt. Ali Noa passar upp i officersmässen. Han har en vaken själ. När min afgångne broder Kamerullan en gång i förbifarten sade honom:

»Ali Noa, du har råkat bli bra svart», stannade ynglingen höfligt, smålog och sporde:

»Bwana, hvad vill du jag skall göra till det?»

Då jag åter en gång ser mig inne på kapitlet medresande, bör det annoteras att af Taboras samtliga passagerare från Europa jag numera är ensam kvar ombord. Publikum har totalt förändrats, några kommo till i Sydväst, en hel del i Capetown, Port Elizabeth och Durban. Det engelska elementet är nu i majoritet, däribland några trefliga gamla herrar. Af dem har en, mister Barroll, sedan 37 år bosatt i East-Griqualand, vänligen sällat sig till mig efter det han en dag upptäckte att också jag kan pusta i trappor. Nu talar han med lidelse om sin bronkejtis och hurusom den ändrar natur i olika delar af Sydafrika. Där är ett ställe i Betschuanaland hvarest han känner sig åtta år yngre och ett annat ställe i sydvästra Rhodesia där han är tolf år yngre och utan besvär ginge i hurudana trappor som helst. »Men», tillägger han och slår ut med händerna, »i sydvästra Rhodesia finns det inga trappor». Och då skrattar han så hjärtligt att hostan kommer öfver honom och han på en lång tid inte kan säga ett ord.

En af onklarna reser med gemål. Hon är på yngre kanten och gör i uppsluppenhet. Efter andra frukosten plägar hon komma dragande med en dyna och lägga sig på salongssoffor, som egentligen inte äro afsedda för sofvande fruar. Bäst man då sitter med ryggen till i samma rum och skrifver bref, rusar hon upp och ropar:

»Gud, nu drömde jag igen om ett piano, nu måste jag till en annan soffa!»

Hvarpå hon försvinner med sin dyna och efter

fem minuter skrämmer någon ny herre i ett nytt rum. Då har hon drömt om en känguru.

Ett schweiziskt par ha vi ombord, ett rumäniskt och ett portugisiskt. Rumänen, ingenjör Philippe Tec-luescu, handterar en dyrbar kamera. Han tar med stor skicklighet bilder i månsken, mot solen och huru som helst, men de ha blott den lilla egenheten att hans visserligen vackra fru är med på dem alla. Vid en utställning skulle bilderna heta: »Fru med fyr torn», »Fru med brottsjöar», »Fru med upptäckande lots».

Jag har tidigare berättat att en tysk journalist, hr Heinz Sachers, reser med. Det är en tilldragande yngre herre, som befinner sig på en spekulationstripp. I sällskap med en glad löjtnant v. Gusmann, en kinematograf och en reservoarpenna korsar han nämligen de tyska kolonierna och tar films i massor. Senast hafva de på stepperna i inre Sydväst knarrat ett par tusen km i oxvagn, fångat vyer från fjärran farmer, diamant-

Typisk kafferby nära kusten.

driften bortom Lüderitzbucht, ovambos, hereros och hottentotters hemlif o. s. v. Nu skola de fortsätta i Tyska Östafrika, börjande längst norrut vid Kilimandjaro. Afsikten är att med bilderna förtjäna pengar i hemlandet. Det är icke omöjligt att deras produkter nå äfven upp till oss. Sachers skulle helst öfverallt följa med såsom conférencier, men jag tror detta icke lönar sig. Samtidigt skrifver han kolonialbref till en byrå i Berlin, som betalar honom 3,000 Rmk för tio korta artiklar hvilka som jag nämnt ingå i trettio blad.

Löjtnanten, som följde oss från Sydväst, gick vid East London åter i land med en liten koffert i handen, för att som det hette per järnväg fånga in oss i Durban. Men han kom icke. Kompanjonen är emellertid fullkomligt sorglös. »Han stiger nog någonstädes ombord igen, han bummlar väl på något ställe.»

Det är en treflig duo, dessa två germanska ynglingar, som lefva vagantens fria lif men tillika arbeta tappert och tråget. Sachers sänder också reseepistlar till några tidskrifter, »jag måste förtjäna 3,000 Rmk till, för att nästa år kunna ta Kamerun och Togo».

Vi ha i musikrummet etablerat gemensam byrå. Skeppsdoktorn kommer emellanåt in och skymfar oss för »det förb. skrifvandet». Men det är endast afund, ty den hyggelige mannen har ingenting att göra. Här-omdagen fick han dra ut en negertand och strålade i flera timmar.

Också lättar det honom att få dela ut kininkapsyler. De förtänksamma bland oss taga nämligen kinin i förebyggande syfte, emedan vi närma oss malarians bästa

kuster. Och enär jag för tolf år sedan höll på att aflida i den trefliga åkomman, af typen tertiana, hör äfven jag nu till de förtänksamma. Myggor surra redan i våra kabiner, men det är ännu icke Anopheles, den riktiga.

En högst angenäm ny reskamrat är hr Otto Gerlach, f. d. skådespelare och en af Tysklands mest bekanta recitatorer. Han är redan en 55 års man, men rörlig och vaken så att det lyser om honom. Det är sin andra stora Afrikaresa han nu gör. Också han skrifver korrespondenser — mycket njutbara, att döma af ett par som jag såg — och tar med sin 1,200-marksdosa de härligaste bilder. I fosterlandet gör han sedan turnéer — den senaste omfattade 57 städer —, får resan betald och litet till, och far så ut igen. Ganska mycket för en man i de åren. Men det synes icke besvära honom och han tog på fullt allvar upp mitt förslag att vi två om några år skulle göra en gemensam sydhafstripp.

Det är underbart trefligt att höra Gerlach tala om sina teaterminnen. Han har bl. a. tillhört samma trupp som Maximilian Harden förrän denne lämnade tiljan och blef politiker, och berättar om honom de intressantaste enskildheter, säkert okända för de flesta. Han har ock varit med om invigningsspelet i Deutsches Theater i München och skildrar i detalj huru det kom sig att detta stora och efterlängtade konstens tempel blef hvad det nästan genast öfvergick till — varietélokal. Han ger de mest kuriösa och målande interiörer ur intrigspelet och korrupsionsväsendet vid de stora scenerna, kort sagdt han förstör den ena kvällshvilan efter den andra, rycker skrämnd till när klockan slår 11,

men måste ändå fortsätta någon halftimme. Det är renaste konstnjutningen att lyssna till honom. Hans stämma är ännu frisk och klingande. Åhörarna äro vanligen tre: fru Tuaille, Sachers och jag, och på bordet stå fyra glas rödvinsgrogg. Frun jag nämnde är en sjuklig äldre dam, gift med en af kaiserns hofskulptörer och en sympatisk, stilla varelse som älskar långresor och världshaf lika som saligen försvunna Mère triple, men på ett mindre bullersamt sätt.

I sin ungdom har Gerlach i två år studerat vid polyteknikum i Zürich och bevarar ännu från Fiedlers föreläsningar de koniska sektionernas hela skönhetsvärld.

Jag har enträget uppmanat honom att skriva och ge ut memoarer. »Ach, lieber Doktor, jag kan inte boxas med förläggare.» Nå men det funnes väl ock sådana, hvilka man inte behöfde boxas med? »Ja kanske nog, men hvar?» Och med en Hamletgest beställer han undantagsgroggen nr 2.

Doktor Ebert, en bakteriolog, som regeringen sändt ut för att i Sydväst studera de ständiga tyfusfallen och i Östafrika en häståkomma, säger sig ha fått sömnsjukan. Han somnar nämligen alla dagar efter middagen och sofver också om nätterna. Vi frågade om han sett flugan — *Glossina palpalis*, som vållar den svåra sjukdomen — och han erkände sig en afton ha skådat den, i två exemplar som hela tiden flögo parallellt, fram och tillbaka öfver bardisken.

Samma herre hör till ett sällskap af fyra fria själar: en lång advokat, dennes fru och hennes väninna fröken Sophie Susanna v. Braun, hvilka föra mera oljud

än hela det öfriga fartyget inklusive vinscharna. Senast angifna dam reste ut som examinerad sjuksköterska, men trädde aldrig i tjänst, eftersom det var roligare annars, och återvänder nu per adress Neapel. Hennes specialitet är att välta bord och fälla kaffekannor i däckets och hon är stewardernas fasa. Sophie Susanna är emellertid i full färd med att förälska sig i bakteriologen och denne säger icke nej därtill.

Således är allting ganska bra ställt ombord och med läsarens vänliga bistånd återgår jag till Afrika-resan, som vid detta laget åter tangerar Portugal, för tredje och största gången. Ty redan skymtar en hög, brandröd strand med trädgårdar och villor öfverst. Det är hamnen Delagoa bay och staden Lourenço Marques.

Det sistnämnda är ursprungligen namnet på en köpman och brigant, som år 1544 med bössa i handen underrättade traktens invånare om att de numera tillhörde Hans Majestät Konungen af Lusitania. I några, som icke genast uppfattade detta, sköt han ett hål.

Det ljusnade.

Konung Nhangas nio gemåler.

Portugisiskt fort. Hjord af gnu-oxar.

XIII.

HOS LASSE MARKUSSON.

Det härskar en spännande rivalitet mellan babords- och styrbordshalsar på Tabora hvarje gång vi skola lägga till i en hamn för längre uppehåll. Ty vätter babord mot kajen, få de halsarna inte sofva om natten, medan styrbordshalsarna ha sina hytter ut mot vattnet och slippa en mängd buller, som fyller landsidan. I Lourenço Marques låg kajen egentligen om styrbord, men kaptenen exekverade en sympatisk kurva och babord blef kajreling. Det gällde fyra nätter och vi högermänniskor välsignade befälet.

I negerhamnar är oljudet starkare än i andra. Våra vänner kaffrerna sjunga och hvissla t. o. m. i sömnen. När nattlossningen (från 7 till 1) skulle vidtaga och de svarta fingo för mönstring ställa upp sig i en tvåhundra man lång rad, blef larmet ofantligt. Men synen

var ock ganska märkvärdig. Trots glödlamporna i magasinshörnen och på kranarna var platsen tämligen mörk och i sina grågula lumpor flöto de tvåhundra dunkla figurerna ihop till ett vaggande streck, som utan afbrott skrattade och skrek, medan de portugisiska och engelska arbetsbasarna gingo utmed ledet och antecknade numren. Namn ha de svarta icke, men hvar sin pollett. När kontrollen var undan, löste sig raden upp i klimpar som rusade till olika fordon, vinschar och lastluckor och så vidtog annan musik.

Kaffreerna arbeta under oafbrutna rytmiska rop, som fortgå också då kroppen icke anstränges utan männen hvilade mot sina skottkärror eller inväntade ett tungt stycke som vinschas ut. Vanligen bildar deras ganska entoniga refräng ett slags vexelsång, där enstaka höga röster falla in och flertalet i ett djupare läge oafslätligt upprepar samma figur. Alltsamman påminner både till takt och melodi helt nära om vår gamla bekanta: »Bror Bellman, bror Hallman och bror Kexell». I kombination med kommandohojtet, skällsorden, maskinbullret, kettingarnas rassel och skramlande sakers fall mot kajen fyllde emellertid Bror Bellman blott ut sin andel i en afgrundssymfoni, som i gryningen hade repris. Vi fingo lossa 2,000 tons gasrör, spårvägsskenor, ångpannedelar m. m. och det tog tid. Ibland grofgodset expederades också två pianon, hvilkas kajduns och öfriga behandling man med hisnande melankoli iakttog. Sedan kommo järntråd, slät och taggig, jordbruksspadar, vinkeljärn, enkla och dubbla T-järn, kolsyrebomber, syrgasbomber, trädgårdsstolar, bisquiter, tändstic-

kor, likörer och midt i det öfriga en jättestor elektrisk transformator, som med sin låda nästan fyllde ut lastluckan och gjorde hela negerstaten moltyst för en rad ögonblick.

Allt detta till Lourenço Marques — på svenska Lasse Markusson — allt detta till en by som har knappt 10,000 invånare och utgör en obskyr håla? Nej mitt herrskap. Det bör ihågkommas att orten är hafshamn för Transvaal. Det är till Pretoria och Johannesburg de många donen föras. Engelsmännen ha här gjort ett märkvärdigt kontrakt. De garantera att minst 55 procent af Transvaals export ledes öfver Lourenço Marques. I vederlag äga de uppsikten öfver järnvägen i fråga och hafva förvaltningen af hamnen. Till följd häraf ställes denna nu i ett mönstergillt skick, en stor bangård är under byggnad och allt ordnas för den dag då England kvittar sin fordran i Portugals statsbankrutt med att anamma hela provinsen Moçambique, hvars officiella namn numera är *Estado d'Africa oriental*.

Längre mot norr ligger det portugisiska Beira, som på samma sätt utgör Rhodesias hafsport och redan har järnväg till Salisbury och Bulawayo. De komma att i en snar framtid växa till världshamnar, de gudsförgätna två kustnästena, och likasom mitt besök i Lobito var ett farväl till dess obemärkthet, sker ock strandgången i Lourenço och Beira uti deras romanska dunkels sista timme.

»Hvad gör man i afton?» lydde den alltid rörliga eskulapens fråga vid första dagens afternoon-tea. De vanliga firmorna slogo sina snillen samman och resul-

tatet vardt kino. Inte för att det fanns något annat. Icke så mycket som ett hederligt tingeltangel. Kine- matografen i Lourenço har dock såtillvida en högre karaktär som den spelar endast en gång dagligen, kl. 9 e. m. Lokalen är en förvånande elegant salong med 600 platser och en bak- grundsläktare för negrer. Det är i själfva verket or- tens teaterhus, men de få ingen trupp att spela här, emedan portugiserna sin vana trogna skörta upp re- sande sällskap med alla möjliga pålagor. De torde dessutom fordra fribiljetter för hela styrelsen, hela po- lisen, hela brandkåren och halfva den öfriga befolk- ningen. Så framställde för oss en engelsman sakläget.

Förutom 24 besökare från Tabora fyllde ett fem- tiotal ortsbor sin andel i tomrummet, när en skallig herre af härjad typ tillsam- mans med en mulatt steg fram i orkesterkryptan och intonerade *Solvejgs sang*. Den härjade satt vid pianot och halfblodet strök violin. Låten i sångens mellan- sats hoppade de öfver, ty den gick inte för mulatten, men det långsamt sorgmodiga togo de åtta gånger och ändtligt kommo bilder på duken.

Lasses skönaste hos fotografen.

»Cornwalls klippor.» Filmen var genomdragen af täta vertikala sprickor (»verregnet» sade Sachers att det kallas på kinematografspråk) och däremellan trekantiga hål, hvilka lifligt vittnade om att Europas aflägsnare bergsbyar redan sagt densamma farväl.

Därefter uppstämde orkestern marschen ur Tannhäuser, hvarvid mulatten obemärkt tystnade, satte sig och sidlänges kröp bort, under det pianoherrn majestätiskt fortsatte med basoktaver af egen uppfinning. Samtidigt vidtog en filmpjäs — en djäfvulsk förledare, hans framfart och hemska slut —, som var inspelad i ett exotiskt landskap och verkade Fantomas med spansk peppar. När bofven och den bedragna äkta mannen rullade om hvarandra, ljödo från negerläktaren bifallstjut och uppmuntrande rop, under det pianisten i anseende till den sig närmande tragiska upplösningen återgick till Solvejgs sang.

Oss skänktes ännu tre långa nummer och vardt i allt en mycket underhållande kväll. Som slutmarsch gafs »Das haben die Mädchen so gerne», hvare mulatten åter deltog. Någon klappade och då reste sig pianisten, vände och bugade. Det låg i den simmiga blicken rester af ett fyratioårigt utför på norra halfklotet, stolta ackompanjätörsdagar, varietétider, krog-hack och bordellslammer.

»Men hvart gå vi nu?» Firmorna beslöto sig för den bästa baren i närheten, kallad Franska konsulatet. Barerna i Lourenço äro ungefär femtio och bestå mest af ett enda stort rum i trottoarens plan, med dörren ständigt uppslagen. Väggarna prydas af bilder ur Gar-

tenlaube och Moderne Kunst, dyrbart inramade. I en vrå står papegojburen, i en annan pianinot med ru-letten på locket. På golfvet leka tre hundar och en schakalliknande enögd katt. Bakom disken tronar engelska fröken som kan portugisiska, och som servitös fungerar tyska fröken som kan franska. Varorna äro ej billiga — en flaska soda 9 pence, ett glas bols 1 sh. 3 pence — men inte heller omåttligt dyra. Och märk fenomenet: drickspengar mottagas icke.

Vistelsen afbröts angenämt af att tyska fröken ropade: »se ett sådant djur Ido leker med». Ido var katten. På golfvet mellan våra stolar framkraflade en af de afrikanska kackerlackorna (längd 6,5 cm., bredd 4, tjocklek 0,8) och längre bort trippade en annan. Ido bet i den ena, men vågade icke taga den hel. Engelska fröken fann scenen förtjusande, tyska fröken sade ingenting, men firmorna betalade.

Diskfruntimret gaf oss till afsked sitt visitkort, så lydande

LITTLE LILY

LOURENÇO MARQUES

och utan att fullt fatta hvad allt detta litterära minne kunde gömma af lycka och ve svunno vi hän i den försonande natten.

Det var Franska konsulatet.

Vid vägen till hamns fingo vi godt kaffe uti en af kioskerna på Praça Mucinho d'Albuquerque och värden bragte oss de senast häftena af L'Illustration och

Graphic, visserligen 3 veckor gamla, men för oss färska som dagens blad.

Apropos detta utkommer å orten måndag och torsdag en tidning »Lourenço Marques Guardian». Den säljes i lösnummer af kolportören Bambusio, en fezbehängd karl som verkar bastard mellan indier, arab

Kaffemor stöter majs.

och suaheli. Huru han kommit sig till tre föräldrar kan jag inte förklara. Det ges i dessa trakter så många underligheter. Khartumhjälten Gordon har i tiden skrivit en bok om ögruppen Seychellen som ligger här ute, i nordost. Han anser paradiset ha befunnit sig där och att de tidigare människorna varit hermafroditer, hvilket en del drag hos vissa negerfoster ännu skulle tyda på.

Emellertid ville jag säga att man måste uppträda partals för att hos Bambusio köpa lösnummer, ifall man inte har jämna pengar. Den ena bör vara atlet och har att hålla mannen, medan den andra, som bör vara matematiker, räknar ut huru många reis man bort få tillbaka på sin engelska halfshilling. Bambusio är nämligen en bedragare och löper som två antiloper sedan han slängt slantarna i handen på en. »Lourenço Marques Guardian» är emel-

lertid icke någon dålig tidning och denna är dess tionde årgång. En del af texten är portugisisk.

En staty pryder samhället och den är år 1910 i hamnskvären rest till minne af guvernören Antonio Ennes. Nere framför sockeln höjer en negress med ett tjockt leende fridens alltid till hands varande palmblad. Uppe står mannen själf i långrock m. m. och *pincenez*. Konsthistorien lär faktiskt känna ett par liknande fall, men sällsynta äro de och det bör inregistreras att Lourenço Marques besitter ett.

Likväl är instrumentet utan glas. Tomma bågarna afteckna sig lögnaktigt mot skyn. Ock i så måtto är Antonio Ennes staty originell att hufvudfiguren, som i vänstra handen håller en bok, med den högra dessutom stöder mot ett välfyllt litet bokskåp. Man har önskat visa att den här portugisiska guvernören, han hade böcker han, som han läste i och allt. Icke utan rörelse mottar man det afsedda intrycket.

Hvad negererna mena om kvinnan med bladet har jag ej hört, men de uppges sakna hvarje sinne för allegorisk framställning. Sålunda ha t. ex. tyskarna både i öst och väst begått den psykologiska dumheten att resa symboliskt tänkta grupper. Negrerna göra sig permanent lustiga öfver dem. I Daressalam bär Wissmann-monumentet öfverst på en klippa hufvudgestalten i tysk militärdräkt. Litet lägre ned ses ett fallet lejon, öfver hvilket en negersoldat sänker fanan. De svarta säga: han däruppe har flytt undan lejonet och negern har dödat det. I Windhuk åter finnes ett krigarmonument med en stående och en stupad tysk. Det lär

inte gå ett enda par svarta förbi utan att peka på den fallne och yttra: den där dödades af min far, min bror, mig själf, eller ock: så där skola vi ännu göra med dem alla. En effekt, hvars ständiga upprepning skapar opinion och framför allt inte har det ringaste gemensamt med vördnad eller fruktan.

Det är nog en besynnerlig stad, detta gamla och snart nyfödda Lourenço. Man ser om kvällarna ändlösa, snörråta rader af elektriska gatlyktor, men nästan inga vandrare och absolut ingen åkare. Ur någon gränd kan en mörk figur ljudlöst dyka fram, men det är icke den emotsedda banditen utan en renhållningskarl med ämbare. I en port, som man passerar, samtala sakt två långa kaffrer. Det är nattvakter som bevaka ett bankkontor. Blott ur barernas ljusa dörrhål tränger skrål, men också det märkvärdigt dämpadt och snabbt upphörande. Vid ett hörn vänta tre ricksha-boys. De sitta på gatan och sofva med nackarna mot källarkanten. Tänderna lysa i lyktskenet. De vakna af ens steg, rusa upp och när man går förbi, fråga de en halfhögt någonting. Sedan sätta de sig igen, lägga nacken till rätta och somna.

På ljusan dag är det icke mycket lifligare — från-seedt hamnen — och på hufvudgatorna, t. ex. i eucalyptusalléen framför posten möter man ungefär tre varelser per 100 meter. Bland dem gå småsjungande zulukvinnor, som bära en kalabass på hjässan och i ryggsäcken en arfvinge, hvars svarta klot med de blanka ögonhvitorna stillsamt söker vinna en överblick af världens gång bak mamma.

Hela orten gör intrycket af omätlig areal och ungefär en half vånings hushöjd. De strödda dubbelétagererna stora icke. Jag har aldrig sett en så tunn stad som Lourenço Marques.

Ett litet paradis inne i staden är botaniska trädgården. Vinterfloras rikhet låter en ana sommarens. I en inhägnad promenerar ett sällskap strutsar och i närheten spelar ett band svarta musikanter med hvit dirigent och *hvit trumslagare*. En ortsbo berättade att

Hufvudskålar.

nog äfven denna funktion i tiden skötts af negrer, men dessa funno det så obeskrifligt roligt att slå bastrumma, att de omöjligt kunde hindras dundra hela stycket och alla stycken igenom med största kraft. På musikaliska och ekonomiska grunder måste denna post alltså fråntagas den svarta rasen. Annars blåste de helt bra och första trumpeteten himlade med ögonen så att det ryste i barnsköterskornas barmar.

När jag från en promenad återkom till båten pågick vid kajen en liflig handel. Negergossar sålde kameleonten. De stolliga djuren lågo i rader längs betong-

kanten, tjuvdrade vid ägaren medels ett snöre om kroppen. Prix fixe sixpence. Man köpte naturligtvis hvar sin bijou, ungefär 30 cm. lång från näsan till andra spetsen. Nöjet bestod i att ställa kameleonten framför en och kittla honom på ryggslutet. Då inträffade ögonblickligen tre ting. Svansen rullade ihop sig som en brandkårs slang, det gröna kräket blef brunviolett (dock ej öfver hela skinnet utan längs symmetriskt liggande fläckar och strimmor) och pupillerna började spela. Innan kameleonten gör sig mödan att vända på hufvudet söker han se sig om med de utstående globerna. Ena ögat vrider sig utåt mot höger och snedt bakut. Med det andra vill han glo öfver sin nacke. Först då dessa rullningar befunnits fruktlösa böjer sig halsen åt sidan. Löpa undan gitter han icke. Slutar man kittla honom, varder han omedelbart igen grön, lugn och raksvansad.

Några togo sin nya vän ned i hytten och beslöto hålla honom i nöd och lust, anskaffa flugor och småle åt guanon. Jag tror mig för min del inte kunna sofva godt med en kameleont. Vakna vid midnatt af att en kal svans ringlar sig kring ens öra och en kall tungspets söker flugor i ens ögon är sådant som man kan undvara. För öfrigt erbjuder det svårighet att bringa kameleonter lefvande till Europa. De dö vanligen vid ekvatorialbältet. Jag lade alltså min vän i rockfickan, gick i land och planterade ut honom vid Antonio Ennes, sedan jag genom ett mildt afskedsnyp fått honom att ännu en gång slå om från manganat till permanganat.

Natten till söndag var lossningen all och vi hade kunnat resa. Men en tysk rikspostångare får icke lämna hamnen före tidtabellens afgangsdag — får märkligt nog ej heller komma för tidigt fram — och sålunda lågo vi stilla inpå måndagen.

Det var synnerligt fridfullt ombord. Man kände det som på en välförsedd landt gård vid hafvet. Delagoa bay plaskade i små kyrktidsvågor, vintersolens

Från villan till motorbåten.

sken gaf dager af nordisk högsommar och ledigt folk manövrerade som hemma i enkla kuttrar. Att dessa buro latinsegel störde icke, det hade ju kunnat vara säsongens mode. Att en kapsejsade och flaskhalsar hoppade kring slupen, det störde inte heller. Ty herrskapet med motorbåten fanns också här till hands.

Fjärdens sydstrand var väl litet rödare än vi äro vana vid. Men det gröna låg skärgårdsfagert mot sanden och fästet flöt upp däröfver i Östersjöhimmels tunna blåhet. Ett gammalt skepp, som strandat mot dynen och lutade inåt land, var nu vid ebb bart skrof

ända till kölen och det sam något af hvilodagars hvilodag öfver dess bruna lastbuk, den där icke mera skall fylld och saltsköljd söka världen.

Som ett småleende fjärran från kom ljudet af dragspel å något af fartygen västvärt. Till nordnen längtade jag icke, men hemkustens helg steg objuden för min syn och gestalter med den. Jag hade velat svänga en jätteflagga, så hög att någon grann flik skulle fladdrat öfver Gråhara-strecket och två eller tre människor hemma ropat: »Hej, där viftar G. M. i Delagoa bay, hej!»

Söndagsseglare utanför Lourenço Marques.

Det mötande Beira.

XIV.

VID LANDET OFIR.

Vi styrde norrut.

Inhaca kalla de en smal tunga som skyddar Delagoa Bay för sydosten. Ute ur det öppna dyker hon än en gång upp i en namnlös ö, som liknar St. Görans drake. Hufvudet, af kal gul sand, hvilar halft i vattnet och ena ögat, en gropskugga i dynen, glor mot norr. Från nacken höjer sig i långa bukter den mörka kroppen, skogmantlad, och på den första ryggskölden glimmar som en infattad briljant Lucifers eld i ett torn.

Förgäfves sökte kikaren en boning, en uthuggning, ett fiskeläge — allt utom fyren var dåsande midgårdsorm och inga kryp kraflade på den. Sjökortet underrättade mig senare att engelsmännen äga också

den holmen och ha döpt den Inyack, ett barbariseradt Inhaca, som väl i sin tur är en förvrängning af någonting mycket gammalt.

Tätt om styrbord strök det slutna gapet och oceanen kom åter emot oss som en god, vyssjande moder. Sakta tog hon en i famn, vaggade och sjöng och det kändes hvilsamt, rent och förtroligt.

Det var en märklig del af Afrikas östkust vi nu närmade oss, Zambesis delta. Till själfva hufvudmyndningen — Chinde, Quellimane — var ännu tre dagars håll, men svämsanden ligger redan utanför Beira och det vore vår nästa hamn.

Zambesi kommer efter Nil, Kongo och Niger såsom nr 4 af Afrikas storfloder. Hennes hufvudåder är 2,660 km lång, alltså två gånger Rhens, och hennes tilloppsbäcken blott föga mindre än Volgas. Hon är ingen gletschersmältornas och bergbäckarnas flod såsom Nilen, utan samlar stillsamma vatten ur Angolas platå, ur Rhodesias fjärrbygder, ur Betschuanalands vidder, ur Nyassa och trakterna upp mot Tanganyika som icke vet hvart den skall rinna. Men skön och strömstark flyter hon mot hafvet och störtar i Victoriafalls öfver jordens mäktigaste erosionströskel. Det stora lugnet vinner hon först nere i portugislandet och breder ett stycke från kusten ut sina många bäddars solfjäder.

När en sådan herrans älf strömmat i tiotusende och tiotusende år, har hon bragt mycket med sig. Icke blott vatten utan berg. Nytt berg och gammalt, frostvittradt, vindmalet, ökenbakadt. Hon har löst upp

Kalaharis packade dyner och sugit de oräkneliga milliarderna fina korn in uti sina hvirflar. Hon har fått opalens färg, mjölkens färg, ockrans och lerans och först långt nere, längst nere låtit kornen sjunka igen. De ha bildat sugsand mellan de slingrande armarna, ebböar och dolda bankar, ur hvilka blott hafvet i storm drifver något upp.

Zambesi, som vi kuststrykare knappast ens få se, anmäler sig långt ute till sjöss. Vår ångare stäfvar mot Beira. Ännu skymtar inget land, men det oroliga vattnet har fått en nyans som vi inte mött förr, något man ville kalla mjölkgrönt.

En dubbel hvissling på kommandobron, en man skyndar fram öfver backen och lodet går.

»Dödig Fodn» ropar han. Gubben är från tyska Waterkanten och vet att kaptenen förstår honom. Dödig Fodn är Dreissig Faden. Det betyder 150 fot. Så litet! Och därute hade vi 2,000 meter till botten.

»Dödig Fodn nomals.»

»Dödig wiedrum.»

»Säbnuntwintig.»

»Fifuntwintig.»

Maskinen saktar.

»Fifuntwintig.»

»Achtain.»

Maskinen saktar ytterligare.

»Viertain Fodn knapp.»

»Tvölv Fodn.»

»Tvölv Fodn» sjunger han entonigt utdraget flera gånger, så som jag tänker gossen Samuel Clemens i

tiden på Mississippi hörde flodbåtkarlarnas ständiga »mark twain».

»Tvölv Fodn — — *tain*» ropar han plötsligt. Det är tio.

Stopp.

»Tain knapp.»

»Neen Fodn.»

Back i maskinen. Signal till ankarvinschen — krrrtsch — och där ligga vi. Med Indiska oceanen omkring oss, fri horisont åt alla håll och icke mera vatten under kölen än hvad båten själf är djup.

»Och hvad blir det sen?» frågade jag gamle Johann som putsade mässing vid rökhyttsdörren.

»Sen? Sen blir det naturligtvis flod och då gå vi in.»

Javisst. Efter fem timmars behaglig hvilva satte vi kurs på land och en tunn strimma bådade kust. Den var så låg att man inte ville tro det. Någon hemlig vall skymde verkligheten. Men i det låga kröp en rad hus fram, en silhuett af tak och trån och en kaj och två ångbåtar. Farten saktade, ankaret spelade och där lågo vi stadigt på Beiras redd, mogna för alla de svarta öden och äfventyr himlen funne för oss lämpliga.

De voro nog icke många. Vi firmor stego i en benzinbåt, som styrdes af en grek och chaufferedes af ett par kaffrer — de lära ha talang för motorer — och med ett beställsamt knatter sneddade vi öfver till Afrika. Här måste alla farkoster också i lugnväder röra sig som hundar, halft med sidan förut, ty tidvattnen strömma af och till med en besynnerlig kraft. Dessutom vältra

sig frigjorda flodmassor ut genom hamnen, så att vid ebb en ännu större drift pågår än annars. Man kan se träns och kokosskal och kanotbitar rusa ut mot hafvet som om de flydde.

Beira lär ha 1,000 bofasta invånare. »600 negrer, 200 portugiser och 200 hvita», sade löjtnant v. Gusmann. Denne uppgaf äfven såsom orsak till hafvets fula kulör att »det ju är här portugiserna bada». Detta är dock en af dessa billiga insinuationer Europas öfriga folk ständigt tillåta sig. För min del är jag öfvertygad om att portugiser alls icke bada i detta haf.

Hvad som emellertid utgör Beiras största egenomlighet är att staden och en stor del af bygden ej förvaltas af portugisiska regeringen utan innehas af ett aktiebolag, Companhia de Moçambique, hvars chef till synes är portugis och hvars pengar äro engelska och franska. Nästan hela den vidsträckta kolonin Moçambique, stor som Skandinavien, är på detta sätt utarrenderad åt privatsyndikat (utom det sagda fungera Companhia de Njassa, C. Zambezia, C. Inhambanê och C. de Gaza). Dessa betala Portugal årliga arrenden och hafva inget annat intresse än att suga ut landet och dess svarta befolkning. Negrerna här skicka sig såsom de gjorde det för 100 och 200 år sedan, d. v. s. slafviskt skyggt. I Kaplandet och Natal vandra de på trottoarerna bland de hvita. Här få de bestiga gångbanorna endast för att komma in i husen och ut tillbaka. I Beira träder ingen neger fram till en disk eller en postlucka så länge en hvit står där.

Belysande för handelskompaniernas suveränitet är

att t. ex. Companhia de Moçambique ger ut egna frimärken och brevkort för Beira, medan regeringens frankotecken icke gälla. Såsom på ironi har kompaniet efter Lissabonrevolutionen 1910 i likhet med höga kronan låtit anbringa ett rött eller grönt »*Republica*» snedt öfver märkena. Detta betyder absolut ingenting, ty originalklichén bär af gammalt hvarken någon kungabild eller ens Portugals namn, utan ett lokalvapen med två elefanter och texten »Companhia de Moçambique», rätt och slätt. Sällskapet har väl i alla sina dar utgjort en republik. Men den lilla stämplingen lönar sig — jordens fem millioner filatelister måste anskaffa kompaniets frimärken en gång till.

Beira äger ungefär samma form och utsträckning som Kaskö. Stadens fäder ha anlagt en långsmal centralpark af tamarinder, hvilka ut mot sjön stå som en kuliss. Bakom denna fyllas emellertid inga förväntningar, utan där tar släta Afrika vid utan minsta komplimang. Som rester af ett fordom rikt hufvudhår straltar ställvis en gles palmstubb mot luften, annars är det den oförställda milsvida steppen, där man framtill ser negrer luffa och mot fonden små rökar bolma i gasset.

Gatorna i Beira — en lång och flera små — hafva goda cementtrottoarer. Körbanan är af djup, mjuk sand och ingen går i onödan öfver. Af hästar, mulor o. d. ses ej en skymt. Trafiken försiggår, likasom å en del andra afrikanska småorter, enligt trolleysystemet, som i sanning är särdeles praktiskt där arbetskraft fås nästan gratis. Längs midten af gatan ligger ett primitivt

smalspår (55 cm:s vidd), på hvilket dressiner skjutas af kaffrer. Dels är det varufordon, dels personvagnar. Dessa senare äro syndigt bekväma att sitta i. De ha soltak och rymma två à tre personer i bredd. Baktill finnes den tvärstång som negerparet fattar.

Det bär af med en betagande fart och det enda genanta är afstigningen. Ty lyfter man handen eller ropar för att signalera stopp, fatta negrerna det som

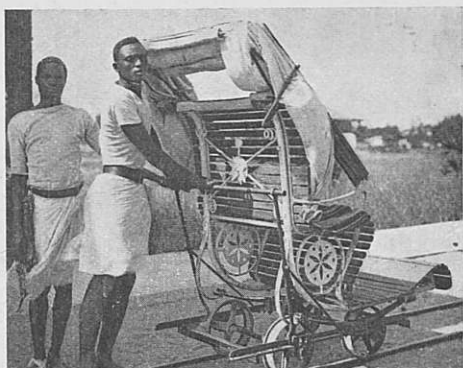
En gles palmstubb stretar mot luften.

ett uttryck af entusiasm, hojta högljudt tillbaka och spänna i med dubbel kraft. Vi lärde oss aldrig huru man skall stanna en trolley, utan nödgades vanligen åka ända tills stan tog slut. Och sedan tillbaka tills den igen tog slut.

En af firmorna försökte hoppa af i flykten. Han föll visserligen mjukt, men ännu följande dag rann det sand ur fickorna. Kaffrerna hade oerhördt roligt, slog sig på knäna och uppfattade tydligen saken så att vi två andra i kärran hade kastat ut vår kamrat. Observeras bör att alla trolleys äro privata. Man kan icke

utan lokala relationer, t. ex. per tyska konsuln, bestiga en af dem. Hvarje ekipage bär en hel mängd små nummerplåtar och det betyder att de och de herrarna dela den vagnen. De betala trafikafgift till kompaniet, men ingen lega per gång.

Då anläggningen är enkelspårig och omfartsstäl-
lena ligga glest, kunna kollisionstillbud icke undvikas.
Därvid gälla vissa regler. Lasttrolley backar alltid för

Spårvägarna i landet Ofir.

persontrolley. Af två persontrolley's backar den eventuellt mindre besatta. Mötas lika stora sällskap, krusas det ömsesidigt, hvarefter båda backa. Sedan rusa de fram igen och den vagn, hvars negrer varit ras-kare, får därpå avancera. Så utlades saken af major domus på Savoyhotellets restaurang, hvilken nämnes såsom ett af de ställen i Beira där man vid en växling får rätt igen.

Vid en punkt af hufvudgatan ligger finkan — alldeles som i Kaskö — och den har två runda gallerglug-

gar, genom hvilka negerfångar klagande räcka ut små flätade väskor. »Köp nu, very good Massa. En shilling paret.» Det mot järnet tryckta ansiktet bär ett lidande uttryck. Likväl är alltsamman ett skoj, hvilket

Finkan i Beira.

ock den välfödda fångens efteråt grinande uppsyn styrker. Väskhandeln är nämligen vaktens affär. Han köper pjeserna på torget för några reis och har sedan inhysingarna att med god vinst sälja dem gallervägen. Mannen stod hela tiden vid hörnet och kontrollerade.

Två af Taboras damer kommo ombord med en dyr laddning portugisisk fångslöjd och hatade oss på kvinnors vis när de fingo höra sammanhanget. För öfrigt tror jag att karlarna i häktet alls icke voro några fångar, utan momentant inpraktiserade husnegrer, som vakten hyrde för sådana dagar då de goda Europa-passagerarna väntades.

Förhållandena i småstäder skapa ofta något främmande kombinationer af varugrupper i butikerna. Vid storgatan i Beira har man i den vägen känt inget tvång. En affär säljer järnvaror och potäter. En perukmakare sköter i raksalongen tobakshandel och bar. I en bod får man vykort, skjortor och frukt, i en annan skoplagg och fisk. Jag gjorde ett fantastiskt försök att leta fram en bokhandel. Det lyckades. Midt inne i ett slags varuhus, där det till en början fanns koffertar, borstar, hattar och lås, var en half disk belagd med engelsk litteratur, fördelad i de från Kap uppåt sedvanliga grupperna: böcker à 6 pence, 9 pence, 1 shilling.

Där fick jag lösnummer af Beiratidningen (*The Beira Post*), som på tredje sidans sista spalt har portugisisk text med det viktigaste ur den engelska. Här måtte således finnas ett par litterata lusitaner. Kanske fördrifna monarkister med fäderneärfd bildning. Bladet innehöll en mängd för oss nya telegram och lästes med vördnad. Den som dagligen får sitt färska blad kan knappast helt tänka sig in i vårt journalistiska läge. Vi äro komplett okunniga om hvad som i världen sker. Blodsdådet i Sarajevo meddelades oss per trådlös telegraf utanför Svakopmund dagen efter hän-

delsen. Men alla andra notiser ha stannat bortom horisonten.

Hvad mig personligen beträffar, van att dagligen tugga några inhemska och några utländska blad, har det miraklet inträffat att jag kan behärska min melankoli, ja hemskt att säga icke ens saknar lektyren. Mitt herrskap, vågar jag hoppas att bli trodd när jag förkunnar att *man kan lefva utan tidningar?* Och detta fastän man hemma dundrar och gnisslar när bladet dröjer 15 minuter utöfver vanlig tid.

Så smattrade vi igen ut till Tabora. Båtkaffrerna buro nu hvar sin halfva cigarrett bakom örat och greken rökte cigarr. Där hade alltså någon Maecenas nyss strukit i farvattnet. Vi kunde icke vara sämre. Negrerna erhöello en hel cigarrett per man. Den kröp in vid det andra örat. Och greken fick ett par cigarrer, med villkor att han omedelbart tände den ena och stack den i sin lediga mungipa utan att aflägsna den tidigare pjesen. Mannen gick ytterst motvilligt in på arrangemanget, men då han i nekande fall gått miste om cigarren n:r 3 var där ingen annan möjlighet. Högbåts-Fritz, som tog emot oss vid trappan, trodde att motorkaptenen blifvit tokig. Denne bolmade emellertid kallblodigt sina två Bismarckpinnar på en gång, men så snart sista man var ur båten, flögo de. Bak hvar sitt öra.

Beira på afstånd var emellertid nu ganska tjusande. Kvällsskenet gaf med långa skuggor en orientalisk relief åt det lilla husgyttret, tamarinderna fingo något af åkallan öfver sina lyfta grenar. Slättens färg blef himmelns: rökiga purpurstrimlor glödde en stund.

Det var en indisk afton, det kom med ens öfver mig när jag bland de till kvällsbön på däckets hukade fezerna såg en goamans turban. Det var himmeln från Agra, sådan den lyser på en bild i mitt hem. I de tider Portugal härskade öfver hafven och byggde städer upp längs Zambesi, städer som ha endast namnen kvar, var allt detta Indien.

Det var fjärran och främmande tider. Och före dem lefde mycket. Alltsamman kom nu på en gång farande, kom samman uti Beiras solfallstimme och fyllde sinnet. Det var profetens stund och alla sjäalars vaka.

»Konung Salomo byggde en flotta i Esjon-Geber, som ligger vid Elot, på stranden af Röda hafvet i Edoms land. På denna flotta sände Hiram af sitt folk sjökunnigt skeppsmanskap, som åtföljde Salomos folk. De foro till Ofir och hämtade därifrån guld, fyra hundra tjugu talenter, som de förde till konung Salomo.» Så berättar första konungabokens nionde kapitel.

Hiram var konungen af Tyrus. Hans folk hade ofta besökt Ofir och samlat guld där, guld, stenar och doftande almugträ. *Hvar låg Ofir?* Därom hafva de lärda tvistat och de tvista än. Men den som läst den store Afrikamannen Carl Peters bok »Im Goldlande des Altertums» (1902) har svårt att hysa en annan mening än hans, att Ofir var det nuvarande Mashonaland i östra Rhodesia, där öfver 500 urgamla guld- och kopparminor upptäckts. Redan medeltidens araber sökte just här bibelns Ofir.

Var alltså metallen i Salomos tempel från grufvorna på Matebeleslätten, måtte hans och Hiram's flotta

hafva legat just i denna vår bukt, den till guldlandet närmaste. På denna redd, framför denna låga kust, i denna samma böljegång mot steppsanden gungade de för 3,000 år sedan, galererna från varfvet vid Elot. Samma ljus som i kväll dog bort, göt sig öfver de långa raderna judar med deras hackor och öfriga tyg. Samma skuggor som nu sjönko, bredde sig öfver dem, när de med höjda facklor bröto in i skogen, på virriga uthuggsstigar, mellan glimmande djurögon. Och den sol i morgon lyser, brände kropparna af dem som stupat i dynerna.

Där, rätt i väster, låg landet Ofir. Därifrån kommo Hiram och Sabadrottningens gåfvor till Den strålande af Israel, som sedan lät 70,000 besegrade män hamra guldet mot cypressvirke och pelarsten.

Nu korsar man Ofir i salongsvagn från Beira. Det är 350 km till Massi-Kessi, midt på guldslätten, och biljetten kostar 3 pund 10, första klass. Please, the train is starting.

Före Salomo och Hiram, före sabeerna voro dock andra här. Hottentotternas ursprung är mycket dunkelt. De äro inga negrer i vanlig mening, deras grundfärg är icke svart eller brun, utan gul. Deras typ är ofta utprägladt mongoloid och stundom kunde man bedyra att ett presenteradt exemplar hottentott ej är äkta, utan helt enkelt en smutsig malaj. Antropologerna stå därför icke främmande för uppfattningen att hottentotterna äro afrikaniserade asiater. Häpnadsväckande åldrig kineskultur är ju konstaterad både i Mexiko och Peru, vida äldre än alla aztek- och inkas-kulturer.

Om nu mongolerna på sina spröda yachter djärfdes öfvergå Stora Oceanen, huru mycket säkrare hade de då icke i kustfart nått östra Afrika? Man har ock positiva indicier för att de gjort det.

Alltså mitt herrskap, i tider hvilka voro Salomo ungefär lika nära som tempelbyggnadens jubeldagar

En frände till urtidens trampdjur.

oss, lågo här i Beirasanden uppdragna tiotal stora djonker, bevakade af några gula små figurer, medan massan af besättningen ströfvade längs kusten, en del ock längre in mot land. De buro påsar med ris och krokiga knifvar. De ropade gällt åt hvarandra och spejade spändt öfver landet. Samma sol, samma sand, samma leende bölja — —

Och före dem?

Det är ursinnigt gammal mark som hvilar där under kvällshimmeln. Beira betyder sand. Beira Velha borde det heta, Beira det gamla. Icke för det skröpliga nästets skull, men för sandens. Denna har väl låtit vinden tusenfaldt bädda in och blåsa bort jude-spår, kinesspår och spår af de stora trampdjuren, som i ett grått förgånget hökade bland ebbens musslor. Men den är alltjämt hvad den evigt var, mattan för guldgårdens port.

Gatuvy från Beira.

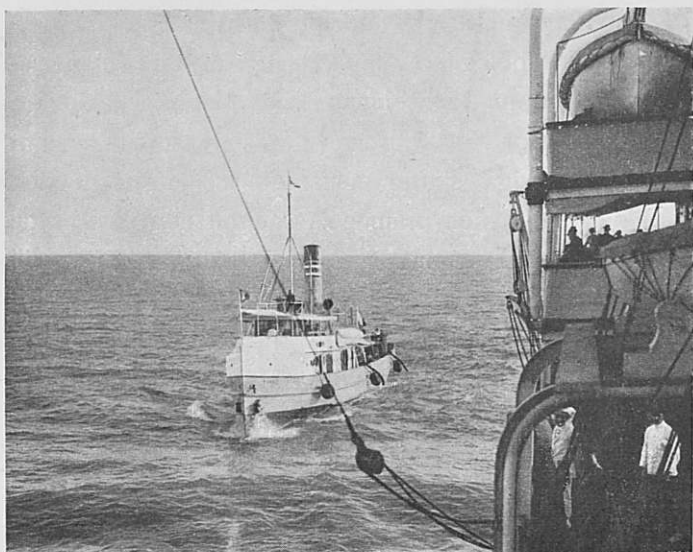
Helt sakta trängde genom andakten en melodi, tätt öfver min axel hörde jag några gnolade ord, besynnerliga ord:

»Auf einem Simili-, Simili-, Simili-, Simili-Schiffchen man nimmt ein Apéri-, Apéri-, Apéri-, Apéri-tifchen.»

Det var löjtnanten, som leende bjöd på födelsedagsbål, en djup bål.

O Beira Velha, hvad är ditt gamla gull mot stundens pärla! Vid 11-tiden reste vi oss och tömde en

skål för Nebukadnezars minne. Sedan gingo vi ut och sågo på sydkorset. Förlänger man dess hufvud-axel sju gånger kommer man till himmelens sydpol. Vi kommo alla till himmelens sydpol utom v. Gusmann, som hade födelsedag. Han såg en liten ängel vid femte förlängningen och kom aldrig förbi.

»Kadett».

XV.

MADAGASKAR FÖRBI.

En tapper liten ångare med tysk flagg förut och fria riksstaden Hamburgs vid akterstången mötte oss utanför Chinde. Det var tyska Ost-Afrikabolagets steamer Kadett, hvars enda men ansvarsfulla plikt är att förmedla post- och passagerartrafiken mellan Zambesideltas hufvudåder och de stora linjebåtarna, som den ofantliga svämsandsbarren fullständigt utestänger från land. Taboras ankare föll så vida ute till hafs att Afrika var blott ett naggadt streck för vårt öga. I strecket var ett långt afbrott — flodens mun.

Chinde är en stor stapelplats, arrenderad till 1990 af engelska bolaget Companhia de Nyassa, men lasterna gå genom Beiras hamn. Där gåfvo ock vi ifrån oss rara lådor med världens goda, hvilket bullersamt radades i bukiga skutor med låg tackling, från och med den betydande pråmen Ascan till den smäktande lodjan Lili. Allesamman seglade sedan nordöfver, till landet innanför barren, och i deras ställe kommo andra med mycket majs, som i knippen om tolf spända säckar försvunno i vårt storrum.

Två negrer som bullrade vid luckan välte öfver kanten och föllo på nacken i det första majsbolstret, ansenligt djupt. Till straff vinschades de upp tillbaka direkt vid kroken, där de handhängde med munnarna mot hvarandra. De c. 150 andra negrernas förtjusning var enorm. Vinschmannen, också svart, lät maskinen stanna när kroken nått högst. Det verkade nästan inkquisition. Man motsåg med obehag ett nytt och svårare fall. De två hängande gåfvo icke ett ljud ifrån sig.

Slutligen anbefalldes basen långsam firning. De kvästa logo likväl helt hjärtligt när de ändtligen kände däck under sulan. Någon sände ned en trösterök till dem. Det gick ett mäktigt sus öfver pråmarna och däckten — »dom fick tobak, dom jäklana».

Vid öfvergången till kustbåten måste åter »the basket trick», den hängande korgen, tillgripas. Här hade den tak. Men i stället var dörren bredare och två tittgluggar läto en se huru de inneslutna gästerna höllo sig fast vid säkerhetsöglor, medan korgen pendlade och stötte. Såsom öppnare på Kadett tjänstgjorde

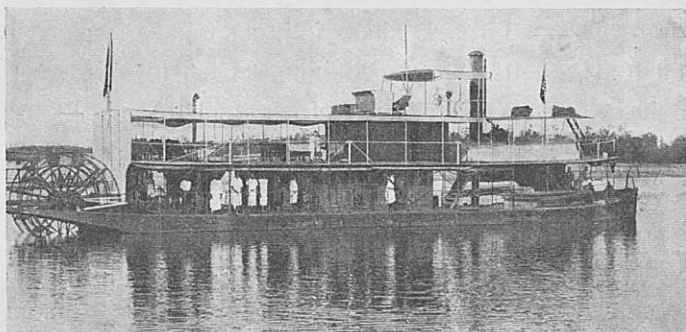
en hvithårig neger, hvilken med största beställsamhet knöt upp rigelrepet för hvarje ny laddning passagerare. Inte en penny belönade hans möda, som var tiofaldig mot de europeiska krogdörrhajarnas. Med Kadett lämnade oss en grupp kvinnliga missionärer, hvilka i hiss-korgen skreko lika okristligt som andra fruntimmer, äfvensom en manlig, som forslades allena och måste sitta på golfvet, eftersom han höll blomkrukan och petroleumköket.

I sista korglaget var en af linjens höga Hamburg-direktörer med fru. De hade följt oss från Mossamedes till Kap och från Lourenço hit. Befälet, mästerkocken och hela båten drogo en befrielsens jättesuck — har herrskapet aldrig hört en båt sucka? — och den kvällen togo kaptenen och dito maskinchefen en dubbelbambu. Detta är en mäktig drink med åtta element. Vid däckskonserten befallde de orkestern att öfver programmet spela »den schöna Choral Puppchen» som gick tre gånger. Så behagligt är det när en direktör försvinner med sin fru. Dock bör tilläggas att dessa voro allmänt omtyckta och att sucken blott gällde den officiella spänning som i deras närvaro härskat. Man visste inte hvad som kunnat inträffa. Ett axelbrott, en hytråtta, en bränd hjärpe. Sällsynta men kritiska ting.

Med djup afund följde jag direktörparets färd. Ty denna skulle från Chinde fortgå med flodbåt uppför Zambesi, hela fem dagsresor, ända till Zumba, där de närmaste katarakterna möta. En gammaldags flat tvåvåningsbåt med lodrät skorsten och skofvelhjul bak, en sådan där från tiderna kring Livingstone. På den

finge de sitta under soltak, läska sig med paw-paw och mango, se på det blanka vattnets hvirflar och de dunkla stränderna, där långkanoter prasslande skjuta fram ur buskarna och sönerna till gamla Stanleybärare stå med drypande årblad och titta. Allt detta och hundra saker till komme de att se. Men inte vi — —

Allt var klart, Kadett vände mot väster med signalen »Lycklig färd!» i topp, Tabora fortsatte norrut. Länge kunde man följa den lilla landsmannens gun-

En båt från Livingstones tid.

gande kosa och helt säkert lyssnades där till det yttersta efter vårt hornkapells marscher. »Muss i denn, muss i denn zum Städtele naus, zum Städtele naus, und du mein Schatz bleibst hier.» Solen strök blosande mot landet vi miste och som en rad förvista hängde vi öfver räckverket — vi som fördes mot norr.

I den natten voro vi länge vakna. Salongbelysningen upphör vanligen kl. 11. Men enstaka lampor brinna till morgonen så att man godt kan läsa i en

vrå. Skönast är dock att fylla liggstolarna på däck och tillsamman tiga om varandet efter detta.

Nymånen hade åter tändt sig, med hornen uppåt likasom i Guinea, och ehuru ännu blott första kvarteret var illumineradt, tyckte man det glänsa i vattnet som af fullmåns-gatan hemma. Passaden strömmade upp från sydost och var svårt smeksam. Den tog riktigt om en, varm och spörjande, och man kände sig förälskad i någon som skulle komma med vinden.

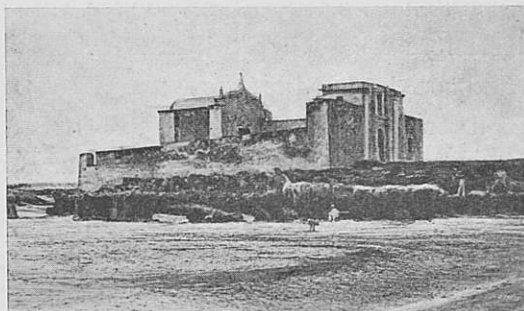
En natt, en dag och en natt. Fyren vid Moçambique lyste före tolf upp med klart sken. Glesa stads-lyktor tindrade längre bort och två gröna landeldar angåfvo linjen längs hvilken udden skulle rundas. Vattnet här är fullt af bankar och ref, som växa, brytas och flytta. Korallerna bygga, hafvet raserar och efter tio, tjugu år vet aldrig någon kapten om det gamla kortet stämmer. En af Woermannbåtarna fick här i fjol stadigt och oväntadt underlag på 90 fots vatten. Det kortet torde visserligen ha varit af anno 66, men befälet ansåg sig dock kunna svärja ett tag, innan full back sattes till.

Tabora gick fram nästan på tå, ej olik en ung man med hemliga afsikter, och stannade tvärt tämligen långt borta, som om en dörr knarrat.

Det är ganska tjusigt att i mörker ankra framför en gammal stad, den man inte ens sett bilder af, och i soluppgången tömma hela vyn på en gång som ett glas vin ur en uppgräfd flaska.

Moçambique, som ligger på en ö, är portugisisk forntid. Sin blomstring hade orten kring 1560 och se-

dan dess vegeaterar den, synbarligen ganska litet förändrad. Tullhuset berättar på en porttafla att det renoverats 1791. Ett visst något i fasadernas färger, en skymt af skulptur vid dörrar och balkonger vittna svagt om tradition från conquistans dagar och kanske ock från arabtiderna. Vilda gamla fikonträd i krokota led visa en väg till fortet Sao Sebastiano, byggdt 1503 af sten från Portugal, och där kan man betrakta hafvet genom skottgluggar, i hvilka några framladdningska-

Fortet Sao Sebastiano.

noner på spruckna trähjul i tvåhundraårig impotens siktat. Också några nyare stycken finner man. De hvila under presenning och när man försiktigt lyfter den ser man gjutåret: 1863.

Fortet är f. ö. portugisiskt statsfängelse och det hör till seden att man på gården köper äpplen och räcker dem in genom gallren. Någon visste att de segaste monarkisterna från moderlandet sutto här och det stämde en melankolisk, ty så öppen denna flacka borg ligger för tropiksolen året om måtte den vid dagligt bruk utgöra ett helvete. Likväl voro med tre un-

dantag alla de anleten, som visade sig bakom järnstängerna, negrers och mulatters. Och de tre hvita utgjorde så fulltecknade banditfysionomier att de inte kunde röja några politiska ideal. Huruvida i den otillgängliga inre delen andra fångar dvaldes, fingo vi ej klart för oss. Bispisningen var det i hvarje fall fröjd med, ty hvarenda stackars halunk såg glad ut när han tog emot sin ranson. De starka tänderna foro med ett hundglufs in i äppleköttet.

På en af stadens gator som äro hårda och släta och helst sakna trottoar mötte vi en gulbrun onkel i nattmössa och blå glasögon. Han blottade höfligt sin fläckiga hjässa och sporde på portugisisk engelska om han finge lotsa »os Capitanos» — motsvarar wienerkyparnas Herr Baron — genom ortens labyrinter. Nej det behöfde han icke, men om hans välvilja kunde mätas med 20 reis och en cigarr, önskade vi ge honom dem. Ytterst bedårad gick han in på förslaget och tillönskade os Capitanos gentilissimos långt lif och vackra kvinnors sällskap, hvilket allt enligt hans uppgift fanns på orten att tillgå. Hvad det långa lifvet beträffar sköta i Moçambique anophelesmyggan och tse-tse-flugan efter förmåga om ens befinnande. Hvad det andra vidkommer — ja det är verkligen tänkbart att han hade rätt, ty här trädde den *sköna* negressen första gången fram i synfältet.

Vi satte oss i en liten skvär vid hospitalet och betraktade infödingarna, som i nästan oafbruten följd passerade just här, mellan mathallarna och den stora negerbyn Messenil vid stadsgränsen. Mest var det

kvinnor som färdades, i motsats till Beira, där vi sågo endast män. Alla buro hufvudbördor. Fruktkorgar, mattor, ved, risknippen och i synnerhet vatten uti väldiga kalabasser och skålar. Där gick en ung flicka

Ett äkta par.

med väl 20 kg fluidum på hjässan. Hon nästan sviktade och man kunde på midjans rörelser se huru tungt det var, fränsedt hvad balanseringen kräfde. Efter en lång stund kom densamma flickan tillbaka, nu med skålen ställd på kant och gled lika säkert och behärskad fram till brunnen för att igen få den fylld och igen uti solgasset svikta ut till byn.

Detta bärande och detta ständiga

gifakt på jämvikten utbilda en oeffterhärmligt behagfull gång och en linje som kunde komma tusen bleka prinsessor att blekna litet till. Fyra kristna maskuliner beslöto föra ett estetiskt protokoll. Af 200 Moçambique-negritas gingo 182 vackrare än de

flesta européer vi skådat. De öfriga 18 voro trötta gamla.

I det ständigt växlande, chokladbruna kvinnotåget rörde sig med djupaste gravitet arabiska och indiska köpmän, de förra vanligen under parasoll. Flera af

Stadsporten i Moçambique.

dem buro välmågans säkra symbolum, en värdigt omgjordad buk, och de talade endast rakt fram utan att se på hvarandra. Enstaka suahelis skyndade förbi dem, sända af sina hvita herrar, och en svart militärpatrull i khaki och högstöflar stampade till högvakten med en liten portugal-gefrejter såsom flygelman. En och

annan ricksha dykte upp, men alltid helt omhängd så att innehållet blef okänt.

Besynnerliga verkade negerkvinnor som hade krit-hvita anleten, målade med något slags rissmink och stundom ådrade såsom vid krigstatueringen hos de forna ny-zeeländingarna. Vi sökte länge förgäfves utforska hvad detta betydde. Tillsamman med de svulstiga ansiktsdetaljerna och typen i öfrigt gaf det möjliga pålägget en hemsk totalitet af clown och gammalt lik. I en bod fingo vi slutligen veta att negrerna nyss begått en religiös midvinterfest, vid hvilken de yngre kvinnorna pläga hvitmena sig. Det som jag tolkat såsom afsiktlig ornering var endast spår efter inbördes nagelrasp från konversationsstunderna vid brunnen.

Lyckligt att jag erfor detta. Huru lätt hade det icke kunnat ske att någon ung estetiker eller etnolog i hemlandet af mig fått diskret anvisning på ett utmärkt afhandlingsämne: »Moçambiquenegressernas ornamentala konst, jämförd med maoris tatuering. Ett bidrag till frågan om bantustammarnas förmodade invandring från Melanesien.» Han hade tackat, packat och rest till dessa kalkrappade dulcineor, samt med nästa lägenhet återvändt och skjutit mig.

Tydlig var bristen på européer i detta antika näste. Portugiserna sky likasom boers icke kroasering med infödda och bastardtillverkningen har länge pågått här utan egentlig hejd, ehuru de hvita och de halfhvita äro stora negerförtryckare och slafhandlarpiskans hvin i Moçambique ännu hör till naturljuden. En kärleksfull, medelålders plantageägare på fastlandet närmast invid

har autentiskt 178 barn, allt halfblood. När dessa rader publiceras är uppgiften likväl föråldrad.

Någon föreslog att vi till omväxling skulle uppvakta guvernören. Sådana besök lära upptagas mycket väl och vara minnesrika. Ceremonielet hade emellertid fordrat svart dräkt och det knäckte oss. När man redan i tunnaste hvita kostym transpirerar intill anständighetens gräns, är blotta tanken på en marsch i svart outhärdlig. Vi vinkade alltså vänligt mot styresmannens solstekta våning och hasade oss sidlänges långsamt vidare uti de smala skuggor några takkanter skänkte. Aktningen för ortspotentaten tilltog ofantligt när en tullfunktionär upplyste oss om att densamme lyfter öfver en million i årslön. Verkligen ett vederlag för landsförvisningen. Senare förnummo vi dock att mannen menat en million reis, hvilket är omkring 5,000 mk. Det gladdde oss att vi icke uppvaktat en så enkel herre.

Vid återkomsten till landningsbryggan möttes vi af ett tjut. I vattnet kring trappan trängdes några tiotal negrer, som hötte, skreko och vinkade. De ville bära oss och några andra resande ut till båten. Ebben tvang en att lyda dem. Det hör inte till det allra bekvämaste att rida neger. Man placeras icke à la saltsäck, hvilket vore angenämast, utan måste sätta sig på två individer samtidigt. Dessa maka sig tätt ihop och fatta om hvarandra med innerarmarna. Passage-raren intar säte mellan deras hufvuden och har hvarken fot- eller handgrepp. Om den ena mannen hal-kade aldrig så litet låge man omedelbart på korallen

den fina. Firman Hertzog försökte hålla sig fast vid bärarnas öron, men dessas oljighet öfvergick hans fingerstyrka. Omsider nådde vi dock en liten motorbåt, som förde oss till en större dito, hvilken bragte oss ombord. Våra tolf à fjorton niggerer löpte vidare långt ut och fordrade häftigt sixpence utöfver taxan. De hängde sig vid relingen och tycktes oslippliga.

Då reste sig en af våra annars ej mycket högt värderade portugisherrar, pekade någonstädes hän och ropade *papa*. Det hade en underbar verkan. Samtliga skrikare tystnade på en gång, kastade om och simmade och löpte mot land för lif och salighet. Det var för oss en gemensam nyhet och ett herrans mirakel att man med Hans Helighet Påfvens blotta namn kan förjaga negrer.

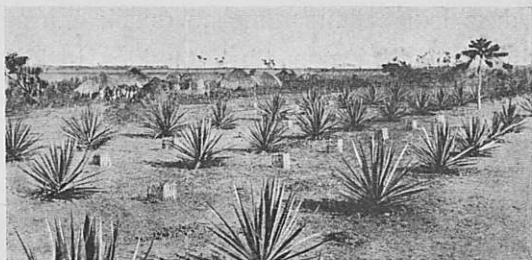
Portugisen upplyste emellertid att suaheli-ordet *papa* betyder *haj* och att han alltid brukade skrämma vattennegrer med det. Vadandet vid Moçambique är i själfva verket en icke liten hasard. Vi fingo en mängd äfventyr till lifs. Sålunda hade en gång flera hajar samtidigt styrt in mot ett stort bärarlag. Det uppstod panik och två af negrerna läto en tung engelsk fru falla i vattnet. Då vände i ett nu hela stimmet och flydde till hafs. Hvaraf det vill synas som om begreppet *mama* — — ja hvad blefve det inte för en betraktelse. En annan gång skall en haj ha slukat en lytt karls träben. Mannen bärgades, men klagade högt när han såg hvilketdera benet som gått åt. Ty det hade varit urholkadt och rymt en förmögenhet af staplade kopparmynt.

Det var synd att man icke kunde stanna någon dag längre i den underligt stelnade staden, en af de mest isolerade bland orter af motsvarande betydhet i det förgångna. Men Tabora var otålig, hon ville ändtligt lämna Madagaskars breddgrader och portugisiska steppstränder. Närmaste mål var nu Zanzibar, tätt under ekvatorn, och där skulle ny himmel lysa, ny jord grönska, nya horisonter suga ens hungriga blick.

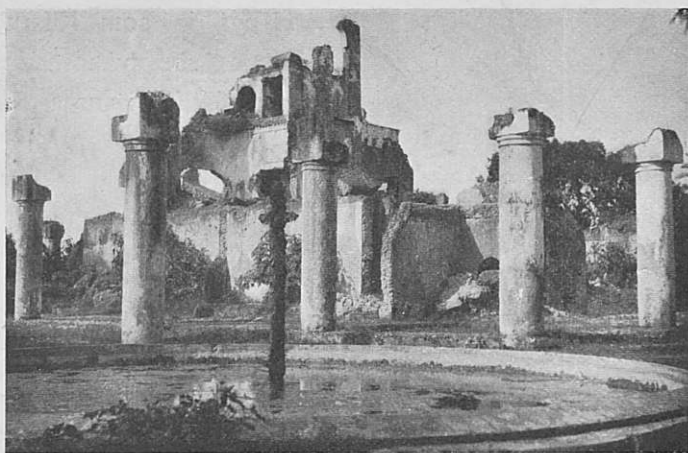
En skön och lång hafsfärd låg före oss och vi delade dess lediga timmar mellan musik och studium af suahelispråket. I den förra punkten hade någonting nytt och remarkabelt tillkommit: en violinspelande ung professorska, gift Young i Johannesburg, född Wildner i Würzburg. Det var inte någon vanlig fiolant af det bättre slaget, utan en mästarinna, som i portföljen bade bl. a. Sibelius violinkonsert med hundöron — märk det — och spelade speciellt Kreislerpjäser så att man kunde bli smått tassig af välbehag, icke minst tack vare violinen som var en femsiffrig dyrbarhet.

I den andra punkten åter hade vi att respektera tvånget af genuin negerkonversation uti den klunga af fyra hamnar — Zanzibar, Daressalam, Tanga och Kilindini — vi snart komme att hemsöka. Seidels opraktiska lärobok i suaheli kröp fram i många exemplar och några af oss togo berlitz-lektioner bland manskapet på mellandäck. Det första jag fick veta var att flicka, kvinna, hustru, mormor, svärmor heter *bibi*. Denna förtrollande kollektivism lofvade det bästa för språkets öfriga delar.

Tropiken var öfver oss nu. Alla ventilatorer surrade dygnet om och en deputation rustade sig att hos kaptenen hemställa om s. k. nattskjortslicens, hvarmed förstås rättigheten att i antyddas plagg besöka promenaddäcket — damerna om babord, herrarna om styrbord — och i nödfall kasta linnet öfver relingen. Deputationen kom dock aldrig fram, den flöt sönder vid bardörren.

Palmanläggning på afrikanska steppen.

Gamla sultanpalatset på Zanzibar.

XVI.

SISTA KAPITLET.

1.

Zanzibar. Stadens historia.

Zanzibar var fordom ett stort namn, stort som Indiens. Då betydde Zendj-bar »De svartas land» och var liktydigt med hela Öst-Afrika, somalis, gallas och negrers land, från Röda havet till Sofala, och så

Författaren lade icke själf sista handen vid sin bok. Korrektur läste han t. o. m. ark. 9. Slutkapitlet blef icke skrifvet. Det har sammanställts af följande material: författarens anteckningar från dagarna efter krigsutbrottet; ett privatbref i hvilket resan från Zanzibar till Liverpool refereras; ett »I dag»-kåseri som skildrar färden från Stockholm till Raumo. — Under strectet ha några noter tillagts.

Bazargatan i Zanzibar.

långt in som Kifaru med sin tvåhornade nos lät slafjägarna gå. Den gröna korallön i Bagamoyos bukt, den som nu ensam bär namnet, var endast vaktstället vid rikets port och hamnplats för de långa sviktande dhaus, som i sträckfågeltag kommo med monsunen från Rangoon, från Bombay, Goa och Maskat.

Portugiserna, som troget följt Vascos styrbubblor, gjorde 1503 Zanzibar till sitt. Men här var det inte fromma kafferstackare, som gapande togo hvad som kom. Här mötte islam. Efter seklers aldrig hvilande

Med Seyyid Said († 1856) kommer den nu regerande dynastin på tronen. Under dess tid har Zanzibar efter hand förlorat sin självständighet. Under S. Alis regering öfvertar England (britisk-tyska fördraget af 1890) protektoratet öfver Zanzibar. Den nuvarande sultanen har åtnjutit en rent engelsk uppfostran. Sedan 1908 finnes en engelsk biskop på ön.

Zanzibars befolkning utgöres af 10,000 Maskat-araber, den härskande klassen, 70,000 indier och några hundra européer. Befolkningens hufvudmassa bilda negrerna, dels de fria suahelis, alla muhammedaner, och dels en ofri slafbefolkning af blandadt ursprung. — Staden Zanzibar räknar ungefär 100,000 invånare, däraf 50,000 indier och 5,000 araber; resten är negrer. — I Zanzibar utkommer tidningen *Gazette for Zanzibar and East Africa*.

kamp med araberna förlorade portugiserna 1729 sitt tag och Zanzibar blef arabiskt.

— — —

Allmänna anblicken — pittoresk men ngt skräpig. Sultanpalatset, järnverandor, verkar varuhus eller magasin.

Roffåglarna i hamnen.

Dykarpojkar, tre vrålände i en liten båt, rodde med händerna. — Inga hajar här!

Kramhandlare på däck: hinduer och gvaneser. Dessas frisyrr.

Båt i land, rodd af kisuhelis. Direkt till sandstrand.

Promenad i staden. Posten. Sultanporträttet. Myntkonfusionen.

Butikerna. Prutandet. Taktiken. Resultatet. Varuslag. — Araber. Indier.

Gatorna. Virrvarret. De pittoreska vråna. Gamla torn med trån på. Ödlor. Snidade dörrar. — *Gula fångar.* —

Basargatan. Inder. Araber. Typer. Kvinnorna. En del beslöjade. Brunnskvinnors gräl. Fotograferingsrädslan. Matvarorna.

Tyska klubben. Africa Hotel.

Arabiska damer.

Trädbevuxet torn.

Lukten i staden: nejlika,
kopra, kurry.

Jättebananer. Leeches.
Stora mandariner. Kokos-
mjölk.

Inhemsk läkare. Såg
ledsen ut.

Utfärd med auto. 28
miles. 7 personer 30 rupies.

Skildring (doktor, Hoff-
mann, Beuster i en, sedan
fru Tuillon, Sachers, Beetz
o. jag).

God fart. Film-fart.
Skickliga chaufförer (indier).

Palmer, manjos, nejlikträn, negerhyddor, mötande
(Kiplings väg i Kim), honnör! *Hafvet.*

Hed, buskar, å, neckrosor.

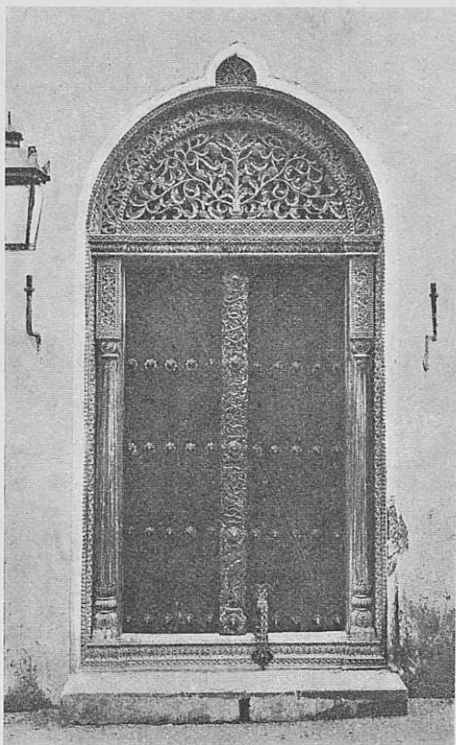
Gamla sultanpalatset. Röda blommor. »Lödder-
frukter». Bi-boet.

Kiplings väg i Kim. Författaren och hans sällskap mötte talrika skaror pilgrimer, antagligen stadda på vandring till staden Zanzibar, där Aga-Khan just uppehöll sig; pilgrimerna erinrade författaren om den sökande laman, som i Kiplings roman *Kim* vandrar »Vägen» till »Befrielsen». -- *honnör!* Många af pilgrimerna stannade och hälsade författaren med alla tecken till djup vördnad; författaren, som tagit plats vid chaufförens sida, hade för luftdragets skull ersatt sin hatt med ett kring hufvudet på turbanfaçon viradt kläde och togs af de mötande för någon högt uppsatt person; chauffören (en indier som inte kunde engelska) besvarade hans fråga med att visa på hans turban och hans stora skägg och säga: »rajah!»

Zebuoxar, getter, höns. Glesa hyddor, hyggligt, välklädt folk.

Härlig färd (3— $\frac{1}{2}$ 6).

Varia: Fru Tuailions apbett.

Snidad dörr.

Kopraberedningen (palm från 6:tte året, 5 mk per år) (3 rup.)

Nejlikberedningen.

8-skottet.

Aftonbelysn. i sultanpalatset.

Gerlach o. Aga-Khan (dennes bekymmer),
Krigsnyheterna på kvällen.

»Elisabeth» — »König» — Bombay.

Små öarna (Böcklinska). —

Hvita åsnor. — En svart — en medelgod åsna.

Skogstempel på Zanzibar.

Öfverfarten till Daressalam. 370 indier ombord,
som hyllat Aga Khan.

Slagsmål om platsen på förluckan. En sky af
olika färgade mattor från båda sidor. Kvinnor af skilda
kast. En 15-årig hustru med tre barn. — Smycket i
vänstra näsvingen (t. o. m. diamanter). — Hela taflan

Aga-Khan. Aga Sultan Mahomed Shah, f. 1875, är hufvudman för Fatimidernas från profetens dotter härstammande ätt. Aga-Khan står i spetsen för allindiska muhammedanföreningen (grundad 1906) som utvecklar en liflig verksamhet i syfte att bl. a. gifva Indiens muhammedaner en politisk plattform och motverka deras politiska och sociala indifferentism. Som religiös ledare räknar Aga-Khan talrika anhängare, de s. k. ismailitiska muhammedanerna, i Östafrika, Centralasien och Indien. Han är en man med grundlig västerländsk bildning, bl. a. jurisdoktor i Cambridge. Aga-Khan är indier i Bombay, där han residerar i ett palats, som britiska regeringen ställt till hans förfogande, och en typisk engelsk sportsman och klubbman i England.

otrolig färgprakt. Senare tälttak öfver. — Inte mycket skräål.

(Olika sätt att gestikulera: negern, araben, juden.)
En del passade på att sälja apelsiner.

Elefantbetar till salu.

Karantänsläkarens fråga om de 370 äro friska!
(Detta hade bort konstateras på 3 1/2 t.!)

Smycket i näsvingen. De indiska damerna på båten buro i vänstra näsvingen en metallplatta af ett material, som blef allt dyrbarare ju förnämre deras kast var. Hos de förnämaste var plattan af guld och besatt med ädla stenar.

Daressalam 31 juli. Redan i Zanzibar krigsrykten (Österrike—Serbien.)

Vid infarten mötte oss kryssaren Königsberg. (Vi lågo för ebb-ankar). Den stannade och sände båt.

Polis i Zanzibar.

Obs. karlarnas låga *halmhattar* med svart band o. kant, lifgördlar påsatta! Ytterst precis rodd.

Anmälades att Königsberg fått order gå ut ur hamnen, fullt stridsberedd. (Senare uppgafs ock att man skulle varskott Tabora om utlagda minors läge).

Idylliskt vacker hamn. Palmuddar. *Adansonia* i flera stora explr. Snygga hus. Kyrkor.

Talrika officiella roddbåtar (tull, lots, läkare, guvernements, post etc.)

Enstaka rop: »Ist das Bier kalt?»

Några in till staden. Nu allvarigare krigsrykten. T. v. dock trankilt. (Det var fredag kväll. Söndag 2 aug. skulle Tab. åter afgå).

Adansonia. Baobab — eller apebrödsträdet. Bladlöst större delen af året, bär det sina talrika frukter på bar kvist. Baobab är af alla kända träd det tjockaste, hufvudstammen mäter i diameter 6—8 m. och mera. Dess höjd är c. 4,5 m., men de tallösa grenarna bli ända till 20 m. långa. De breda sig ut åt alla håll och ge trädet på afstånd utseendet af en liten skogsdunge.

Lördag morgon 1 aug. anslag å båten: »Wegen der drohenden Kriegsgefahr müssen sich die Passagiere jederzeitseits bereits halten, sofort an Land zu gehen.» Detta väckte ganska allmän nervositet.

Sultanens soldater.

Jag till staden. Ordnadt, men tyskt. Fångar, kedjade, arbetade.

Extrabladd! (Tysklands fråga t. Ryssland). Delades ut af negrer.

Besök å tidningens boklåda.

D:o å Bezirksamt (ingen tid med mig!).

Nästan hela dagen permanent oro. Misstämning.

Bankrusning. Växlingsförlustklagan.

Beuster å sin hotellveranda. Bjöd mig vänligen sängplats i hans rum.

Åter ombord. Packning. Resesäck köptes. Rykten — »Ryssland 70,000 man in i Österrike — Frankrike förklarar krig — Huru skall England förhålla sig?» —

Adansonia.

Anslag: »afresa sannolikt söndag kl. 12.» Medveten bluff.

Hvarje signal oroad: *nu* går det lös, nu måste vi i land.

»Tabora» och samma linjes fartyg »Somali» ställda under militärkommando (kanonbåten Möwe).

Kaptenen nervös och jäktad.

Mot e. m. inga nya underrättelser, blott ett telegram om att kaisern hållit gudstjänst, hvilket bevisade att telegrafan ännu fungerade. Förbindelsen sades tidigare varit afbruten.

På kvällen litet lugnare stämning. Musik. (Också violin + piano).

Berättades att trådlösa i Daressalam (100 m högt torn) haft *direkt* förbind. med Berlin. (Tidigare känt att Togo haft det).

Dr Pfaff från »König» (Bombay-linjen) och hans vanor.

Härlig kväll. Liflig lastning å en järnvägs punkt vid sken af 6 magnesiumfacklor. Regeringen retirerar till byn Tabora, säges det, och arkiv etc. föras dit, så ock militär.

Lugn natt.

Söndag morgon 2 aug. Ljuflig, stilla dag. Stewarderna få ledigt. Det bevisar att man ej för denna dag väntar ngt nytt. (»Tabora» har linjeorder att t. v. kvarligga, »Feldmarschall» ligger i Tanga).

Någon post ha vi icke fått. Det säges att den t. v. kvarhålles.

Löjtn. v. Gusmann fick ett telegram från sin mor i München, afsändt i går kväll.

Amerikanen Quinon meddelade mig att han köper en dhau och seglar till Zanzibar (c. 15 t.) för att slippa den obestämda väntan. Från Z. forts. han till Mom-basa och därifrån med eng. fartyg hem.

Också violin + piano. Författarens musikaliska talang hade sammanfört honom med professor och fru Young, och han plä-gade ackompanjera den violinspelande professorskan. Det var således särskildt detta gemensamma musikintresse han hade att tacka för, att prof. Young beredde honom tillfälle att följa med Pegasus från Daressalam.

Annons om att på grund af väntetidens obestämdhet enklare matordning ombord. Ej dock mycket märkbart.

Måndag 3 och tisdag 4 aug. förflöto utan omvexling — tills tisdag kväll anslag om att alla passagerare följande morgon kl. $\frac{1}{2}$ 9 måste lämna Tabora.

Nervös och olidlig stämning, i synnerhet hos de sjuka, såsom amerik. porträttmålaren Besser och skotten-afrikanden gubben Bonna (Bonar?), halt och bronkitisk.

5 aug. Allm. debarkering. Jag den sista som for. En del noter och souvenirer blefvo. — Precis $\frac{1}{2}$ 9 gled Möwe upp vid Taboras styrbordssida och gjorde an.

Virrvarret vid tullen.

Hr Betz skaffade å Fürstenhof rum åt mig o. sig (å $7\frac{1}{2}$ rup. = fmk $12\frac{1}{2}$).

Hotellet, läge och egenskaper.

Herrn o. frun o. boys o. publiken.

Omgifningen: negrer, indier, syrier, greker. Askaritåg. Fångar bärare.

Tre alarmskott (= samling af allt vapenfört folk vid järnv.-stationen). Hr Schmudy öfverlämnade krogen och sin hafvande fru i min vård. »Händer något så för henne till katolska lasarettet.» — Ingenting extra, blott mönstring.

6—7 aug. Engelsmännen i sikte. Diskussion härom.

Allmänt sittande å Kaiserhofs sköna terass. — Lejonunge, 3 mån. gammal.

»Patriotischer Abend v. Otto Gerlach». — Stämningen tryckande. Allmän ovisshet. Också myndig-

heterna syntes mycket nervösa, orders och kontraorders om ångbåtarna.

Vistelsen å Fürstenhof olidlig. Nätterna igenom buller, rop, galande etc. Om dagarna plebsdebatter på nedre botten.

Ljuspunkter: de gula ödlorna i taket och väfvarfåglarna i palmen utanför mitt fönster. Dessutom ett slags vackra gullgula Oriolus-artade fåglar.

Daressalam 8 aug. (lördag).

Skott på morgonen (3 tyska alarm-, 6 engelska skarpa, 2 tyska för sprängning af telegraftornet). Stor uppståndelse. Negerpanik. Engelsmännen sköto öfver staden (parken) och hamnen. Intet af deras skott träffade tornet, ett for 30 m förbi (det närmaste, sades det). Säges att tyskarna sprängde tornet på *anfordran* af engelsmännen. Tyska flaggan ströks på guvernörs-huset, så ock vid inloppet, och hvita flaggor hissades. Kanonbåten Möwe (Vermessungsschiff) rustades fullständigt af — sades på kvällen hafva sprängts, troligen vid inloppet, där redan en torrdocka af tyskarna sänkts — och linjebåtarnas trådlösa telegrafer aflägsnades. (Koenig; Feldmarschall; Tabora var lasarettbåt och hade röda kors målade på båda sidor, hvilket föreföll som en komedi enär extra sjuka i större antal än hvad staden kunde i sina lasarett sköta knappast vore att vänta). —

Daressalam 9 aug. (söndag).

Utdelades telegram att Sverge förklarar Ryssland krig och Finland o. Östersjöprovinserna vore i uppror,

hvilket allt föreföll mig mycket osannolikt. Mina tyska bekanta beredde det emellertid stor tillfredsställelse och jag titulerades numera bundsförvandt.

Åkte med Betz till Kaiserhof kl. 9 ³/₄. Jag gick till luterska kyrkan där gudstjänst då vidtog (¹/₂ 10). Den räckte c. 1 t. Orgelmusiken var vacker, kyrkan sval och skön att sitta i, predikan var täml. underhållig, bombastiskt fosterländsk.

Råkade vid utgången Sachers, sedan Gerlach och herrsk. Westhausen. Drucko äpplesaft å deras sköna veranda. Hr Westhausen stolt öfver en engelsk grånatskärfva som han fått till minne. Mellan palmerna kunde man se kryssarne därute.

Åkte hem t. Fürstenhof till frukost (kl. 12). Hade slutat, då ett bref från hr Beuster omedelbart kallade mig t. Kaiserhof. Möjlighet att tills. med Youngs per eng. kryssaren komma till Zanzibar.

Ytterst spännande och hastiga åtgärder. Lyckades, tack vare det att jag hade alla mina effekter ouppackade. Jag kom med bagaget till bryggan kl. ¹/₂ 3 och kl. 3 ¹/₄ kommo engelsmännen med ångslup och roddbåt på släp med manskap. I egenskap af »russian subject» fick jag följa med och ett tu tre voro vi genom det smala hamnsundet ute på hafvet på väg till kryssaren Pegasus. Längre ute cirklade Astraea.

Farväl'et på stranden till Sachers, Beuster, fru Tuaille, Betz alltför hastigt. Men det var ej tid till annat.

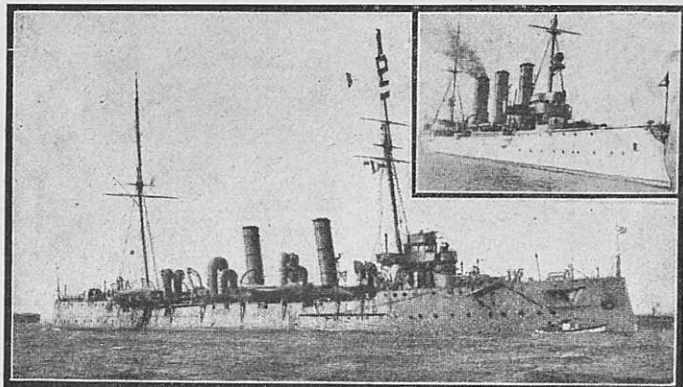
C. kl. 5 e. m. ångade kryssarna ut. Efter solnedgången med alla eldar släckta.

Intressant ombord. Kanonerna. Signaleringen. Tal-

apparaterna. Alla orders per skrifna depescher. Trådlösa hytten omlindad med stålkabel, litet kryphål för telegrafisten.

Storartad gästfrihet. Te. Viner. Kvällsvard. Kaptenens rum (luckor etc.). Officersmässen. Tiden gick alltför snabbt.

Kapten Ingles o. löjtnant Turner. Uppfångade tyska kode-telegram.

Pegasus.

Vid 9-tiden ankrade utanför Zanzibar. Samspråk till efter 11. Sedan i land till Africa Hotel (förbi tullen). Dröjde dock till efter midnatt innan vi voro klara att gå till sängs.

Zanzibar 10 och 11 aug. (månd., tisd.). Hotellet hemskt. Mitt rum. Sängen. Kommoden. Hela huset. Matsalen bäst (på taket). Midt emot mig på 3 m:s håll en böneropare (eeeh, meck meck meck meck). — Dålig luft öfverallt.

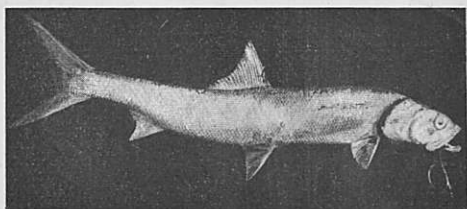
Eng. konsulns nyfikenhet. Protokoll. Residenset. Young fick pengar på National Bank of India.

Ännu en natt. Sedan säkert meddelande om att Pentakota skulle gå kl. 4 e. m. (tisdag d. 11), hvilket ock skedde.

Portugisiska klåbusar å hotellet (c. 25 mk per rum och dygn). De ha nästan monopol.

Affärd med Pentakota. Ända till natten under konvoj af Pegasus. Allt släckt ombord.

Indisk besättning, betjäning, doktor.

Afrikansk lax.

Rymligt. — Lök. Råttor. Skönt på däck.

På förmiddagen den 11 aug. lämnade vi det oförgätliga Africa Hotel och roddes med våra 18 kollys och professorskans violin öfver till ångaren Pentakota, som tom, främmande och otillgänglig låg långt ute på redan. Vi rundade den ett hvarf, ingen trappa. När vi för andra gången passerade babordssidan stack där ett mörkt hufvud öfver relingen.

»Hvad vill ni?» skrek det.

»Langa ut en trappa åt oss.»

»Hvarför det?»

»Vi äro passagerare och skola ombord.»

Hufvudet försvann. Efter en stund visade sig två och det nya frågade samma saker. Nu togo våra tre negerroddare till ordet, alla på en gång, och det satte ändtligen fart i spelet. En hederlig, välstagad paradtrappa sänkte sig emot oss och snart voro vi på däck.

Inte en enda europé synlig, idel indier och ett par malajer. Sak samma blott vi komme i väg. En af de förre bad emellertid höfligen om ursäkt för att vi ej genast tagits ombord. Ingen hade underrättat om att det skulle komma resande och de hade stränga orders att se upp med obehöriga besökande. Vi blefvo mycket artig installerade och öfverhinduen bad oss själfva välja kabiner, det fanns inga andra passagerare.

Ett ganska kuriöst skepp, vårt nyaste. En gammal ostindiefarare, ej mer än 3,400 tons dräktig, trafikerande linjen Bombay—Zanzibar—Durban så att säga för nöjes skull. Ty den bjöd i anseende till de kritiska tiderna som sagdt hvarken på last eller trafikanter, oss tre undantagna. Dock fyllde den en viktig funktion. Under toppen fladdrade vimpeln »Royal Mail». Vi hade posten ombord, hela India-posten för Sydafrika, Europa och Amerika. Och där den signalen lyser, må skutan vara huru fraktfattig och öde som helst, fara skall den.

Efter en half timmes orienteringspromenad i olika riktningar mötte vi den första kristna själen, en engelsman med pipa och uniformsmössa. Han tog ingen notis om oss och besvarade ej heller vår hälsning. Professorn fördristade sig emellertid att spörja om han visste hvar kaptenen fanns.

»Yes», svarade mannen och drog för några ögonblick ut snuggan, »I'm the captain».

Vi föreställde oss och refererade våra öden och afsikter. »Jaha, jaha, jo kaptenen på Pegasus sade något i den riktningen». Så for pipan i munnen och inte ett ord kom vidare ur honom för den gången.

Emellertid ringde det till måltid och vi bänkade oss i matsalen, som var identisk med hvad man brukar kalla aktersalongen. Det var mycket bekvämt, jag hade blott 1 1/2 meters väg från hyttedörren till bordsplatsen. Sällskapet bestod af kaptenen, de tre resandena, en hvit officer, en indisk dito och en okänd liten dunkel herre med glasögon.

Nu fick jag stifta bekantskap med det indiska köket. Detta har en ledande princip, som heter LÖK. Först kom en fisksmörgås med lökstrimlor, sedan en löksoppa, därpå lökbiff med sallad af tomater och lökskifvor. Slutligen serverades en odefinierbar sötaktig massa med lökkrumelurer långs bräddarna och vardt af morgon och middag den första lunchen.

Bordssamtalet var icke ansträngande. Ingen sade öfver hufvud någonting alls.

2.

Helsingfors 2 nov. 1914.

— — —
Ja det var en rent förbannad hemresa jag hade. Jag orkar inte beskrifva den nu dess närmare, men du kan begripa effekten af den om jag nämner att jag i

de 3 veckorna från Kap till Liverpool fick dela hytt med en arbetare, en hytt som på grund af svårt väder nästan aldrig ventilerades. Dess dimensioner voro ungefär

horisontalt djup	2,5 m.
höjd	2,5 „
bredd	2 „ (snarare 1,8)

gör 12,5 m³. Hyttkamraten klädde aldrig af sig mera än rock och stöflar, tvättade sig aldrig och rökte om nätterna. De var på den öfverfulla båten (SS. Aeneas of Blue Funnel Line, trade Sydney—Durban—Liverpool) ingen möjlighet att få byta. Ej heller fick man sofva på däck. Nästa båt skulle gå från Kap om 5 veckor. (Eng. regeringen lade för egna behof beslag på Union Castle-linjens båtar.)

Hade jag kunnat på något rimligt sätt få ett bud hem från Darressalam om att jag lefde och redde mig, så skulle jag absolut stannat där. Men vi voro fullst. isolerade (också trådlösa telegr. förstörd) och jag hade inte haft en lugn dag vid att alltid tänka mig de hemmarandens oro och ej heller själf veta någonting om dem.

Därför flydde jag med eng. kryssaren Pegasus öfver till Zanzibar (jag + ett engelskt par, en prof. Young med fru fr. Johannesburg), på vinst o. förlust, och fortsatte sedan med en miserabel Bombaybåt till Durban, där slutligen sagda Aeneas infann sig. Att vi ej kapades var en ren slump, ty kryssaren Königsberg tog just i vår närhet en stor eng. ångare. I Lourenço Marques nödgades vi ligga öfver för storm. Sablars

kallt var det dessutom och maten bokstafligen oätbar, (Indiskt kök bl. a. med lök i alla rätter, också i desserterna).

Telegr. från Kap fick jag i sista timmen och med stor svårighet expedieradt. Jag tänkte nog att du möjligen skulle svara därpå, men det var tyvärr ingen tid att afvakta det. Jag inlämnade 20 ord och 17 strökos af kabelkontoret. Jag vill minnas det lydde så här:

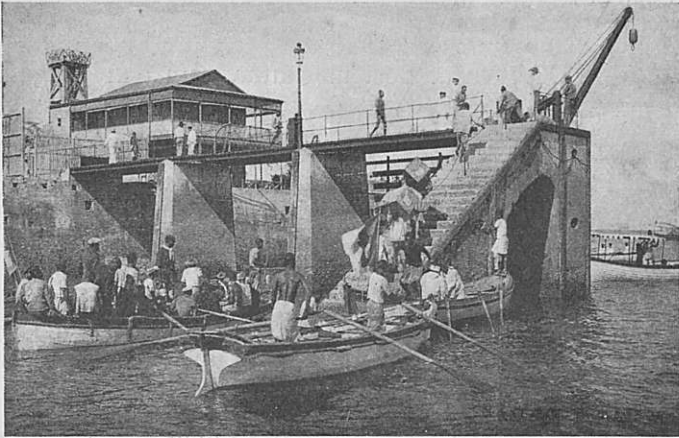
»Stopped Daressalam, escaped british cruiser Zan-zibar, Indiaboat Durban, Australiaboat Capetown. Many difficulties. Now direct Liverpool steamer Aeneas ar-riving 20 september.

Och efter jädrans mycket strykningar och ändrin-gar återstod »Returning Liverpool Mattsson», sedan jag fått afge hedersord på att Åbo inte var fästning (till Helsingfors fick jag inte alls telegrafera, ty det var en fästning).

Hela denna resa under det ständiga trycket att

Durban. I Durban hade författaren snär varit tvungen att stanna, emedan den engelska kommendanten icke fann hans pass tillfylles såsom legitimation och hyste dubier beträffande hans nationalitet. Författaren tillspordes om han kunde ryska. Han svarade att detta icke var fallet, och att svenska och finska voro de språk som talades i hans hemland. Kommendan-ten genmälde att detta var något som han icke kände till, och frågade om han kunde teckna sitt namn på ryska. Detta befanns vara fallet, och kommendanten resolverade nu, att han fick fort-sätta sin resa. — En stund senare infann sig i hans hotell en detektiv och frågade efter den »tyska doktorn». Författaren hade besökt Hamburglinjens Durbankontor för att på anhållan af Ta-boras kapten framföra hälsningar till rederiet; han hade här be-gagnat sig af tyska språket, hvilket föranledt en angifvelse. Den nyss företagna viseringen af passet lät det emellertid stanna vid ett förhör.

vara utan pengar (nödgades gradvis låna mig fram, förskräckligt roligt; mycket vänliga voro sagda Youngs, de kommo ända till London) var naturligtvis för mitt skrabbiga jag för mycket. Inte att undra öfver om jag sedan kroknade.

Landningsbrygga i Durban.

I Liverpool tänkte jag nog ock på telegram hemifrån men vi fördes från båten direkt öfver på ett extratåg till London.

— — —

3.

I DAG känner jag mig lagd för att tala om ett mycket modernt kapitel världshistoria, den numera så berömda Raumotrafiken. Staden vid västkusten är ju vorden en af jordklotets verkliga poänger och det börjar snart höra till dålig ton att inte hafva gjort resan

Stockholm—Raumo. Då det så fogade sig att jag för några dagar sedan i sällskap med en professor och en magister var med därom, och jag inte sett någon skilddring af huru en dylik resa genomsnittligt förlöper, skall jag i korthet beskrifva den, till eventuell nytta för senare öfverkomlingar.

I Stockholm fingo vi de tre sista platserna å skeppet Carl XV, en af de fem skutor, som den gången skulle öfver. Professorn och jag belade två öfver hvarandra tillredda kojor uti ångarens så kallade konversationsalong på akterdäck, medan magistern uppofrande tog den tredje bädden, som utgjorde en af fyra uti en andraklasshytt. När han skulle bosätta sig där, befanns det emellertid att de tre öfriga platserna i densamma gifvits åt damer, hvarför han utan att konferera med dessa inslog jakt efter en annan kajuta och slutligen mot extra arfvode fick öfvertaga kokerskans. Hon lär ha sofvit i en gryta. Ångbåtsexpeditioner pläga vanligen se till att damer och herrar, som icke genom äktenskap sammanhöra, ej placeras i samma hytt. Raumotrafikens Stokholmskontor tar saken mera frisinnadt och låter de hopfösta själfva komma öfverens.

Färden genom svenska skärgården var som alltid angenäm, men i solnedgången mötte oss hafvet och i nordvästsjön vidtog en rullning, som sedan i ganska godt crescendo fortsatte ända till Raumo. En stor del passagerare bleknade utan tvekan, andra småningom. Stort flere än vi tre var det icke, som behöllo den inre jämvikten. Af konversationsalongens åtta bäddar syntes ännu i sena kvällen ingen fylld, ty sex af abon-

menterna voro som bortblåsta. Omsider tyckte emellertid professorn att vi borde gå till hvila. Han trädde in för att reda sitt läger, men kom tillbaka och berättade, att där satt en ensam herre vid bordet och stirrade vildt. Jag gick i min tur in och fann uppgiften riktig. Då det var obehagligt att gå till kojs inför dessa hemska blickar, frågade jag försiktigt den ensamme herrn, en medelålders man med sympatiska drag, om han mådde illa.

»Mein Herr», svarade han, »jich bin sehr krank. Jich habe schon zweimal vomiert. Jich bin aus Riga und jich fahre nicht gerne auf dem Wasser.»

Ja hvad var där att göra? Med dystra miner kröpo professorn och jag upp på våra bäddar, sedan den förre, som låg i öfverhuset, likväl med sin plädrem arrangerat en säkerhetsapparat, ur hvilken han icke kunde falla. Båten rullade nämligen ganska kopiöst och på bord och hyllor hölls ingenting.

»Mein Herr», utropade plötsligt vår stirrande granne och såg på mig, »jetzt kommt es wieder».

»Mein Herr», svarade jag, »bitte eilen Sie hinaus».

Han lydde. Efter återkomsten uppmanade jag honom bevekligt att inte fortsätta med sitt olyckliga sittande, utan sträcka ut sig i en af de lediga kojerna och försöka somna.

»Glauben Sie, dass das gut ist?» sporde han.

»Mein Herr, ich glaube.»

Han tog af sig manschetter, krage och ett lösbröst af celluloid. Han höll emellertid på att aldrig komma i ordning, ty han envisades med att hålla

lösöret på en trymåhylla och vid hvarje öfverhalning åkte det i golfvet. Slutligen låg han då där på en underbädd i lovert, midt emot mig.

Professorn och jag tänkte redan på att slumra in, då med ens ett stort buller skrämde oss. Herrn från Riga hade vid en häftig rullning kastats ur bädden med madrass, dyna och alltsamman och låg stönande på alla fyra ute på konversationsgolfvet.

»O ha, o ha, o ha» var allt hvad han sade, 18 à 24 gånger efter hvarandra. Slutligen började han utföra spasmodiska rörelser kring och under den frigjorda madrassen.

»Was wünschen Sie?» frågade jag med verkligt deltagande.

»O ha», svarade han, »jich habe verloren meine Brust». Och under uppenbara kval letade han efter den välsignade celluloiden. Hade jag haft den nära mig, skulle jag tändt på den med en sticka och inom en sekund skänkt honom ro. Emellertid fann han sin chemisett och försökte resa sig.

»Stig inte opp», sade jag, »utan kryp ned i den här tomma bädden på läsidan. Där ligger ni stadigare.»

Han kröp som ett snällt barn, följdt af pianostolen hvilken utan afbrott promenerade fram och åter. Han låg nu i linje med mig, med fötterna mot mina. Plötsligt såg jag honom rycka till sig en främmande hatt — lyckligtvis hvarken professorns eller min — hvilken också promenerade. Han böjde hufvudet fram öfver den. Tja.

Om en stund hörde jag honom halfhögt yttra:

»Jich hatte nicht Zeit auszugehen.»

Jag kunde ej underlåta att gratulera honom till att hatten inte var hans egen.

»Nein», svarade han mycket allvarligt, »dieser Hut ist nicht mein Hut. Aber jich werde den Besitzer nicht aufsuchen.»

Under allt detta rullade i halfmörkret ett antal små äpplen fram och åter öfver golfvet. Herrn från Riga hade haft dem i en påse i sin första bädd. Helt oväntadt hörde jag honom ropa »Ksch — ksch — ksch —» och höta med båda armarna. Men om en stund började han skratta.

»Herregud, jag trodde det var möss.»

Och denna behagliga vändpunkt gaf honom slutligen sömn. Men inte mig.

Ty nu inträdde en mycket soignerad äldre chevalier, som utan vidare lade sig på den ännu orörda bädden undertill i lovart. Han hade packat upp en fin pläd, drog den öfver sig och beslöt tydligen tillbringa nattens återstående fyra timmar i ett behagligt ryggläge. Inom mindre än fem minuter kastades han och hans sängkläder ut med samma elegans som Riga-herrn och hans bädd. Också den nykomne förblef en stund på alla fyra, sade först ingenting, men hväste slutligen fram någonting på ett för mig främmande språk, hväste helt ohyggligt, plockade upp sin brustna pincenez, reste sig och gick bort. Han kom aldrig tillbaka och endast Rigaäpplena fortsatte sin ohejdade fransäs.

Ungefär så gick tiden inne. Ute på däck, rundt om på alla sidor skreko, timmarna igenom, nästan utan afbrott sjuka kvinnor. Det var hysterins och sjösjukans och dödsångestens alla afgrundsläten. Tidtals tyckte man att hela fartyget var ett dårhus.

Raumobornas uppoffrande påpasslighet i arla morgonen var för alla en välsignelse. Man fick ur vänliga händer mat och dryck, varm och god, och jag tänker de flesta åter repade sig efter den för mången rent hemska natten.

— — —

Wissmann-monumentet i Daressalam.

PRIS 7 MK.; INB. 9:-

geogr. 2.

KANSALLISKIRJASTO-KANSALLISKOKOELMA

120 102 0610

B2585

